

INFOSFERA

DIN CUPRINS:

- „Smart power” și puterea discursului în politica internațională (II)
- Programul american de apărare antirachetă. Perspective strategice
- Despre morală și eficiență în studiile strategice și de relații internaționale
- Rolul operațiilor speciale în conflictele secolului XXI
- Tendințe în procesul de transformare a serviciilor de informații militare

Anul III nr. 4 / 2011

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Direcția Generală de Informații a Apărării

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC

Academician **Dan Berindei**

Academician **Florin Constantiniu**

Cercetător științific gr. I dr. **Napoleon Pop**

Prof. univ. dr. **Ioan Mircea Pașcu**

Gl. (r) prof. univ. dr. **Sergiu Medar**

Gl. lt. prof. univ. dr. **Teodor Frunzeti**

Gl. lt. ing. conf. univ. dr. **Gheorghe Savu**

Prof. univ. dr. **Vasile Pușcaș**

Prof. univ. dr. **Ilie Bădescu**

Prof. univ. dr. **Vasile Secăreș**

Gl. mr. (r) prof. univ. dr. **Adrian Pârlog**

Prof. univ. dr. **Teodor Repciuc**

Col. (r) prof. univ. dr. **Constantin Hlihor**

Dr. **Liviu Mureșan**

Conf. univ. dr. **Iulian Chifu**

REDACȚIA

Director onorific: prof. univ. dr. **Teodor REPCIUC**

Redactor-șef: **Marius-Andrei DIAMESCU**

Redactori: **Cătălin ANDRONIC**

Tatiana NEGARĂ

Ion NIȚU

Anca Monica POPA

Aureliu RADU

Oana UNGUREANU

Adresa redacției

Bulevardul Vasile Milea nr. 7B, cod 061342, sector 6,
București

Tel. / fax (+40) 021 316 58 05

E-mail: redactia.info@agat.ro

Revista poate fi consultată și on-line, pe site-ul Ministerului
Apărării Naționale, la rubrica Multimedia/Publicații,
www.mapn.ro/publicatii/index.php

CUPRINS

„Smart power” și puterea discursului în politica
internațională (II) 3

Constantin HLIHOR

Utilizarea New Media și Social Media în acțiunile de protest
social și politic din țările MENA 12

Constantin ILINCA

Dan SCUTARU

Programul american de apărare antirachetă.
Perspective strategice 21

Liviu CRĂCIUN

Religie și conflict. Radicalizare și violență
în Caucazul de Nord 28

Iulian CHIFU

A. Dughin și arhetipurile geopolitice (I) 37
Ilie BĂDESCU

Despre morală și eficiență în studiile strategice și de relații
internaționale: scurtă discuție teoretică și câteva exemple
istorice semnificative 41

Florin DIACONU

Rolul operațiilor speciale în conflictele secolului XXI 51
Marius-Dumitru CRĂCIUN

Tendențe în procesul de transformare a serviciilor de
informații militare 60

Marian VOICULESCU

Particularități ale Comunității Naționale de Intelligence 68
Tiberiu TĂNASE

Mărirea și decăderea Al Qaida: moștenirea lui
Osama bin Laden 74

Cristian BARNA

„SMART POWER” ȘI PUTEREA DISCURSULUI ÎN POLITICA INTERNAȚIONALĂ (II)

*Prof. univ. dr. Constantin HLIHOR**

Motto: Putere. Nimic nu exercită o mai mare atracție asupra ființelor umane decât acest cuvânt magic. Nimic nu trezește pasiuni mai durabile și legături mai strânse¹.

Abstract

Challenged or supported, communication is now an international reality that no player, regardless of its nature, can ignore if he wants to be effective on the international political scene.

In the international environment, communication exercises at least two important functions: to shape public opinion about various events and processes occurring at a time and to mobilize different audiences in achieving these processes or events.

Understanding how to structure the communication in the relationship between international environmental actors, its forms of expression and the functions performed allows a better understanding of the relationship between discourse and power in modern and contemporary era.

Keywords: *communication, international relations, public diplomacy, new media, public opinion*

Comunicarea internațională și rolul ei în ecuația de putere a lumii contemporane

Manifestarea de către un actor a puterii soft în relațiile internaționale presupune, în viziunea unor specialiști, ca acesta să dispună de instrumente prin care să exercite controlul asupra proceselor de comunicare prin manifestarea monopolului asupra media sau prin impunerea unui anume tip de discurs/mesaj care ajunge la consumator².

Capacitatea sateliților de a capta și procesa informația este la fel de intimidantă ca și teama de armele nucleare de acum câteva zeci de ani. Profesorul și specialistul în comunicare internațională Eytan Gilboa, de la Universitatea Bar-Ilan, referindu-se la acest aspect, ajunge la concluzia că rețelele de televiziune cu acoperire globală cum ar fi CNN, BBC, Star TV etc., au adăugat imaginile politice și diplomația publică arsenalului tradițional format din puterea politică și diplomația secretă³. Un alt reputat specialist american al domeniului, Brian McNair, constată la rândul său că, după cel de-al Doilea Război Mondial, guvernele SUA și ale

Marii Britanii „au căutat să țină sub control discursul jurnalistic referitor la politica lor externă și la relațiile lor internaționale”⁴. Analiza lui Teun A. Van Dijk cu privire la reflectarea în presa arabă a asasinării președintelui Libanului, Bechir Gemayel, în septembrie 1982, a scos în evidență influența decisivă a mass-media occidentale asupra conținutului știrilor pe marginea acestui eveniment. Van Dijk aprecia: „*I found that although there may have been differences of size, and especially of editorial commentary, the news reports themselves were surprisingly similar as to their schematic, conventional format, and as to their topical contents. An unexpected, major difference was found between first world and Third World newspapers as to their use of their own correspondents: Most Third World newspapers relied on the Western news agencies. My interpretation of these findings was that on the one hand, there may be historical and professional conditions that impose an internationally pervasive news schema for the press reproduction of news events, but that, on the other hand, Western*

**Constantin HLIHOR este decanul Facultății de Istorie din cadrul Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”.*

*dominance and power, in many complex ways, was an explanation of the pervasiveness of "Western" formats in reporting"*⁵.

Iată de ce dezvoltarea tehnologiilor destinate comunicării globale și monopolul unor mari actori ai mediului internațional asupra comunicațiilor, mai ales a celor satelitare, au stârnit din partea unor state și organizații internaționale unele reacții de îngrijorare cu privire la efectul pe care acestea îl pot avea asupra suveranității naționale. Au apărut dezbateri aprinse cu privire la imperialismul lingvistic sau la răspândirea culturii de tip consumerist și necesitatea instaurării unei ordini internaționale a comunicării⁶.

Orice act de comunicare conține în sine și o tentativă de influențare a celuilalt. Potrivit lui Alex Mucchielli, un actor „A” caută să îl determine, printr-un proces de comunicare, pe un alt actor „B” să creadă, să gândească sau să acționeze în sensul dorit de el⁷. Cu alte cuvinte, să îl influențeze. „Influența, apreciază Mucchielli, este o resursă umană întrucât este și o aptitudine de a-l motiva pe celălalt, adică de a-l face capabil să gândească sau să acționeze în sensul voit.”⁸ Analizând viziunea lui Pierre Bourdieu asupra comunicării politice, Anne-Marie Gingras consideră, la rândul ei, că în spațiul public influența se realizează prin **forța reprezentărilor sociale și a simbolurilor**. Aceasta subliniază că „*Dans le champ politique s'établissent des représentations sociales; il y a lutte pour l'imposition d'une vision du monde, pour la conservation ou la transformation du monde social, une lutte qui relève à la fois de l'ordre symbolique et du travail politique sur le terrain. On cherche d'une part à faire voir et faire croire, prédire et prescrire, faire connaître et faire reconnaître. L'importance des représentations sociales pour les luttes politiques a été soulignée par de nombreux auteurs pour qui créer, modeler ou influencer ces représentations donne un sens à la vie en société - une direction et une signification*”⁹.

Nu este surprinzător faptul că autori specializați în domeniul relațiilor internaționale, dar nu numai, s-au preocupat de impactul și forța ideilor politice în modelarea ordinii internaționale. Unii specialiști reputați în

relațiile internaționale, cum au fost Norman Angell și Graham Wallas, au văzut, încă de la începutul secolului trecut, comunicarea internațională ca pe un factor unificator al sistemului internațional, plecând de la rolul

tehnologiilor comunicării, cum au fost telegraful și telefonul în „legarea” actorilor din întreaga lume și în creșterea gradului de interdependență. Întemeietorul curentului realist din teoria relațiilor internaționale, Edward Hallett Carr, vedea și el tehnologiile și sistemele de comunicare ale anilor 1930 posibile instrumente ale puterii politice. Școala clasică a realismului în relațiile internaționale pornește de la teoria potrivit căreia urmărirea interesului național prin maximizarea puterii militare poate garanta pacea mult mai eficient decât idealurile promovate de Școala liberalismului: drepturile omului, dreptatea socială, determinarea națională și dezarmarea generală. Din această perspectivă, reprezentanții ei considerau că mijloacele media și instrumentele prin care se răspândea sau impunea ideologia trebuie să fie subordonate puterii politice. Cel de-al Doilea Război Mondial avea să îi confirme, în mare parte, acest lucru, arma cuvântului dovedindu-și din plin, în această conflagrație, rolul important în obținerea victoriei. Totuși, această perspectivă nu i-a determinat pe alții să vadă dezvoltarea acestor tehnologii ca pe ceva amenințător pentru statul-națiune și suportul său, suveranitatea națională.

Contestată sau acceptată, comunicarea internațională este astăzi o realitate de care nici un actor, indiferent de natura lui, nu poate să nu țină seama dacă dorește să fie eficient pe scena politică internațională. Comunicarea exercită, în mediul internațional, cel puțin două funcții

importante: de *modelare a opiniei publice* în legătură cu diferitele evenimente și procese care au loc la un moment dat și cea de *mobilizare a diverselor categorii de public* în realizarea acestor procese sau evenimente¹⁰. Înțelegerea modului de structurare a comunicării la nivelul relațiilor dintre actorii mediului internațional, a formelor sale de manifestare, precum și a funcțiilor îndeplinite permite o mai bună cunoaștere a relației dintre discurs și putere în epoca modernă și contemporană.

Comunicarea a însoțit în permanență relațiile internaționale încă de la cristalizarea lor, în zorii modernității - după Pacea din Westphalia - ca realitate distinctă în raport cu societatea politică organizată la nivelul fiecărui stat în parte. James N. Danziger, profesor al Universității Carolina, consideră că **nici nu ne mai putem imagina existența societății politice internaționale în afara comunicării**. Ce ar fi aceasta fără ziare, fără televiziuni și agenții de presă sau alte mijloace de informare, prin care statele și alți actori își comunică intențiile și acțiunile din cele mai diversificate domenii¹¹. În aceeași idee, Al Josephy afirma că, în ultimele două secole, comunicarea în mediul internațional s-a dovedit a fi, în anumite împrejurări, mai tare ca războiul și esențială pentru schimbări majore în mediul internațional contemporan¹².

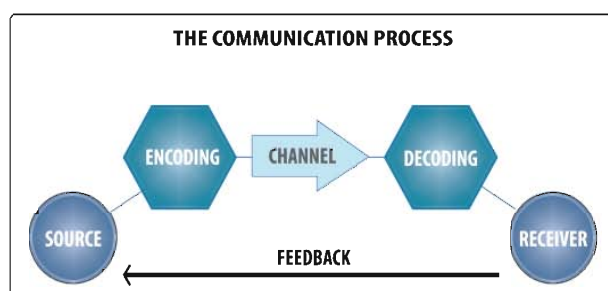
La începutul deceniului opt al secolului trecut și pentru statele din așa-zisa Lume a Treia problema comunicării internaționale a devenit nu numai una de ordin științific, ci și una de ordin politic. Sunt deja foarte cunoscute acțiunile de refacere a imaginii publice pe scena internațională a unor state africane (ex: Zimbabwe) prin apel la serviciile unor companii de relații publice. Din acest moment și studiile academice au crescut ca volum și calitate a informațiilor¹³.

Globalizarea și creșterea interdependențelor au determinat schimbări profunde în esența mediului internațional, ceea ce a avut consecințe și asupra fluxurilor comunicaționale. Astăzi, comunicarea a devenit extrem de importantă din cel puțin trei rațiuni¹⁴: noile tehnologii au permis guvernelor și altor instituții ale societății moderne să abandoneze căile tradiționale de comunicare; noile profesii au apărut ca urmare a dezvoltării spațiului

comunicațional nu puteau să ocolească instituțiile statului cu atribuții în politica externă și, nu în ultimul rând, apariția și manifestarea tot mai pregnantă a unei noi realități în mediul internațional contemporan - *World Wide Web*.

Comunicarea în mediul internațional este un proces prin care actorii interacționează și include atât mijloacele, cât și metodele prin care actorii și-au făcut publice scopurile, atitudinile și ideile. Ca efecte, aceasta a generat stări diferite ale sistemului internațional. Prin comunicare eficientă, actorii au ajuns la condiția de a-și satisface interesul și a-și atinge scopurile urmărite în sistem prin cooperare și, astfel, s-a realizat pacea. Dar tot prin comunicare, apreciază unii specialiști, statele au generat crize și conflicte în sistemul relațiilor internaționale¹⁵.

Majoritatea autorilor care au analizat comunicarea în societatea internațională consideră că, din punct de vedere al schemei „tehnice” de realizare, **nu sunt diferențe notabile în raport cu schema clasică**. Componentele fundamentale ale comunicării sunt aceleași: *emittorul*, *canalul*, *mesajul* (informația) și *receptorul*¹⁶, iar esența actului comunicațional presupune, de asemenea, deplasarea, transferul sau transmiterea informației de la un participant la altul. Specificul comunicării în relațiile internaționale

constă în faptul că actorii sunt, în primul rând, entități aparte: state, organizații și organisme internaționale, din diferite domenii, de la cele comerciale până la cele de ordin politico-militar sau neguvernamental. Pot fi actori care au recunoaștere internațională din partea celorlalți actori și, în consecință, mesajul lor se bucură de legitimitate și prestigiu, dar pot fi și organizații clandestine, mafioate, ale crimei organizate sau ale terorismului național și transnațional care nu au legitimitate, dar nici nu pot fi, astăzi, ignorate în analiza comunicării în mediul internațional contemporan.

Particularitățile comunicării în relațiile internaționale sunt date și de trăsăturile mediului internațional. Se vorbește, adesea, de caracterul sistemic al mediului internațional, dar acesta există, în fapt, doar la modul ideal. În practica internațională, statele nu se comportă ca elementele unui sistem, legate între ele prin structuri și relații predeterminate. Statele, sau alt tip de actori, au interese specifice, culturi politice diferite, care în multe situații intră în contradicție cu normele etice, politice și juridice consacrate în dreptul internațional. Din această perspectivă, realiștii au dreptate când afirmă că principala caracteristică a politicii internaționale este **anarhia**¹⁷. Anarhia are, în viziunea realismului, sensul de lipsa unui centru coordonator sau a unei autorități centrale, care să fie și să funcționeze în mediul internațional așa cum își îndeplinește statul rolul său în societatea internă. Acest lucru se răsfrânge și asupra procesului de comunicare în care sunt antrenați actorii ce compun mediul internațional. Aceștia, printre altele, nu se încadrează în fluxuri comunicaționale bine conturate, deși promovarea intereselor îi determină să se orienteze pe „sensuri” și direcții prestabilite. Un stat va comunica mai intens și mai eficient cu alți actori din regiuni geografice de interes pentru el și mai slab sau deloc cu actori din alte regiuni. Să ne imaginăm cum arată fluxul comunicațional dintre SUA și statele UE și cel dintre SUA și statele din Africa subecuatorială. Pe de altă parte, organizațiile internaționale cu vocație universală, cum ar fi de exemplu ONU, nu pot să impună reguli și standarde de comunicare decât formal, de ordin procedural, care acoperă stricta lor funcționare, deoarece nu au întotdeauna mijloacele și metodele cele mai potrivite de impunere a acestora.

Regulile și normele devin obligatorii în măsura în care statele și guvernele se obligă să le respecte. Dacă se întâmplă acest lucru, atunci comunicarea poate să capete aspect de omnidirecțional: de la stat/guvern la stat/guvern; de la un stat/guvern la opinia publică a altui stat, fără ca guvernul respectiv să fie parte activă a procesului de comunicare; de la un actor nonstatal la un stat/guvern, cum a fost, de exemplu, comunicarea de către ONU a

sancțiunilor impuse Irakului pentru actul de agresiune săvârșit asupra Kuweitului în 1991 sau, mai recent, cererea adresată de organizația internațională Human Rights Watch guvernelor unor țări din Europa de a clarifica problema detenției ilegale pe teritoriul lor a unor membri ai organizațiilor teroriste internaționale; de la un actor nonclasic la un alt actor nonclasic (OSCE către ONU, OSCE către UE etc.), de la opinia publică internațională către un actor clasic (exemplele cele mai elocvente sunt demonstrațiile împotriva războiului care au avut loc pe parcursul unor crize internaționale majore – războiul din Vietnam, intervenția URSS în Cehoslovacia etc.); de la opinia publică internațională către un actor nonclasic. Unii autori consideră că în mediul internațional contemporan apare frecvent următorul tip de comunicare: mass-media către guverne și state, în legătură cu anumite probleme de interes major pentru pacea și securitatea regională sau globală, și invers, când anumite guverne/state prin șefii lor se adresează mass-media internaționale¹⁸. Mediul internațional este, în același timp, un câmp al rivalităților de putere și al confruntărilor de interese, dar și unul al cooperării. Din această perspectivă, comunicarea internațională va împrumuta caracteristicile și particularitățile acestor tipuri de relații care apar și se manifestă în mediul internațional. Diferențele culturale și de civilizație, dar și trăsăturile distincte ale culturii politice existente la nivelul fiecărui actor, pot influența comunicarea, atât din punct de vedere al transmiterii și al decodării mesajelor, al intensității și frecvențelor cu care ea se

realizează, cât și din punct de vedere al eficienței pe care fiecare actor o urmărește în parte. Din această perspectivă, înțelegerea mesajelor reclamă, așa cum vom vedea ulterior,

o înțelegere a semioticii sociale a unei situații de comunicare date, recunoscându-se potențialul mereu existent al unui mesaj de a fi decodificat în mod diferențiat, pluralitatea de sensuri pe care mesajul o poate căpăta în sânul diversității de actori care alcătuiesc mediul internațional. Brian McNair consideră că în procesul de codare/decodare a unui mesaj în cadrul comunicării politice interne avem de-a face cu trei tipuri, pe care noi le considerăm a fi valabile și în cazul procesului de comunicare din mediul internațional¹⁹. În primul rând, se întâlnește codificarea/decodificarea de tip dominant ca rezultat al faptului că atât emițătorul, cât și receptorul cad de acord asupra sensului și semnificațiilor acordate unor fapte/evenimente petrecute în politica internațională, ca și asupra soluțiilor ce se presupun a fi date pentru rezolvarea lor. Exemple edificatoare pot fi luate din panopia proceselor de comunicare care fac referire la noțiunea și faptele caracterizate drept acte de terorism. Dacă receptorul/emitaătorul acceptă anumite aspecte ale mesajului și le respinge pe altele care nu se încadrează în „tiparele” sale de a vedea acele fapte și evenimente din mediul internațional sau, pur și simplu, nu are interes să o facă, atunci vorbim despre decodare/codare de tip negociat. Respingerea în totalitate de către receptor a valorilor și a modului în care emițătorul „vede” faptele și evenimentele care au loc, la un moment dat, în politica internațională, conduce la o codare/decodare de tip opozitiv. În timpul Războiului Rece, sovieticii defineau acțiunile unor organizații, calificate de SUA drept teroriste, ca aparținând luptei de eliberare de sub dominația imperialistă.

Aceste tipuri de codare/decodare sunt întâlnite și în prezent, mai ales în situații de criză și conflict. În asemenea împrejurări, comunicarea în mediul internațional este influențată și de finalitățile pe care părțile le urmăresc în interacțiunile dintre ele – dezinformarea, manipularea, intoxicarea cu știri false etc.²⁰. Referindu-se la acest aspect, dr. Ahmet Emin Yalman aprecia că: „Rolul media în crearea și alimentarea conflictului din Balcani ne este, din păcate, atât de familiar nouă tuturor azi. Recentul exemplu al războiului din Bosnia și problema Imia-Kardak dintre Grecia și Turcia au demonstrat clar rolul negativ pe care media îl

poate juca în timpul crizelor. Din fericire, sunt și exemple contrare”²¹. Giovanna Borradori observa, pe bună dreptate, faptul că procesele globalizării accentuează aceste aspecte și că *„relația dintre fundamentalism și terorism este mediată de violența pe care Habermas o înțelege ca pe o patologie comunicativă”*²².

Cunoașterea particularităților procesului de comunicare și a funcțiilor acestuia²³, reprezintă o necesitate pentru înțelegerea evoluției mediului internațional contemporan. De asemenea, se impune să ținem cont și de existența numeroaselor teorii și modele teoretice elaborate de specialiștii domeniului. Acestea nu au doar valoare teoretică, ci oferă perspective și „grile” variate de „lectură” a modului în care actorii comunică între ei²⁴. Perspectiva și modelul teoretic care transcend teoriile clasice ale comunicării par să fie cele mai adecvate pentru definirea dar, mai ales, pentru înțelegerea comunicării în mediul internațional. Trebuie să remarcăm faptul că teoriile, deși afiliate cu lumea despre care sunt revendicate explicații, rămân întotdeauna distincte de acestea. „Realitatea” procesului de comunicare nu va fi congruentă nici cu teoria, nici cu un model care ar putea-o reprezenta.

Comunicarea, în relațiile internaționale, poate fi privită ca un schimb de informații realizat între actorii (clasici - statele, nonclasici - organizații și organisme multi-, inter- sau supranaționale) care interacționează în plan politic și militar, economic și financiar, cultural și spiritual etc. Comunicarea furnizează regulile și normele care stau la baza procesului de interacțiune și interrelaționare dintre actori, va reflecta „jocul” de interese și va conduce, în cele din urmă, la adecvarea sau inadecvarea reprezentărilor / percepțiilor pe care aceștia le au *unul despre celălalt*. În acest proces, foarte important este să înțelegem cum se compun *„imaginile din mintea noastră”, stereotipurile și mediul de ficțiuni*²⁵. Comunicarea, sau lipsa ei, în relațiile internaționale ține și de înțelegerea rolului pe care îl joacă „atlasul” mental al binomului emițător-receptor. Acest aspect este cu atât mai important cu cât avem de-a face cu actori de tip colectiv, deși în practica diplomatică dialogul se poartă „de la om la om”. În acest caz, „atlasul mental” este mai puternic

impregnat de stereotipuri și prejudecăți, pe care popoarele le transmit din generație în generație.

În mediul internațional, comunicarea este inevitabilă și are caracteristicile unui proces continuu. În limbajul diplomației, pe parcursul unor crize și războaie, se fac, adesea, formulări de genul: statul *X* a întrerupt relațiile diplomatice cu statul *Y*; coaliția de state *X* a impus embargo statului *Y*. Astfel de formulări ar putea fi înțelese ca o întrerupere a procesului de comunicare. O astfel de percepție este eronată, deoarece se întrerup cel mult unul sau două canale de comunicare dintre actorii aflați în stare de criză/război sau nu se mai realizează comunicarea directă. Chiar și în asemenea situații apar canalele informale de comunicare. În acest fel comunicarea poate să-și îndeplinească, în continuare, funcția de liant al mediului internațional. Profesorul Dinh Van Tran consideră că, în mediul internațional, comunicarea este precum sângele pentru corpul uman. Dacă acesta încetează să mai circule, atunci „corpul” (mediul internațional) moare, iar „viermii” (conflictele și războaiele) îl vor devora²⁶.

Mediul internațional este, prin excelență, un spațiu deschis tuturor actorilor, în care regulile și normele de comunicare se impun prin negociere sau acceptare tacită. Limbajul nu este universal, deși în permanență se va impune o anumită limbă ca instrument de negociere, cum a fost cazul limbii franceze în secolul al XIX-lea și al celei engleze, în ultimele două secole. În aceste condiții, în mediul internațional, comunicarea nu are fluenta și coerența pe care o poate avea în spațiul public²⁷. Se impune să adăugăm și faptul că, adesea, în mediul internațional, comunicarea este „virusată” prin manipularea și dezinformarea la care recurg actorii, mai ales în timp de criză și război.

Definirea conceptului de *comunicare în mediul internațional* nu reprezintă o sarcină ușoară, în condițiile în care se înregistrează un număr mare de opinii și perspective diferite de abordare a acestui tip de comunicare. Unii specialiști consideră că definirea acestei sintagme are un caracter ambiguu deoarece poate servi atât pentru o mai bună cunoaștere și înțelegere în relațiile internaționale, dar și

pentru a întreține o stare de conflictualitate²⁸. Specialistul în științele comunicării Missé, cercetător al Universității Douala din Camerun, citându-l pe Michaël H. Prosser, consideră că actul comunicațional la nivelul relațiilor internaționale „*ocupă un loc la nivelul țărilor ori națiunilor*”, plasându-se „*dincolo de frontiere*”²⁹.

În opinia noastră, comunicarea în mediul internațional poate fi definită drept *procesul prin care actorii clasici și non-clasici, de la stat, organisme și instituții politice, economice, financiare sau culturale, până la opinia publică și mass-media, își împărtășesc informații de interes reciproc, se informează asupra scopurilor urmărite și a comportamentelor adoptate în diferite împrejurări pentru a se menține echilibrul și stabilitatea, pacea și cooperarea în toate domeniile, dar și pentru a-și impune imaginea dezirabilă în rândul opiniei publice internaționale*. Dacă la începutul secolului al XX-lea comunicarea în mediul internațional se încadra, în mod predominant, în diplomație și se desfășura potrivit regulilor și cutumelor specifice, în prezent, sfera acesteia s-a extins (prin apariția, de exemplu, a ceea ce specialiștii numesc *public diplomacy*), s-a diversificat din perspectiva formei, a conținutului și a canalelor/mijloacelor prin care se realizează.

Dezvoltarea tehnologiei și apariția a ceea ce specialiștii numesc *new media*, care a permis transmiterea „în direct” a evenimentelor, au făcut ca nu numai teoreticienii să se aplece asupra rolului comunicării în relațiile internaționale, ci și experții și analiștii care au admis importanța ei în construirea unei imagini politice favorabile, mai ales în situații de criză. Diplomația tradițională a depins foarte mult de calcule realiste de putere și de negocieri secrete. Noul mediu internațional de comunicații a făcut ca tot mai multe negocieri să nu mai poată fi făcute în secret. De aceea, puterea politică a fost progresiv suplimentată sau substituită de imaginea politică creată prin media. Folosirea simbolică a imaginilor a servit uneori guvernelor pentru fixarea în mentalul colectiv a imaginilor dezirabile. Acest fapt a determinat creșterea interesului față de **comunicarea internațională, ca domeniu separat de studiu**.

Discuțiile mai recente referitoare la globalizare și impactul comunicării în relațiile internaționale s-au axat mai mult pe puterea acesteia de a modela lumea decât pe capacitatea statelor de a domina scena politica internațională prin informație³⁰. Unii au mers mai departe și au afirmat că, de fapt, am intrat în epoca celui de-al treilea război mondial care are o cu totul altă desfășurare decât cele clasice. În acest tip de conflict, **inamicul** nu mai este vizibil sau precis conturat ca în secolul trecut, ci **este creionat cu ajutorul media**. Majid Tehranian subliniază că: „Televizoarele au furnizat publicului din întreaga lume imagini ale acestui tip de violență prelungită. În unele cazuri, au modificat realitatea, cum a fost în cazul Războiului din Golf, iar, în alte cazuri, au mobilizat guverne și națiuni în acțiuni întârziate, așa cum s-a întâmplat în Somalia sau în Bosnia”. În continuare, autorul subliniază faptul că televiziunea furnizează reprezentări prelucrate ale evenimentelor reflectate. Știrile televizate sunt episodice, împărțind știrile despre conflicte în termeni de bine - rău, prieteni - dușmani, „demonizând inamicii și eliminând sensibilitățile morale”³¹. Într-o eră a războaielor profesionale și tehnocratice, „inamicii” din spațiile „ușor morale” sunt percepuți ca „barbari” care necesită civilizare, cu forța dacă este necesar. O asemenea mistificare a inamicului nu este o opțiune morală accesibilă decât într-o eră postmodernă dominată de imagini strălucitoare care acoperă multe realități complexe. Deși realitatea este construită de societate, atunci când media o prelucrează pentru a obține audiență și un spectacol de mare valoare, senzaționalul și anormalul primează față de formele banale ale suferinței umane, precum malnutriția, mortalitatea copiilor, migrarea forțată și speranța de viață scăzută. Deoarece **publicul are un acces minim la înfățișări alternative ale realității**, copleșitoarele imagini mediatice ale televiziunii sunt acceptate cu ușurință ca adevăr, mai ales când acel adevăr ridică nivelul de mândrie națională. Spre exemplu, 80 % din publicul american își primește știrile mai ales de la televizor. De aceea, nu ar trebui să reprezinte o surpriză faptul că Războiul din Golf, așa cum a fost prezentat de televiziune (tehnologie avansată, număr redus de victime, mari

avantaje, cost scăzut), a fost susținut, în epocă, de aproximativ 80% dintre americani³². Atunci când tonul și caracteristica discursului mediativ privind războiul din Irak s-au modificat, procentul americanilor care credeau că s-a procedat corect a scăzut semnificativ, ajungându-se, în anul 2008, ca doar un procent de 40% din populație să aprecieze pozitiv justetea conflictului³³.

Pe măsură ce tehnologiile comunicării internaționale au devenit mai eficiente și viteza de circulație a știrilor a crescut, accentul a fost pus mai mult pe informație și pe puterea acesteia. Astfel, s-a produs „internaționalizarea” discursurilor politice pe marginea unor probleme asociate securității individului și a colectivităților (libertatea de exprimare, libera circulație, probleme de mediu etc.), care, în urmă cu doar câteva decenii, se rosteau doar la nivel național. Analiza puterii informației diseminată prin discurs poate să ne conducă la înțelegerea a cel puțin trei aspecte ale relațiilor internaționale care pot suferi modificări ca urmare a modului cum sunt comunicate și, deci, receptate evenimentele: comportamentul violent/ non-violent al diferiților actori clasici și non-clasici în promovarea intereselor; discriminările rasiale și formarea de stereotipuri și psiho-fixații de ordin istoric cu privire la anumite societăți sau religii; afectarea diferitelor valori (religioase, morale, politice, economice etc.) specifice unor areale de cultură și civilizație.

Comunicarea internațională, materializată prin toate formele de manifestare, inclusiv prin cea a discursului politic, își propagă influența asupra modului de rezolvare a problemelor majore ale lumii contemporane, începând cu

ordinea mondială și sfârșind cu depășirea crizei economico-financiare actuale.

- ¹ José Nivaldo Junior, *Machiavelli, Puterea. Istorie și Marketing*, Editura Economică, București, 2001, p. 24.
- ² Teun A. Van Dijk, „Structures of Discourse and Structures of Power”, *Communication Yearbook 12*, p. 21.
- ³ Eytan Gilboa, *Global Communication and Foreign Policy*, <http://ics.leeds.ac.uk/papers/pmt/exhibits/1173/gilboa.pdf>.
- ⁴ Brian McNair, *Introducere în comunicarea politică*, Ed. Polirom, Iași, 2007, p. 239.
- ⁵ Teun A. Van Dijk, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 44.
- ⁶ A se vedea și Majid Tehranian, “Where is the New World Order: at the end of history or clash of civilizations?” în *Journal of International Communication* 1/1994, p. 71-99; Sean McBride, Colleen Roach, “The New International Information Order”, cap. 40 în Frank J. Lechner, John Boli (Eds.), *The Globalization Reader*, Malden, MA: Blackwell, 2000; Mark D. Alleyne, “The International Politics of News”, cap. 4 în *International Power and International Communication*, New York: St. Martin’s Press, 1995.
- ⁷ Alex Mucchielli, *Arta de a comunica. Metode, forme și psihologia situațiilor de comunicare*, Ed. Polirom, Iași, 2005, p. 82-85.
- ⁸ *Ibidem*, p. 83.
- ⁹ Anne Marie Gingras, *Pierre Bourdieu et la communication politique: pistes pour un bilan et parentés anglo-saxonnes* online, <http://www.la-science-politique.com/revue/revue1/article10.htm>.
- ¹⁰ Kate Podkopayeva, *Theory of rhetorical communication as a model of realization of power relations*.
- ¹¹ James N. Danziger, *Understanding the Political World. A Comparative Introduction to Political Science*, second edition, Longman, New York and London, 1994, p. 241.
- ¹² Al. Josephy, „The Power of News: The Changing Styles in International Communications” în *Media in Middle East*, mai 2003.
- ¹³ A se vedea și: A. Douglas Boyd, R. Ronald Mackay, *An analysis of ten international radio news broadcasts in English to Africa*, Medford, Mass, 1978; Jean Cazeneuve, *L’Homme téléspectateur*, Paris, Denoël-Gonthier, 1974; Herman, S. Edward, Noam Chomsky, *Manufacturing consent. The political economy of the mass media*, London, Vintage, 1988; Thomas L. Mac Phail, *Handbook of International and Intercultural Communication*, Sage Publications, 1989; Herbert Marcuse, *Culture et société*, Paris, Minuit, 1970; Armand Mattelart, *L’invention de la communication*, Paris, La Découverte, 1994; Armand Mattelart (cu Michèle Mattelart și Alain Moreau), *De l’usage des médias en temps de crise*, Paris, Alain Moreau, 1979; Armand Mattelart, *Multinationales et systèmes de communication*, Anthropos, Paris, 1976; Gérald Messadie, Bruno Lussato, *Bouillon de culture*, Paris, Robert Laffont, 1986; Kaarle Nordenstreng, Herbert I Schiller, *National sovereignty and International communication*, Norwood, 1979; Isabelle Paillart, *Les territoires de la communication*, Grenoble, PUG, 1993; Michaël H. Prosser, *Intercommunication among nations and peoples*, New York, Harpers and Row, 1973; Lawrence I. Radway, *Politique étrangère et défense nationale aux États-Unis*, Paris, Nouveaux Horizons, 1969.
- ¹⁴ Jonathan D. Aronson, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 542.
- ¹⁵ Solomon Marcus, „Paradoxes” în *Revue Roumaine de Linguistique*, vol. 27, no. 2, 1982, pp. 155-163; James N. Danziger, *op. cit.*, p. 244.
- ¹⁶ J.J. Van Cuilenburg, O. Scholten, G.W. Noomen, *Știința comunicării*, Ed. Humanitas, 2004, p. 23; James N. Danziger, *op. cit.*, p. 242.
- ¹⁷ Kenneth N. Waltz, *Teoria politicii internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 163-164.
- ¹⁸ James E. Danzinger, *op. cit.*, p. 250-252.
- ¹⁹ Brian McNair, *op.cit.*, p. 51.
- ²⁰ Călin Hentea, *Arme care nuucid*, Nemira, București, 2004, *passim*.
- ²¹ Dr. Ahmet Emin Yalman, „The Inter-Balkan Press League: How a Publication From 1939 Reminds Us of the Value of Cooperation in the Balkan Area” în *Point of Reference*, Summer 1998.
- ²² Giovanna Borradori, *Filosofie într-un timp al terorii. Dialoguri cu Jurgen Habermas și Jacques Derrida*, Editura Paralela 45, Pitesti, 2005, p. 48.
- ²³ A se vedea Vasile Macoviciuc, *Filozofia comunicării*, Comunicare.ro., București, 2002, p. 103-105.
- ²⁴ A se vedea și: Vasile Tran, Irina Stănciugelu, *Teoria comunicării*, Comunicare.ro, București, 2003; Ion Drăgan, *Paradigme ale comunicării de masă*, Editura Șansa, București, 1996; Cristian Baylon, Xavier Mignot, *Comunicarea*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2000.
- ²⁵ Paul Dobrescu, Alina Bărgăoanu, *Mass media și societatea*, Comunicare.ro, București, 2001, p. 41.
- ²⁶ Dinh Van Tran, *Communication and Diplomacy in a Changing World*, Norwod, NJ: Ablex, 1987, p. 8.
- ²⁷ Isabelle Paillart (coord.), *Spațiul public și comunicarea*, Ed. Polirom, Iași, 2002, p. 74.

²⁸ Kaarle Nordenstreng et al., „The new international information and communication order”, în *Handbook of International and Intercultural Communication*, Sage Publications, 1989, p. 87-112, apud, Missé Missé, *Communication internationale et souveraineté nationale. Le problème des "ingérences" dans le nouvel ordre mondial*, http://w3.u-grenoble3.fr/les_enjeux/2000/Misse/index.php.

²⁹ Missé Missé, *op. cit.*, în *loc. cit.*

³⁰ Majid Tehranian, *Global communication and world politics: Domination, Development and Discourse*, Lynne Rienner Pub, 1999.

³¹ *Ibidem.*

³² *Ibidem.*

³³ Susan Page, *Opposition to Iraq war is divided after 5 years*, on line http://www.usatoday.com/news/nation/2008-03-12-warpoll_N.htm, accesat 10 august 2009, ora 15.00.

același subiect, J. Klein a mai apreciat că fiecare angajat al CNN are conturi pe rețelele de socializare și, în timp ce „*lumea*” crede că el controlează știrile, în fapt, știrile sunt controlate de „*ordinary people*”⁴ prin postările de pe Internet, preluate și transformate în știri de angajații săi. În același timp, acesta s-a declarat „mai îngrijorat” de cei 500 de milioane de utilizatori Facebook decât de cele două milioane de telespectatori ai principalului competitor, Fox News. În aceste condiții, președintele CNN consideră că *social media* este mai mult decât o amenințare pentru afacerile sale, este o amenințare pentru mass-media clasică (*old media*).

La rândul său, Julian Assange, fondatorul Wikileaks, a exprimat o opinie relativ inedită, în fața studenților Universității Cambridge, conform căreia „Internetul, și în special rețeaua Facebook, reprezintă pentru guverne una din cele mai importante modalități de spionare a oamenilor”⁵. Ținând cont de propria sa activitate, publicarea pe Internet a unor documente confidentiale/sensibile cu scopul de a contribui la crearea unei societăți „deschise și democratice”, afirmația lui Assange potrivit căreia „Internetul este un obstacol în calea libertății de exprimare” este paradoxală și aproape inexplicabilă.

Deși, inițial, comunicarea prin intermediul Internetului (*e-mail*, forumuri de discuții) se realiza doar în cadrul unor grupuri închise/restrânse (în care membrii grupului se cunoșteau), astăzi, dezvoltarea rețelelor sociale permite conectarea utilizatorilor în funcție de anumite criterii (preferințe comune etc.), fără ca aceștia să se cunoască fizic, la momentul interacțiunii virtuale inițiale.

Aderența foarte mare la public a rețelelor sociale, dezvoltarea telefoniei mobile (rețele 3G, Internet pe mobil) sau a comunicațiilor prin satelit au condus la apariția conceputului *new media*, acestea fiind considerate, în accepțiunea generală, o alternativă viabilă la mijloacele clasice de comunicare sau de informare (*old media*). Pentru a „supraviețui” noilor condiții concurențiale, mijloacele clasice de informare în masă au fost obligate să se adapteze, astfel încât, în prezent, ediția tipărită a majorității publicațiilor este dublată de o variantă *on-line*, articolele fiind postate instantaneu pe rețelele de socializare (Facebook, Twitter etc.), iar, uneori, și pe alte domenii web asociate.

Se poate afirma că, în prezent, *new media* au depășit etapa unui mijloc de petrecere a timpului liber (semnalată cu precădere la nivel individual), devenind un mijloc de promovare a unor idei/atitudini/interese în plan politic, cetățenesc sau profesional (la nivel de grup), instrument de marketing la nivelul companiilor sau chiar de promovare a unor idei/concepte ale unor instituții/ autorități ale statului. La nivel mondial, în ultima perioadă, mai ales în ultimul an, dezvoltarea *new media* înregistrează un ritm alert și datorită conștientizării rolului acestora în realizarea și a altor obiective decât a celor pentru care au fost inițial destinate. Astfel, se constată o extindere accelerată a utilizării *new media* pentru coagularea unor acțiuni publice cu scop revendicativ sau protestatar („Revoluția Verde”/Iran - 2009, „Revoluția Twitter”/R. Moldova - 2009, „Revoluția Iasomieii”/Tunisia - 2010-2011, „Revoluția Facebook”/Egipt - 2011), dar și în plan umanitar (Japonia - 2011) sau pentru avertizare timpurie (în caz de cutremur, tornade, tsunami etc.).

Consecințe ale utilizării new media

Analizele recente ale impactului *new media* asupra utilizatorilor de Internet au avut atât componente calitative (tipurile de mesaje transmise, gradul lor de credibilitate, receptivitatea în rândul utilizatorilor de Internet etc.), cât și cantitative, cum ar fi monitorizarea în timp real a traficului *online*, identificarea subiectelor principale ale schimburilor de mesaje etc. Având în vedere aceste aspecte, utilizarea *new media* are avantaje și dezavantaje, în funcție de perspectiva din care se face analiza, astfel:

- companiile care dezvoltă asemenea platforme de comunicare sunt interesate de creșterea numărului de utilizatori întrucât profiturile obținute cresc direct proporțional - companiile sunt „intermediarul” dintre utilizatori și autorități;

- utilizatorii aplicațiilor sunt obligați să declare anumite date personale și să respecte codul de conduită stabilit de dezvoltatori, acceptat prin „termenii și condițiile” despre care au fost informați la crearea conturilor (de asemenea, utilizatorii sunt responsabili de activitatea desfășurată pe conturile pe care s-au înregistrat);

- autoritățile trebuie să urmărească respectarea cadrului legal al mesajelor transmise (în cazul autorităților statului) sau caracterul informațiilor postate (în cazul autorităților de securitate ale unor instituții sau companii).

Ținând cont de numărul mare de mesaje transmise în mediul Internet⁶, au fost identificate următoarele riscuri specifice *new media*:

- divulgarea de informații confidențiale;
- exploatarea informațiilor postate în beneficiul unor entități cu posibile interese oculte;
- utilizarea rețelelor sociale în alte scopuri.

Un raport cu privire la politicile de securitate adoptate pentru mediul Internet și supravegherea traficului web, elaborat în 2009 de compania americană *ProPublica Inc.*, a scos în evidență următoarele aspecte:

- 17% din companii au raportat incidente de securitate în care angajații au postat informații confidențiale, private sau sensibile pe rețele sociale ca Facebook sau LinkedIn;
- 10% din companii au luat măsuri disciplinare împotriva angajaților care nu au respectat politicile de securitate implementate;
- 8% au înregistrat cazuri de încălcare a raporturilor de muncă cu angajații lor pentru nerespectarea politicilor de confidențialitate pe rețelele sociale;
- 45% din companii au temeri privind postarea neautorizată de informații în mediul Internet.

Diversitatea de informații din orice domeniu postate în mediul Internet, dar mai ales pe rețele de socializare, cumulat cu „explozia” dezvoltării rețelelor de socializare și larga audiență la public, aspecte care pot favoriza scurgerile de informații, creează premisele utilizării *new media* în scopuri multiple. De

exemplu, un grup de investitori americani a oferit o sumă de 25 mil. USD pentru înființarea unui fond de *hedging*⁷ care se va baza pe mesajele postate pe Twitter de către cel 200 milioane de utilizatori din SUA, având ca punct de pornire experiența unui profesor american de informatică care a prezis variațiile indicelui *Dow Jones* cu o acuratețe de 87%, având ca mijloc unic de informare mesajele postate în rețeaua Twitter.

Pe măsura conștientizării rolului rețelelor de socializare la nivelul opiniei publice, al dezvoltatorilor aplicațiilor din Internet și al autorităților existăm la o permanentă „negociere” privind protejarea datelor personale ale utilizatorilor, ștergerea conturilor celor care promovează politici antistatale și prevenirea scurgerilor de informații.

Pentru creșterea numărului de utilizatori, dezvoltatorii aplicațiilor informatice au stabilit un set de reguli („termenii și condiții”) prin care utilizatorilor li se garantează o anumită politică în privința datelor cu caracter personal, cu care aceștia sunt de acord la crearea contului. La rândul lor, autoritățile solicită responsabililor aplicațiilor informatice date care să le permită identificarea (adresa de IP, parolele de acces la conturi etc.) autorilor conturilor de interes, în marea lor majoritate înregistrați anonim (cu date fictive). Negocierile dintre părți sunt extrem de complicate, având în vedere că autoritățile pot bloca accesul la aceste aplicații, cu riscul unui deficit de imagine, fapt speculat de operatorii de Internet care, la rândul lor, invocă respectarea drepturilor omului.

Autoritățile pot monitoriza aplicațiile informatice (accesul la date fiind nerestricționat) și pot considera necesară ștergerea paginilor

acelor utilizatori care promovează mesaje antistatale. Dacă dezvoltatorii aplicațiilor informatice primesc mesaje de la utilizatori privind nerespectarea condițiilor de confidențialitate, atunci trebuie să le recreeze conturile⁸.

Voluntară sau involuntară, postarea în rețelele de socializare a unor date care, chiar dacă nu sunt clasificate, nu sunt destinate informării publice, poate crea prejudicii entităților care dețin respectivele informații. În această situație, un rol semnificativ revine structurilor de securitate care au atribuții atât în domeniul protecției fizice, cât și al pregătirii personalului.

Fiind creat precedentul utilizării *new media* și în alte scopuri decât „socializarea” sau divertismentul, atât la nivelul dezvoltatorilor aplicațiilor informatice, cât și al utilizatorilor acestora, au avut loc schimbări de atitudine, unele dintre acestea prezentate mai jos:

- platforma Facebook a creat pentru membrii săi posibilitatea „organizării unor evenimente” printr-o aplicație specifică, cu acces gratuit tuturor membrilor înregistrați;
- utilizatorii de Internet au început să folosească rețelele sociale nu numai prin crearea unor conturi personale, ci și a unor conturi/pagini colective în numele unor organizații, firme, instituții etc.;
- mass-media, în afara conturilor realizate instituțional pentru promovarea produselor jurnalistice proprii, oferă, pe site-urile care găzduiesc edițiile electronice, posibilitatea cititorilor de a posta comentarii, dar și de a disemina/promova articolele de interes prin intermediul conturilor personale create pe platformele *new media*, în acest fel vizibilitatea efectivă a unui material de presă fiind multiplicată de mai multe ori;
- în scopul transmiterii unor mesaje de avertizare, mai multe instituții de profil⁹, dar și autorități locale¹⁰ au ales, pentru realizarea unei informări publice oportune și eficiente, să utilizeze platformele de socializare, telefonii mobilă sau televiziunea prin satelit;
- numeroase companii private utilizează *new media* pentru promovarea propriilor produse, departamentele de marketing dispunând de personal de specialitate în acest sens; mai mult, unele companii s-au specializat în oferirea de servicii pentru marketingul prin *new media*.

Parte integrantă a societății, instituția militară interacționează, la rândul ei, cu *new media*. Interacțiunea poate fi la nivel individual (utilizatori de Internet) sau instituțional (inclusiv *new media* în strategia de comunicare¹¹, promovarea unor obiective, structuri etc.). Fiecare componentă poate induce la rândul ei riscuri sau factori de risc.

Surgerea de informații clasificate este o vulnerabilitate generată de membrii instituției militare care, având conturi pe rețelele sociale, pot posta involuntar și informații confidențiale. Este de notorietate situația din Israel, când, la data de 05.03.2010, a fost anulată o operațiune militară în Cisiordania din cauza postării pe Facebook a unui mesaj aparent inofensiv: „*Miercuri curățăm Qatanna, iar joi, cu voia lui Dumnezeu, mergem acasă*”, ceea ce a condus la compromiterea acțiunii. Fiecare entitate militară își stabilește propria politică în domeniu (ex.: conducerea forțelor armate israeliene a interzis tuturor militarilor să dețină conturi pe rețelele de socializare, în timp ce US Army a recomandat comandanților bazelor militare dispuse în afara teritoriului SUA să permită accesul generalizat al militarilor la Internet). Prevenirea scurgerilor de informații se poate realiza prin adaptarea permanentă a politicilor de securitate (securitatea personalului și securitatea sistemelor informatice) în funcție de amenințările identificate.

Datorită gradului mare de penetrare al *new/social media* în rândul opiniei publice, dar și datorită faptului că foarte multe acțiuni/activități ilegale (inclusiv cele teroriste) sunt planificate, organizate și coordonate și cu ajutorul Internetului, la nivelul US Army a fost

achiziționat un software programat să creeze și să controleze identități *on-line* false, pe diferite medii de socializare, cu scopul fie al identificării mesajelor care conduc la eventuale acțiuni ilegale, fie al contrarării mesajelor anti-armată. Conform contractului dintre Comandamentul Central al Forțelor Armate Americane (CENTCOM) și compania NTREPID, software-ul permite utilizatorului să controleze până la 10 identități: „*fiecare identitate va avea un profil [pe o rețea de socializare - n.a.] foarte bine pus la punct, cu detalii geografice, istorice, despre educație și muncă, astfel încât o persoană cu abilități peste medie în utilizarea Internetului să nu poată stabili că este vorba despre o identitate virtuală*” („Huffington Post” - 23.03.2011).

Bill Speaks, purtătorul de cuvânt al CENTCOM a precizat că „identitățile virtuale” (*sock puppets*) vor fi create în special pe site-uri în limbi străine, unde probabilitatea de a apărea mesaje extremiste, teroriste etc. este mare, asigurând, în același timp, traducerea mesajelor de interes. Audiut de Congresul american la data de 01.03.2011, James Mattis, comandantul responsabil de program, a informat membrii Congresului că „inamicii” SUA acționează în spațiul virtual prin „*planificarea, coordonarea și stocarea informațiilor și materialelor împotriva armatei americane, a aliaților și a intereselor sale; acolo ei îi recrutează, antrenează și echipează și pe alții să facă același lucru*”.

La nivelul opiniei publice, proiectul a primit numeroase critici, fiind invocate posibilitatea manipulării discuțiilor din *social media*, atentarea la libertatea de exprimare în Internet, similitudini cu programul Earnest Voice¹² din Irak.

Utilizarea *new media* și *social media* în acțiunile de protest din țările MENA

În ultima vreme rețelele sociale sunt utilizate și pentru exprimarea opiniei pe teme de interes general (civic, politic, economic etc.), în acest sens putând fi menționate, ca exemplu, următoarele:

– organizarea de proteste cu ocazia zilei naționale a R. Belarus - autoritățile au decis blocarea accesului la rețelele sociale, operând, totodată, arestări din rândul protestatarilor;

– organizarea și desfășurarea unor proteste pentru probleme de natură comercială (Bangladesh - au fost arestați activiști și *bloggeri* care protestau împotriva unui acord comercial din domeniul energiei; Bulgaria - au fost organizate proteste împotriva prețurilor crescute ale carburanților, la care au participat peste 15.000 de persoane), politică (Senegal - mai multe persoane, mobilizate prin Twitter și Youtube, au fost reținute pentru exprimarea opiniilor contrare privind legea electorală), libertate de exprimare (Turcia - minoritatea kurdă utilizează *new media* pentru exprimarea opiniilor politice, culturale, tradiționale etc.).

Prin extinderea conceptului în baza căruia au fost create rețelele sociale - socializarea și petrecerea timpului liber, la nivel individual sau la nivel colectiv -, acestea sunt folosite ca mijloc de promovare a unor interese/produse/servicii, fapt care presupune o interacțiune mult mai facilă între membrii unei comunități și potențialii noi membri.

Analiza utilizării acestui nou tip de comunicare în timpul mișcărilor sociale din statele din Africa de Nord, extinse ulterior și în cele din Orientul Mijlociu, de la începutul anului 2011, a scos în evidență existența unui *pattern* caracterizat prin:

- *crearea simbolului reformator*: alegerea victimei (dintre cele rezultate în urma intervenției autorităților de anihilare a unor incidente punctuale) și transformarea acesteia, inițial, în simbol local, și apoi, prin utilizarea eficientă a *new media*, în simbol național (cu rol de catalizare a tuturor opțiunilor de revoltă ale societății);
- *coagularea „centrelor” de conducere a protestelor virtuale*: o persoană sau un nucleu de persoane sunt percepute treptat ca fiind coordonatori ai protestelor; în general, aceștia pot fi anonimi, tineri cu „acces la Internet și cont pe Facebook”, dar fără o situație economică și socială stabilă, rezidenți locali sau din diaspora;
- *desfășurarea de acțiuni de propagandă în favoarea simbolului nou-creat*: prin crearea de conturi anonime pe principalele platforme de socializare și creșterea numărului de adepți¹³ se creează comunități virtuale¹⁴.

- *informare publică permanentă*: pe perioada efectivă de desfășurare a protestelor (sau ulterior acestora), *new media* au fost folosite intens pentru informarea curentă a opiniei publice, naționale și internaționale, cu privire la scopul acțiunilor protestatare și/sau eventual încercările „în forță”¹⁵ ale autorităților de a le combate;
- *desfășurarea protestelor de masă*: abilitatea liderilor se reflectă în realizarea unei coeziuni puternice a comunităților virtuale, care să conducă la transformarea acestora în comunități reale (într-un procent cât mai mare), la momente stabilite de liderii mișcării, de regulă asociate și acestea cu alte evenimente relevante din societate; în această etapă a protestului, un rol important revine *liderilor virtuali*, aceștia având interesul de a mobiliza intens potențialii participanți la proteste (membri ai comunităților virtuale create, dar nu numai) chiar în ziua desfășurării acestora, prin „mesaje în clar”.

În ceea ce privește recunoașterea rolului rețelelor sociale în desfășurarea protestelor, s-au identificat două tipuri de atitudini din partea dezvoltatorilor:

- recunoașterea directă (Google, Youtube) sau chiar oferirea de alternative în situația în care autoritățile au întreprins demersuri de blocare a accesului la rețelele sociale (Global Voices¹⁶, Twitter¹⁷);
- recunoașterea indirectă: Facebook¹⁸.

Din punct de vedere al autorităților, încercările de contracarare a mișcărilor protestatare au constat în blocarea accesului parțial la anumite site-uri (Gmail, Facebook), a accesului total la Internet (Egipt), sau, în anumite state (Iran, China, Tunisia), în întreruperea comunicațiilor mobile în zonele în care desfășurarea protestelor era iminentă, în desfășurarea de operațiuni de dezinformare¹⁹ folosind, la rândul lor, rețelele de socializare, în identificarea liderilor etc.

În sensul celor enunțate anterior, putem afirma că:

- *new media* oferă, în principal, un mijloc de comunicare între un număr mare de oameni și, de asemenea, permite „difuzarea” elementelor

principale ale protestului (dată, oră, loc) cu foarte puțin timp înainte de eveniment – este cel mai economic mod de a organiza mase mari de oameni;

- *new media* este vulnerabilă la acțiunile autorităților de contracarare a mișcărilor de protest organizate exclusiv pe rețelele sociale; de aceea, trebuie avute în vedere și alternative de comunicare/informare (situația tinerilor din Egipt care, în urma blocării de către autorități a accesului la Internet, au folosit canale de informare tradiționale - faxuri, telefoane, materiale tipărite etc.).

Interconectarea rețelelor de comunicații între diferite companii, precum și între diferite țări arabe, a dus, pe de o parte, la un control mai riguros al traficului pe Internet, iar, pe de altă parte, la o conexiune mai ușoară a utilizatorilor aflați în țări diferite.

Monopolul deținut de companiile de telecomunicații corelat cu implicarea agresivă a statului în administrarea traficului din spațiul virtual, a condus la o restricționare severă a Internet-ului și, implicit, la cenzura informației; autoritățile au solicitat companiilor, chiar celor internaționale, să pună la dispoziție datele de identificare ale utilizatorilor²⁰.

În funcție de particularitățile naționale, s-a identificat aplicarea de către autorități a următoarelor politici restrictive de utilizare: restricționarea accesului la anumite site-uri (în general, cele de știri, cu notorietate la nivel internațional), blocarea fluxurilor de știri ale televiziunilor „occidentale” transmise prin satelit și bruiatul/ecranarea semnalului rețelelor de telefonie mobilă. În replică la aceste măsuri, opozații au căutat alte variante de accesare a

Internetului: comunicarea prin e-mail sau pe forumurile de discuții, crearea de conturi pe rețelele de socializare sau înființarea de bloguri.

Analști politici avizați, dar și sociologi specializați pe problematica arabă, au folosit pentru revoltele populare din lumea arabă (începute în decembrie 2010, în Tunisia) denumirea generică de „revoluții cibernetice”²¹:

– „*Revoluția Iasomiei*” din Tunisia. Deși inițiată în decembrie 2010, revolta a fost precedată de popularizarea incidentului „Sidi Buazizi”,²² prin postarea de înregistrări video pe Youtube, crearea unor pagini pe Facebook și Twitter, cu tagul „Sidi Bouazizi”, care au produs, ulterior, mobilizarea populației pentru participarea la acțiunile de contestare a lui Zein Al-Abidine Bin Ali, din data de 14.01.2011.

– „*Revoluția Facebook*” din Egipt. Similar, în Egipt *new media* au avut un rol semnificativ în organizarea și coordonarea revoltei pentru înlăturarea de la putere a regimului Mubarak. Organizația „April 6 Youth” a încercat, începând din anul 2008, să organizeze anual o grevă de protest, la data de 6 aprilie²³, dar participarea a fost extrem de redusă, iar rezultatul a fost întotdeauna același: arestarea organizatorului. După cooptarea la protest a directorului de marketing de la Google, Wael Ghonim, s-au pus bazele unui grup virtual pe Facebook, denumit „*We are all Khalid Said*”²⁴. Ghonim a inițiat un proces de educare a tinerilor în sensul valorilor democratice, atrăgând sute de mii de adepți. Ca urmare și a evoluțiilor din Tunisia, pe Facebook și-au anunțat participarea la acțiunea de protest din data de 25.01.2010 („Ziua Poliției”) peste 100.000 de persoane. După acest protest, tinerii au organizat, tot prin intermediul Internet-ului, manifestația din 28.01.2011 – „Ziua Furiei”.

Regimurile la putere din cele 22 state arabe, aflate în diferite stadii de evoluție și de impunere a unor politici restrictive, au determinat, prin măsurile luate pentru prevenirea extinderii revoltelor virtuale, crearea unor curente de opinie, la nivelul comunităților și grupurilor sociale, în special tinere²⁵, critice la adresa practicilor autoritare.

Rolul Internetului în organizarea și coordonarea acțiunilor de protest a fost cu atât mai mare cu cât, în multe state arabe, legislația interzicea adunările publice sau era decretată starea de urgență²⁶. De asemenea, denumirea

revoltelor din statele arabe ca „*revoluție a rețelelor de socializare*” poate fi apreciată ca fiind un paradox, în contextul în care în aceste state exista un control sever al traficului Internet²⁷ și al presei naționale.

Concluzii

Deși se remarcă o serie de aspecte care diferențiază evoluțiile recente din lumea arabă, se poate vorbi totuși de configurarea unui model al desfășurării acțiunilor de revoltă, prin evidențierea unor trăsături comune:

- utilizarea rețelelor de socializare și comunicare pentru exprimarea unor opinii contrare regimurilor la putere și pentru coagularea unor adevărate comunități virtuale reformatoare;

- construirea, cu ajutorul *new media*, a simbolurilor naționale reformatoare prin transformarea unor incidente locale în adevărate evenimente cu rol de catalizare și mobilizare a protestelor;

- participarea la acțiuni a persoanelor cu un același tip de profil (tineri, săraci, „conectați” la Internet/rețele de socializare și fără perspectiva ameliorării situației economice și sociale sub regimurile existente);

- rolul semnificativ al diasporei care a contribuit, tot prin intermediul *new media*, la promovarea curentelor de opinie reformatoare²⁸.

În concluzie, se poate aprecia că propagarea mișcărilor de revoltă din zona studiată nu poate fi justificată exclusiv doar prin așa-numitul „efect de domino”, un rol semnificativ revenind Internet-ului care, prin instrumentele de tip *new media* și *social media*, a creat mediul propice de manifestare a nemulțumirilor, de promovare a simbolurilor și ideilor reformatoare și de mobilizare a acțiunilor.

Bibliografie

1. www.allafrica.com;
2. <http://cicentre.com/>;
3. www.cnn.com;
4. <http://countrystudies.us/>;
5. <http://english.aljazeera.net/>;
6. www.europol.europa.eu;
7. www.globalvoicesonline.org;
8. www.gulfdailynews.com;

9. www.internetworldstats.com/;
10. www.iraniansblogs.com/;
11. [www.mobilemedia.com](http://www.mobilemedia.com;);
12. [www.presstv.ir](http://www.presstv.ir;);

13. <http://securefrontiers.com/index.php?sectionid=25>;
14. www.socialbakers.com;
15. www.youtube.com/aljazeeraenglish/.

¹ MENA – Middle East and North Africa (Orientul Mijlociu și Africa de Nord).

² Umane (individuale sau colective), instituționale, oficiale etc.

³ Sursa de știri cea mai de încredere.

⁴ Oameni obișnuiți.

⁵ www.cambridgefirst.co.uk/news/julian_assange_tells_cambridge_students_of_the_world_s_greatest_spying_machine_1_831425, 15 martie 2011

⁶ De exemplu, rețeaua Twitter a raportat un număr 3000 mesaje/secundă numai pe subiectul unui eveniment sportiv.

⁷ Instrument financiar de acoperire a riscului.

⁸ Este situația semnalată în Tunisia, ocazie cu care un responsabil Facebook, după recrearea conturilor unor protestatari, s-a justificat autorităților tunisiene prin faptul că problema a fost tratată ca fiind una de securitate internă Facebook, și nu de amestec în politica internă a unui stat.

⁹ Centrul pentru Prevenirea Dezastrelor din Oceanul Pacific transmite mesajele de alarmare - avertizare atât prin SMS, cât și prin rețelele de socializare.

¹⁰ În urma cutremurului din Japonia, urmat de un tsunami, un număr semnificativ de supraviețuitori au apreciat că au reușit să evite zonele afectate deoarece autoritățile locale au realizat și publicat o „hartă a zonelor de pericol”, actualizată în timp real, postată în mediul Internet, pe toate canalele de comunicare (este adevărat că rata utilizatorilor de Internet din Japonia este printre cele mai mari).

¹¹ Inspectoratul General al Poliției Române are deja înființate pagină de blog și conturi pe diverse rețele (Facebook, Twitter), feed-back-ul din partea cititorilor fiind favorabil unei astfel de inițiative.

¹² Programul a fost dezvoltat de SUA în Irak în scopul „contracurării on-line” a suporterilor și adepților Al Qaeda. Unii specialiști au apreciat că programul reprezintă o veritabilă armă psihologică, rolul principal al acestuia fiind de descurajare a activităților teroriste.

¹³ Aceștia au denumiri diferite în funcție de platforma socială pe care activează: prieteni - Facebook, urmăritori - Twitter, afișări - Youtube etc.

¹⁴ În funcție de cât de acute sunt problemele împotriva cărora se protestează, într-o perioadă scurtă de timp, se coagulează în jurul acestor simboluri naționale un număr mare de persoane, adevărate comunități virtuale care au ca numitor comun același ideal.

¹⁵ În acest caz, *new media* este „polița de asigurare” că intervenția autorităților va respecta drepturile fundamentale ale protestatarilor.

¹⁶ Un site care a tradus, cu ajutorul unor bloggieri voluntari, mesajele de chemare la revoltă în limbi de circulație internațională, permițând astfel accesul la informație nu numai al diasporei statului respectiv, ci și al opiniei publice internaționale.

¹⁷ Deoarece aveau suspiciuni privind limitarea tehnică a folosirii aplicațiilor lor de către militanții din Algeria, Maroc, Bahrein, Siria, Iran și Yemen, Twitter și Google au înființat serviciul „Speak2tweet”.

¹⁸ Întrucât autoritățile tunisiene au monitorizat Facebook, Yahoo și Gmail și identificat conturile de interes, dar și modalitatea de acces la conturi, responsabilii Facebook au clonat conturile suspectate de accesul neautorizat al autorităților pe mai multe servere *https*, unde accesul era permis conform unui nou protocol de identificare. Pentru a evita scoaterea canalului de socializare în afara legii sau acuzația de implicare în politica statului, responsabilii Facebook au declarat că nu s-au implicat politic în revolta din Tunisia, tratând problema „ca pe una strict tehnică, de securitate” (Joe Sullivan - șeful departamentului de securitate al companiei).

¹⁹ Postarea unor mesaje false, în numele organizatorilor, privind schimbarea datelor de desfășurare a protestelor, a locurilor etc. sau dislocarea în zona de interes a numeroase forțe de intervenție, în scopul descurajării participării la proteste.

²⁰ Întrucât a fost foarte des asociat cu rolul de promotor al revoltelor din Algeria, Maroc, Bahrein, Siria, Iran și Yemen, Facebook a ales să adopte o atitudine pasivă, de neimplicare, în noua situație, în contradicție cu Google și Twitter, care au ajutat activ militanții arabi „să evite” cenzura și blocarea Internetului, prin înființarea serviciului „speak2tweet”.

²¹ Derrick Lytle, *Cyber revolution in Tunisia heats up, changes government*, <http://universe2.byu.edu/node/13295>; Hugh Macleod, *Syria's cyber revolution*, <http://globalpost.com>.

²² Orașul în care un vânzător ambulant de legume a murit în urma autoincendierii (Bouazizi, absolvent de studii superioare, fără loc de muncă, a cumpărat legume pentru a le vinde în piață. La data de 04.01.2011 poliția i-a interzis această activitate comercială pentru că nu avea permis. Rămas fără niciun mijloc de subzistență, Bouazizi și-a dat foc în urma unui protest spontan).

²³ La data de 06.04.2008, un grup de muncitori din Delta Nilului a protestat față de scăderea puterii de cumpărare din Egipt. Protestul a fost stopat violent de poliție.

²⁴ „*Noi toți suntem Khalid Said*”. Khalid Said a fost un tânăr egiptean ucis de poliție la data de 06.06.2010. Raportul inițial al poliției indica moartea lui ca datorându-se înghițirii unei pungi cu droguri, dar imagini cu trupul mutilat al acestuia au fost postate pe YouTube, poliția fiind nevoită să schimbe raportul și să admită că tânărul a fost ucis de doi polițiști.

²⁵ O altă caracteristică a statelor din lumea arabă este că, din punct de vedere demografic, populația este foarte tânără, vârsta mediană ponderată fiind 24,2 ani, comparativ cu Europa – 40,6 ani. Vârsta mediană ponderată este vârsta care definește 50% din populație (de ex. pentru lumea arabă, jumătate din populația de origine arabă are vârsta sub 24,2 ani).

²⁶ În Egipt era interzisă circulația pe drumurile publice după ora 18⁰⁰.

²⁷ Autoritățile arabe au apreciat eronat că singurele domenii *web* care ar putea periclita ordinea de drept erau site-urile de știri și posturile străine de televiziune. Rețelele de socializare și alte mijloace de comunicare în masă nu au fost restricționate, posibil, deoarece s-a crezut că acțiunea de comunicare se produce numai între două entități individuale, apreciind probabilitatea de coagulare a nemulțumirilor ca fiind extrem de redusă.

²⁸ Prin intermediul Internetului au fost depășite granițele convenționale, comunitățile de internauți/militanți cooperând la nivelul întregii comunități arabe, chiar prin înființarea unor organisme comune.

PROGRAMUL AMERICAN DE APĂRARE ANTIRACHETĂ. PERSPECTIVE STRATEGICE

*Liviu CRĂCIUN**

Abstract

The missile defense concept has its origins in the immediate aftermath of the Second World War and is closely linked to the progress in ballistic missiles.

In 1983, U.S. President Ronald Reagan launches the Strategic Defense Initiative. In 1991, U.S. President George Bush was to limit the ambitions of the program at a comprehensive program to counter limited threats. In 1993, President Bill Clinton reduced the applicability of the concept even further, to the level of the theater missile defense.

In 1998, it was introduced a new concept in the field, based on the location of a missile defense system for defending U.S. territory against limited ballistic missile attack. After the terrorist attacks of 11 September 2001, this concept was changed and took on the form currently existing: the defense of national territory, allied and partner countries, and forces deployed in theaters of operations against ballistic missile attacks.

In 2007, the U.S. has decided to install in Europe a system of intercepting ballistic missiles. The NATO members countries agreed at the Lisbon Summit (November 2010) on the principles of territorial defense system of NATO.

Keywords: *Strategic Defense Initiative, axis of evil, antiballistic missile, threats, conflict, Phased Adaptive Approach*

Scurt istoric

Conceptul apărării antirachetă își găsește originile în perioada imediat următoare celui de-al Doilea Război Mondial și este strâns legat de progresele înregistrate în domeniul rachetelor balistice. În SUA au luat naștere, în anii '50 și '60 ai secolului trecut, mai multe programe importante, cum ar fi *Nike-Zeus*, *Sentinel* sau *Safeguard*, care au consumat zeci de miliarde de dolari, însă nu au devenit operaționale niciodată.

În anul 1983, președintele american Ronald Reagan lansa Inițiativa de Apărare Strategică¹. În acest fel, apărarea antirachetă lua forma unui program ambițios, al cărui obiectiv era apărarea teritoriului SUA împotriva unui atac masiv cu rachete balistice lansate de către URSS, folosind sisteme de interceptare și laseri plasați în spațiu. Provocarea lansată de americani sovieticilor prin acest program avea să ajute la colapsul Uniunii Sovietice. După căderea Zidului Berlinului, ca urmare a erodării amenințării, președintele american George Bush avea să limiteze, în 1991, ambițiile programului

la nivelul unui program global de contracarare limitată a amenințărilor². În anul 1993, președintele Bill Clinton a redus și mai mult aplicabilitatea conceptului, până la nivelul de apărare antirachetă a teatrului de operații³, pe baza experienței acumulate pe perioada războiului din Golf (1991).

Pe de altă parte, în ultimii treizeci de ani, au fost consemnate mai multe atacuri cu rachete balistice. Un exemplu sugestiv este conflictul dintre Iran și Irak din anii '80. Pe timpul „războiului orașelor”, cele două țări au lansat una asupra teritoriului celeilalte peste 600 de rachete Scud. În anul 1986, Libia a lansat două rachete Scud asupra pozițiilor americane din insula italiană Lampedusa, ca represalii la raidul american asupra Libiei (ca urmare a atentatului terorist asupra unei discotecii din Berlinul de Vest, frecventată de militari americani). De asemenea, pe timpul primului război din Golf (1991) s-a înregistrat un adevărat „război al rachetelor”. Mai multe zeci de rachete Scud au fost lansate de către Irak împotriva Israelului și

**Liviu CRĂCIUN este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

Arabiei Saudite, având în principal ca efect, moartea a 27 de militari americani aflați în baza militară Dharham (Arabia Saudită).

Adoptarea, în Congresul SUA (1998), a Actului privind apărarea națională antirachetă⁴ a introdus un nou concept în domeniu, bazat pe amplasarea unui sistem antirachetă destinat apărării teritoriului american împotriva unui atac limitat cu rachete balistice. După atentatele teroriste din 11 septembrie 2001, acest concept a fost modificat (2002) și a căpătat forma existentă în prezent: apărarea teritoriului național (*Homeland*), a țărilor aliate și a partenerilor, precum și a forțelor desfășurate în teatrele de operații împotriva atacurilor cu rachete balistice, posibil a fi executate, în principal, de R.P.D. Coreeană, Iran și Irak, prezentate ca făcând parte din „axa răului”⁵.

Schimbarea de perspectivă este justificată prin manifestarea a două tendințe. În primul rând, este vorba despre apariția unei noi dinamici în proliferarea rachetelor balistice după anul 1990, în special prin cooperarea dintre unele țări în curs de dezvoltare (R.P.D. Coreeană, Iran și Pakistan, dar și Siria, Libia, Egipt și, într-o oarecare măsură, Yemen). În al doilea rând, s-au înregistrat unele succese americane în ceea ce privește interceptarea rachetelor balistice⁶. Directorul Agenției americane de apărare antirachetă, general-maior P. O’Riley, preciza că 46 din totalul de 58 de teste cu sisteme antirachetă americane au fost reușite⁷.

Astfel, sistemele antirachetă au depășit, la începutul anilor 2000, domeniul ficțiunii și au ajuns în stadiul de maturitate operațională. Ca urmare, în funcție de principalele amenințări, în ultimul deceniu, s-au conturat trei alianțe regionale, toate grupate în jurul SUA:

1. *Alianța asiatică*, în care rolul principal îl au SUA și Japonia și din care mai fac parte Coreea de Sud, Singapore și Taiwan. Aceasta este răspunsul la amenințarea cu rachete balistice din partea R.P.D. Coreene, dar și la situația în care R.P. Chineză își dezvoltă arsenalul de rachete balistice. Împreună cu Japonia, SUA a dezvoltat interceptorul antirachetă Standard Missile-3 (SM-3), care a fost instalat pe navele dotate cu sistemul de comandă-control AEGIS. Costul programului antirachetă,

început în anul 2004 de SUA și Japonia, se ridică până în prezent la 9 mld. USD.

2. *Alianța din Orientul Mijlociu*, formată din SUA și Israel, împotriva amenințărilor reprezentate de Iran, Siria sau organizațiile teroriste (Hezbollah, Hamas) din Orientul Mijlociu. Urmare a lecțiilor învățate după primul război din Golf, Israelul a început, înainte de anul 2000, realizarea unui sistem antirachetă, pe baza sistemului american de apărare antiaeriană cu capabilități antibalistice Patriot și a proiectat un sistem de apărare antirachetă stratificat, care să răspundă la întreaga gamă de amenințări balistice. Prin cooperarea cu firmele americane și cu sprijin financiar consistent din partea SUA, au fost proiectate trei categorii diferite de sisteme antirachetă⁸. În septembrie 2008, SUA a instalat în Israel un radar AN/TPY-2 destinat avertizării timpurii a sistemului antirachetă și desfășoară anual exerciții complexe de apărare antirachetă cu Israelul.

În afara acestei alianțe, în zonă se mai conturează și cea constituită din state membre ale Consiliului de Cooperare al Golfului⁹, care au ca interes comun contracararea amenințării reprezentate de Iran. Din această alianță este posibil să facă parte țări precum Arabia Saudită, Kuwait, Emiratele Arabe Unite sau Bahrain, care și-au exprimat intenția de a achiziționa din SUA sisteme de rachete antibalistice THAAD.

3. *Alianța europeană sub umbrela NATO*, care este destinată contracarării amenințării reprezentate în principal de Iran sau alte state sau organizații care pot pune în pericol teritoriul european. F. Rusă a considerat planul de desfășurare a sistemului antirachetă american ca o amenințare la adresa echilibrului strategic din zonă și a inițiat un plan de răspuns care cuprinde demersuri diplomatice, poziții politice și avertizări privind posibila amplasare de rachete balistice în apropierea granițelor statelor NATO.

Sistemul antirachetă american din Europa

În anul 2007, SUA au decis instalarea în Europa a unui sistem de interceptare a rachetelor balistice¹⁰, după ce anterior SUA se retrăsese (2002) din tratatul ABM¹¹. Urmare a reevaluării dinamicii de dezvoltare a amenințărilor cu rachete balistice asupra teritoriului european, dar și pentru a atenua opoziția Moscovei față de scutul antirachetă

american, președintele american, Barack Obama, a anunțat (septembrie 2009) noul proiect denumit *Abordarea adaptivă în etape*¹². Această abordare are rolul de a răspunde atât amenințărilor prezente, dar mai ales celor viitoare din domeniul rachetelor balistice. SUA vor desfășura, astfel, elemente cu capabilități îmbunătățite în mod progresiv, în funcție de previziunile privind evoluția amenințărilor, în trei zone distincte, conform alianțelor regionale precizate anterior: Orientul Îndepărtat, Orientul Mijlociu și Europa. Programul pentru Europa, *Abordarea adaptivă în etape pentru Europa*¹³, este structurat pe patru etape:

Etapa I: Amplasarea sistemelor antirachetă existente pentru apărarea împotriva SRBM și MRBM (sfârșitul anului 2011), folosind următoarele capabilități: un senzor radar de avertizare timpurie AN/TPY-2, instalat în Turcia, și 1-2 nave echipate cu sistemul

apărarea împotriva MRBM și IRBM, instalate în Polonia (2018).

Etapa a-IV-a: Capabilități de apărare performante (interceptori SM-3 Block IIB) împotriva rachetelor balistice, inclusiv ICBM (2020).

La elementele prezentate mai sus se adaugă unele capabilități existente în cadrul sistemului antirachetă american încă din perioada Războiului Rece, care au fost modernizate, printre care: sistemele de sateliți americani SBIRS¹⁵ și PTSS¹⁶ sau radarul de avertizare timpurie modernizat de la Fylingdales (Marea Britanie). De asemenea, în funcție de necesități, anumite zone ale continentului european pot fi apărate antibalistice prin dislocarea temporară a sistemelor de rachete Patriot PAC-3 sau THAAD (începând cu etapa I) sau folosind sistemul de avertizare ABIR¹⁷.

În figura nr. 1 este prezentat procesul de interceptare a unei rachete balistice de către

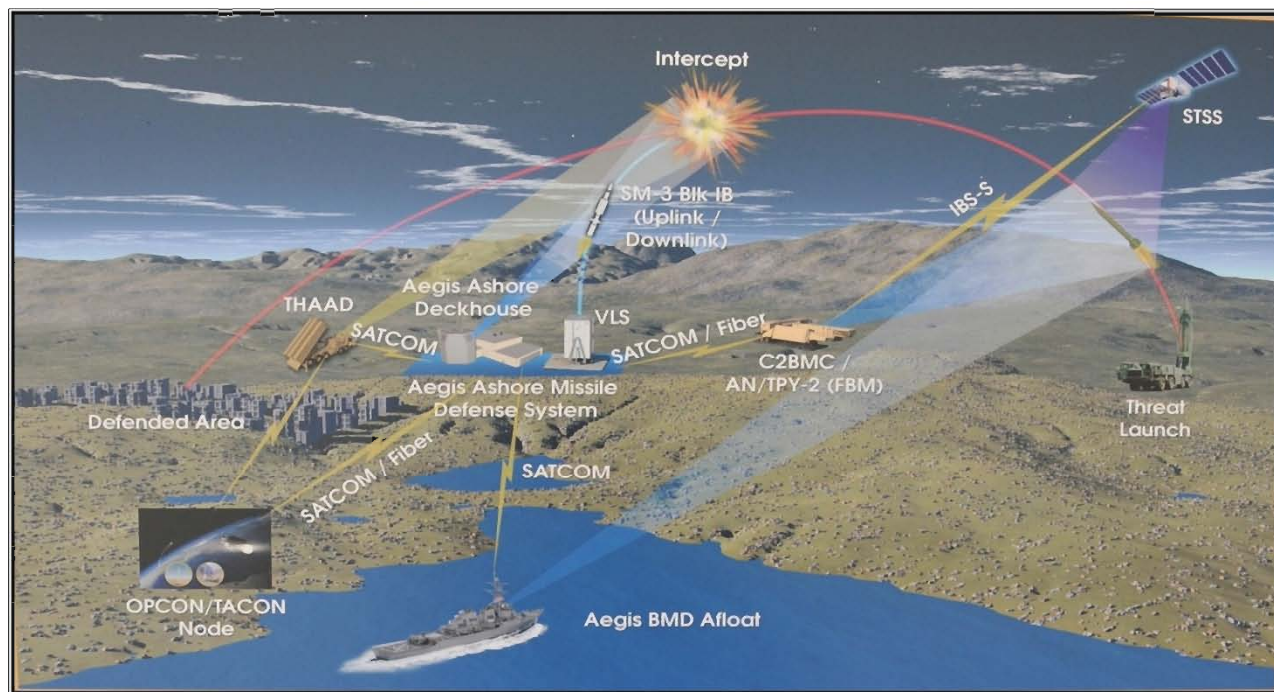

Figura nr. 1 - Procesul de interceptare a unei rachete balistice de către sistemul Aegis Ashore

antirachetă Aegis¹⁴, purtătoare de interceptori antirachetă tip SM-3 Blk IA.

Etapa a-II-a: Capabilități îmbunătățite pentru apărarea împotriva SRBM și MRBM (2015), care includ: un sistem Aegis Ashore, instalat în România, echipat cu interceptori SM-3 Blk IB.

Etapa a-III-a: Capabilități dezvoltate (interceptori SM-3 Block IIA) pentru

sistemul antirachetă Aegis Ashore. În cazul lansării unei rachete balistice, aceasta este descoperită imediat după lansare (pe porțiunea ascendentă a traiectoriei) de către sistemul de avertizare dispus pe satelit sau de către radarul de avertizare (pe porțiunea mediană), care transmit date referitoare la traiectoria rachetei balistice sistemului de interceptare. Lansarea interceptorului se face pe baza informațiilor

recepționate de radarul propriu al sistemului Aegis Ashore sau pe baza datelor transmise de satelit sau radarul de avertizare timpurie¹⁸. Distrugerea țintei are loc prin impact direct, înainte sau imediat după reintrarea în atmosferă.

În figura nr. 2 sunt prezentate capabilitățile diferitelor variante ale inter-

(ALTBMD - Apărarea aliată stratificată împotriva rachetelor balistice), destinat în special apărării forțelor și mijloacelor dislocate în teatrele de operații. Oferta americană de instalare a unui sistem antirachetă în Europa (EPAA) a inclus și posibilitatea fuzionării acestuia cu elementele sistemului ALTBMĐ,

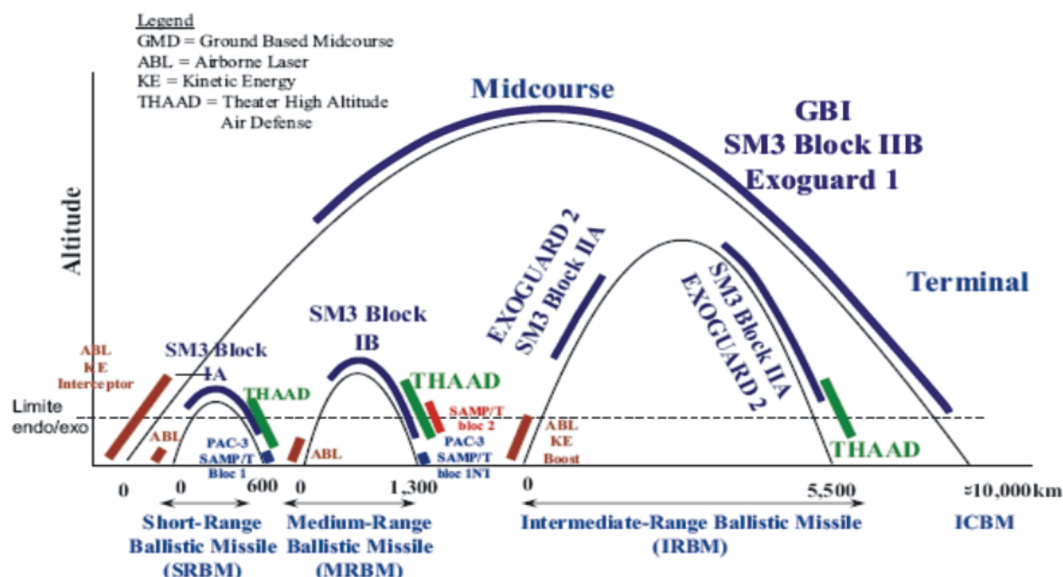

Figura nr. 2 - Posibilitățile diferitelor versiuni ale rachetei SM - 3 de interceptare a rachetelor balistice

ceptorilor SM-3 de interceptare a rachetelor balistice, care cresc odată cu evoluția programului. Astfel, varianta Blk IA a interceptorului SM-3 (instalată în prezent pe sistemele navale Aegis) poate intercepta rachetele balistice din categoria SRBM, varianta Blk IB (care va fi instalată în România în cadrul etapei II) va putea intercepta rachetele din categoria SRBM și MRBM, la limita superioară a endo-atmosferei și cea inferioară a exo-atmosferei¹⁹. Începând cu varianta SM-3 Blk IIA, interceptarea rachetei balistice poate avea loc și pe porțiunea ascendentă a traiectoriei acestora.

Perspective de integrare în sistemul antirachetă al NATO

Urmare a unei inițiative americane, NATO a început, în anul 2002, un studiu de fezabilitate privind posibilitatea realizării unui sistem de apărare antirachetă a teritoriului aliat și a forțelor NATO dislocate în teatrele de operații. Ulterior (2005), a fost lansat programul *Allied Layered Theater Ballistic Missile Defence*

astfel încât să se obțină un sistem integrat, capabil să asigure apărarea antirachetă a teritoriului și populației statelor aliate, dar și a forțelor dislocate în teatrele de operații.

Pe baza acestei oferte, țările aliate au convenit la Summitul de la Lisabona (noiembrie 2010) asupra principiilor unui sistem de apărare teritorială al NATO. Astfel, țările membre NATO urmează să furnizeze senzorii și sistemele de arme (costurile fiind asigurate din bugetele naționale), în timp ce Alianței îi va reveni responsabilitatea dezvoltării BMC³I (*Battle Management, Command, Control, Communications and Intelligence*), precum și integrarea tuturor acestor elemente din fondurile comune.

Până în prezent, în cadrul ALTBMĐ sunt cinci națiuni care contribuie cu sisteme de armament și senzori, după cum urmează: Germania cu sisteme de rachete Patriot (*Advanced Capability*) PAC-3, Franța cu sisteme de rachete Aster 30, Italia cu fregatele din clasa Horizon, Olanda cu sisteme de rachete Patriot PAC-3 și fregate ADCF (*Air*

Defense Command) și SUA cu crucișătoare dotate cu sisteme Aegis, rachete PAC-2 și PAC-3 și sistemele de avertizare timpurie satelitare. Până la atingerea configurației finale (estimată pentru anul 2017) vor mai fi adăugate contribuțiile altor două state: Spania, cu sistemul Patriot PAC-2 și fregatele F100, și Grecia cu sistemul de rachete Patriot PAC-2. Toate aceste contribuții vor fi complementare sistemului antirachetă american, din cadrul proiectului EPAA.

Spre deosebire de proiectul american EPAA, care are o arhitectură limitată la sistemele antirachetă produse de SUA, ALTBMD este un sistem deschis, care va permite integrarea tuturor sistemelor antirachetă puse la dispoziție de către țările aliate (inclusiv cel american). Cu toate acestea, senzorii și interceptorii ALTBMD rămân strict în proprietatea țărilor contribuatoare și pot fi folosiți în scop strict național.

Dezvoltarea sistemul ALTBMD se va face în două faze: o primă fază, în care se va atinge capabilitatea de interceptare a rachetelor balistice cu rază de acțiune de până la 1.500 km, și o a doua fază, pentru interceptarea rachetelor balistice cu bătaia de maxim 3.000 km (în special prin contribuția SUA cu sistemul de rachete THAAD).

Perspectivile cooperării SUA și NATO cu F. Rusă în domeniul apărării antirachetă

Apărarea antirachetă figurează de peste zece ani pe agenda întâlnirilor F. Rusă - SUA sau F. Rusă - NATO. Concentrate, inițial, pe domeniul apărării antibalistice a teatrelor de operații, discuțiile pe această temă au fost suspendate de Moscova atunci când Washingtonul a luat decizia de a instala în Europa un sistem de interceptare a rachetelor balistice, după ce SUA se retrăsese din Tratatul ABM, în anul 2002.

Urmare a anunțului președintelui american Barack Obama (septembrie 2009) privind proiectul EPAA și a semnării noului tratat START (aprilie 2010), Summitul NATO de la Lisabona (noiembrie 2010) a consemnat voința părților de a relansa relațiile NATO - F. Rusă pe linia „resetării” propuse de președintele american. Noul Concept Strategic al NATO și Declarația comună a șefilor de stat și guvern au stipulat decizia de dezvoltare a unei capacități

defensive teritoriale antirachetă și cooperarea cu F. Rusă în acest domeniu.

Divergențele în ceea ce privește abordarea de către cele două părți a problemei cooperării în domeniul apărării antirachetă au făcut, însă, să nu se înregistreze niciun progres în perioada care s-a scurs de la Summitul NATO de la Lisabona și până în prezent. Nemulțumirea Moscovei a fost accentuată de progresele constante și calendarul bine conturat al programului EPAA american, în contrast cu lipsa de orizont a negocierilor F. Ruse cu NATO și SUA în acest domeniu.

Analiza amenințărilor reprezentate de rachetele balistice, făcută de specialiștii ruși, diferă substanțial de cea a NATO. În viziunea Moscovei, este puțin probabil ca Iranul să inițieze un atac sau să amenințe Europa sau SUA cu un atac balistic. În schimb, potrivit opiniilor oficialităților F. Ruse, amplasarea interceptorilor americani în Europa are rolul de a disimula alte obiective, printre care se numără și micșorarea capacității de descurajare a F. Ruse. Acest lucru ar fi cu atât mai evident în etapele trei și patru ale programului EPAA, odată cu plasarea interceptorilor SUA în Polonia și atingerea capabilității de interceptare a rachetelor balistice cu rază intermediară și intercontinentale. În acest fel, F. Rusă are percepția unei „devalorizări” a potențialului său nuclear, care nu i-ar mai permite obținerea unei parități strategice cu SUA.

Propunerea Kremlinului de abordare sectorială²⁰ a apărării antirachetă a fost respinsă de NATO, care a propus în schimb implementarea a două sisteme de comandă și control independente, dar interconectate, care pot avea însă capabilități suprapuse. F. Rusă a adoptat o poziție defensivă pe un alt aliniament, solicitând garanții juridice potrivit cărora sistemul antirachetă american nu este îndreptat împotriva F. Ruse.

Strategia Moscovei este canalizată pe două direcții majore:

- o abordare inflexibilă față de scutul antirachetă american, care să asigure cel puțin întârzierea etapelor trei și patru ale EPAA. Din această perspectivă, se urmărește adoptarea unor măsuri de răspuns la primele două etape, care constau în accelerarea programului de dezvoltare de noi rachete balistice (lansate atât

de la sol, cât și de pe submarin), amplasarea unor rachete cu rază scurtă (cu încărcătură nucleară sau convențională) în proximitatea granițelor NATO, modernizarea Flotei Ruse a Mării Negre, precum și dezvoltarea unui sistem de apărare antirachetă (bazat pe sisteme de rachete sol-aer S-300, S-400 și, în viitor, S-500, sisteme de avertizare dispuse la sol și pe sateliți) integrat într-un comandament aero-spațial, care să acopere teritoriul CSI (în principal F. Rusă, Belarus și Ucraina);

- dezvoltarea unei strategii de cooperare cu Alianța Nord-Atlantică și conștientizarea faptului că atât implementarea completă, cât și plasarea sub umbrela NATO a EPAA, sunt procese care nu pot fi oprite. Din această categorie fac parte ofertele Moscovei privind folosirea în comun cu NATO a unor facilități de avertizare antirachetă de pe teritoriul F. Ruse.

Contextul electoral care va domina scenele politice atât din SUA, cât și din F. Rusă nu va fi propice înregistrării unui progres notabil în cooperarea dintre cele două state în domeniul apărării antirachetă până la sfârșitul anului 2011, dar nici în 2012.

Vor putea fi explorate, însă, domenii potențiale de cooperare, cum ar fi: schimbul de informații privind analiza amenințărilor, măsuri de încredere și proceduri de consultare în caz de

atac balistic, întărirea cooperării și dezarmare, prin implementarea prevederilor noului tratat START privind măsurile de reducere și limitare în continuare a armelor strategice ofensive²¹.

Bibliografie

1. Gautier, Jacques, Xavier Pintat, Daniel Reiner, *Rapport d'information- fait au nom de la commission des affaires étrangères, de la défense et des forces armées, sur la défense antimissile balistique*, 06.06.2011
2. Ivan, Paul, „De unde vine și de cine ne apără scutul antirachetă - despre cum ne apără scutul de ceea ce rușii nu au și nu ne apără de ceea ce au”, Centrul Român de Politici Europene, *Policy Brief*, nr. 3, februarie 2010
3. Postol, A. Theodore, *The Security Implications of Missile Defense- A Technical Perspective*, Massachusetts Institute of Technology
4. <http://www.gao.gov>
5. <http://www.isn.ethz.ch/>
6. <http://www.tmd.nato.int/index.html>
7. <http://goo.gl/HD3B8>
8. www.mda.mil
9. www.dod.mil
10. www.defense.gov
11. www.army-technology.com
12. www.fas.org
13. www.janes.com

¹ Strategic Defense Initiative, cunoscută și sub numele de „Războiul stelelor”.

² Global Protection Against Limited Strikes.

³ TMD - Theater Missile Defense.

⁴ National Missile Defense Act.

⁵ Președintele Ronald Reagan a utilizat pentru prima dată termenul “axă a răului” în anul 1983, într-un discurs în fața unei adunări a congregației evanghelice.

⁶ Potrivit clasificării NATO, rachetele balistice se împart în patru categorii: 1. SRBM (cu rază mică, sub 1.000 km) 2. MRBM (cu rază medie, între 1.000 și 3.000 km) 3. IRBM (cu rază intermediară, între 3.000 și 5.500 km și 4. ICBM (intercontinentale, cu rază mai mare de 5.500 km).

⁷ Dintre care în ultimii cinci ani: 5 din 6 teste cu interceptori Patriot împotriva rachetelor balistice cu rază scurtă; 7 din 7 cu interceptori THAAD (Terminal High Altitude Area Defense); 11 din 12 teste cu interceptori Standard Missile-3; 3 din 5 teste cu interceptori GBI (Ground Based Interceptor) pentru rachete cu rază intermediară (IRBM) și intercontinentale (ICBM).

⁸ Arrow-3, pentru amenințări cu rachete balistice intercontinentale și cu rază intermediară; Magic Wand, denumit și David's Sling (cu interceptori Stunner), pentru rachete balistice cu rază medie și mică; Iron Dome, pentru rachete cu bătaie foarte mică și proiectile/bombe de aruncător.

⁹ Gulf Cooperation Council - GCC, organizație fondată în 1981 care are ca membri: Arabia Saudită, Bahrain, Kuwait, Oman, Qatar și Emiratele Arabe Unite.

¹⁰ Prin instalarea în Cehia a unui radar în banda X, iar în Polonia a interceptorilor antirachetă.

¹¹ Antiballistic Missile Treaty - Tratatul privind rachetele antibalistice, semnat între SUA și Uniunea Sovietică în anul 1972; a avut ca scop limitarea sistemelor de rachete antibalistice. SUA s-au retras unilateral din Tratatul ABM în iunie 2002.

¹² PAA - Phased Adaptive Approach.

¹³ EPAA - European Phased Adaptive Approach.

¹⁴ Sistem antirachetă care echipează unele nave americane sau aliate, care are în componere radarul AN/SPY-1 și sistemul de lansare al interceptorilor antirachetă.

¹⁵ **Space Based Infrared System** - Sistem spațial în infraroșu.

¹⁶ **Precision Tracking Space System** - Sistem spațial de urmărire precisă.

¹⁷ **Airborne IR Sensor** - Senzor aerian în infraroșu, instalat pe UAV.

¹⁹ Endo-atmosfera cuprinde gama de înălțimi de până la 100-120 km, limită peste care se află exo-atmosfera.

²⁰ Propunere privind un sistem comun NATO - F. Rusă de apărare antirachetă, cu împărțirea responsabilităților pe zone geografice (sectoare).

²¹ Semnat de președinții celor două state la Praga, în aprilie 2010 și intrat în vigoare în februarie 2011.

RELIGIE ȘI CONFLICT. RADICALIZARE ȘI VIOLENȚĂ ÎN CAUCAZUL DE NORD

*Conf. univ. dr. Iulian CHIFU**

Abstract

The North-Caucasus Region became nowadays a subject of major interest because of the tremendous succession of events that generated an alarming trend which could affect not only the Russian Federation but the whole region of the Black Sea. A deep study on this subject requires an extend research based on various and rich bibliography of many scientific fields in order to cover the region realities.

After the description of the facts and the events it will be described the research that will allow us to infer a number of conclusion and predictions about the studied region of North-Caucasus that time either will confirm or not.

Keywords: *identity, religion, geopolitics of emotions, conflicts, North-Caucasus, terrorism*

Regiunea Caucazului de Nord a devenit, în ultima vreme, un subiect de interes din cauza succesiunii rapide a evenimentelor care au determinat conturarea unui trend îngrijorător, cu impact nu numai asupra Federației Ruse, dar și asupra întregii Regiuni Extinse a Mării Negre. Deoarece temele conexe subiectului sunt extrem de variate, o analiză profundă trebuie să ia în calcul multe domenii de studiu, precum și o bibliografie bogată pentru a putea acoperi subiectul.

Tocmai de aceea, am considerat util să aducem la zi experiența noastră, fără a avea pretenția de a acoperi complet problematica, și să deschidem subiectul cercetării, deoarece tendințele îngrijorătoare de care aminteam mai sus ne oferă suficiente motive pentru a presupune că acestea reprezintă fenomene cu valoare universală și globală. Am utilizat, pe scară largă, teorii diverse și idei multiple, realizând o supra-esență asupra căreia revendicăm paternitatea, reușind, spunem noi, să dăm un sens și un răspuns la întrebarea cum va evolua problematica în viitorul pe termen mediu (5-10 ani).

Demersul nostru reprezintă, în prima parte, o trecere în revistă a unui aparat teoretic

elaborat, provenind din numeroase ramuri ale științei și acoperind multe realități ușor de identificat în regiunea studiată, în timp ce în cea de-a doua parte vom prezenta o metodologie bazată pe un set de concluzii elaborate în funcție de elementele teoretice și de realitățile din teren.

Abordarea problematicei conflictelor din Caucazul de Nord în diverse studii de specialitate

Tema conflictelor din Caucazul de Nord este una extrem de vastă și de strictă actualitate, cu atât mai mult atunci când decupăm, din multitudinea de fenomene suprapuse, aspectele de natură religioasă care inflamează conflictele. Aceasta deoarece reflexele inițiale de factură etnică, naționalist-separatistă, fie s-au estompat, fie au dobândit un nou vehicul de realizare într-un context justificat pe baze religioase. Ne referim aici la proiectul „Emiratul Caucazului”, dar și la numeroasele grupări insurgente cu bază religioasă ce domină regiunea, concomitent cu fenomenul implicării în toate aceste mișcări a slavilor convertiți la Islam și a elementelor islamice seculare moderate ce-și redescoperă identități radicalizate.

**Conf. univ. dr. Iulian CHIFU este Consilier Prezidențial pentru Afaceri Strategice, Securitate și Politică Externă al Președintelui României și profesor asociat la SNSPA București.*

În continuare, vom prezenta rezultatele unor studii extrem de serioase și consistente, dintre care unele, aparent, nu au nimic de-a face cu spațiul vizat. Considerăm că rezultatele acestor cercetări ne pot ghida în direcția identificării tendințelor de evoluție în Caucazul de Nord, pot sta la baza unor predicții privind direcția și substanța transformărilor din această regiune și impactul lor asupra Regiunii Extinse a Mării Negre sau pot genera chiar modele de evoluție și pentru alte zone ale globului.

Din acest punct de vedere, o agendă de cercetare trebuie să recurgă, într-o primă fază, la abordarea sistematică a conflictelor, a rolului identității în conflicte și a conflictelor identitare ca formă specifică de conflict, pentru ca apoi să treacă în revistă caracteristici ale conflictelor interetnice, oprindu-se, mai îndelung, asupra caracteristicilor specifice ale conflictelor religioase și ale elementelor ce definesc proximitatea relației religiei cu conflictul și violența.

Nu în ultimul rând, este utilă abordarea și a ideilor inedite ale lui Dominique Moïsi¹, care realizează o „geopolitică a emoțiilor”², înlocuind stereotipurile lui Samuel Huntington, din „Ciocnirea civilizațiilor”, cu un model care situează în prim-plan emoțiile și care permite întrepătrunderea geografilor personale, sufletești, indiferent de locul unde se află respectivul individ și profesează „tipologia de emoție” de care aparține. Abordarea este compatibilă cu globalizarea și subliniază o

caracteristică fundamentală a conflictelor identitare, care plasează în prim-plan afectul, reprezentările și percepțiile individuale și colective și, nu în ultimul rând, emoțiile comune ca declanșator al reacțiilor colective ale diferitelor grupuri și comunități implicate.

O a doua parte a temelor de studiu trebuie să abordeze elementele de factură socio-psihologică care au determinat radicalizarea și convertirea, respectiv trecerea de la o religie la formele radicale ale sale, la acceptarea violenței ca instrument³ pentru atingerea agendei particulare a unor grupuri radicale și la elementele și mecanismul ce determină trecerea la acțiune și declanșarea propriu-zisă a activității de factură teroristă. Studiul cel mai important rămâne cel legat de terorismul suicidal, cea mai curentă și răspândită formă de acțiune în situații asimetrice, care are și cea mai puternică încărcătură de mobilizare și implicare emoțională, de sacrificiu de sine, și care poate explica și drumul parcurs în radicalizare sau auto-radicalizare, în special prin intermediul Internetului, în formula „lupilor singuratici”.

O a treia parte trebuie să arunce o privire profundă și, spunem noi, inedită asupra Islamului. De la religia majoră biblică, descrisă de Karen Armstrong și prezentată pe larg de numeroși învățați mai vechi sau contemporani ai Islamului, ce surprind toate componentele și ramurile acestei religii, până la Islamul politic și politizarea percepțelor Islamului sau utilizarea

acestei religii ca instrument de mobilizare în conflicte. De asemenea, acordăm un loc important descoperirii făcute de Mihaela Matei⁴ în recenta sa teză de doctorat, în care demonstrează versatilitatea, comportamentul oportunist și adaptabilitatea Islamului la spațiul în care se manifestă. Autoarea relevă existența mai multor Islamuri și prezintă o descriere completă a formulelor „noului Islam”, a noilor mișcări contemporane, de la cele inspirate de Revoluția iraniană și mișcările jihadiste de tip Al Qaeda și până la formula „noului Protestantism Islamic” al lui John Esposito, preconizat de cercetătorii din zona academică, evoluția și revoluția Islamului modern, profesat, în anumite limite, pe două filoane diferite, de Turcia contemporană.

Nu am putea considera completă componenta teoretică fără abordarea a două instrumente extrem de puternice și de utile în contextul Caucazului de Nord, cele legate de „teritorii neguverdate” și de „societățile puternic divizate”. Sunt concepte cu un construct intern solid, teoretizate și aplicate în spații extinse, mergând de la Teritoriul Autonom Administrat Federal din Pakistan (FATA) până la zone largi din state slabe sau societăți dezvoltate pe baza conviețuirii statale antagonice, cu istorie îndelungată și caracterizate de memorie a conflictului de generații. Aceste instrumente se vor dovedi și ele extrem de utile în spațiul Caucazului de Nord și în analiza pe care dorim să o facem prin prisma acestor paradigme, în condițiile în care realitatea din regiune validează apartenența zonei la această familie de modele de cercetare.

În fine, un asemenea studiu nu ar fi complet dacă nu încercăm să schimbăm fundamental unghiul de vedere, dându-i amplitudine și relevanță, încercând să abordăm subiectul și din punctul de vedere al deficiențelor receptorului acestei realități, al societăților asupra cărora se manifestă efectele. Vorbim aici despre tendințe de evoluție ale acceptabilității societăților occidentale moderne a acestor realități, a scăderii rezilienței noastre și a reacției uneori exagerate cu care privim evenimentele acestea, atunci când ele se produc, ridicându-le la dimensiuni catastrofale. Căci terorismul are relevanță atunci când există mediul ce poate fi terorizat, iar hiper-

sensibilitatea, lipsa de reziliență a societăților noastre, hiperbolizarea evenimentelor de această factură și percepția noastră în raport cu aceste realități nu fac decât să amplifice impactul acțiunilor teroriste și să antreneze, în consecință, pe spirala escaladării, accelerarea numărului de acțiuni și a folosirii acestor evenimente dramatice tocmai pentru că această garanție a vizibilității și impactului⁵ le face dezirabile insurgenților, teroriștilor și oricui vrea să transmită un mesaj de natură politică, dar nu are vizibilitate, audiență sau masă critică pentru a-și putea oferi o tribună suficientă pentru propriul ego.

În cea de-a doua parte a studiului, vom evidenția relevanța directă a aplicării acestor teorii la regiunea Caucazului de Nord. După evaluarea evenimentelor și particularităților regiunii, este necesară o trecere în revistă a tuturor acestor teorii pentru a vedea măsura în care ipotezele de bază se verifică și dacă concluziile rezultate sunt relevante pentru cazul nostru particular. De aici vor rezulta și majoritatea concluziilor și elaborarea unor predicții pe termen mediu și lung pentru regiunea mai largă a Mării Negre și pentru evoluțiile relațiilor internaționale în general, în viitor.

Metodologie aplicată: teze și descoperiri fundamentale în Caucazul de Nord

Analiza preliminară a elementelor teoretice și a celor faptice, de pe teren, ne oferă prilejul să extragem un set de concluzii intermediare, ce urmează a fi confirmate, întărite sau, din contra, nuanțate și infirmate prin efectul verificării lor și al confruntării cu interviurile din teren. Baza teoretică și documentară asupra subiectului ne permite, însă, să avansăm aceste concluzii în calitate de ipoteze de lucru.

1. Acuzarea salafiștilor – wahhabiștilor, în mare parte pe nedrept, pentru un anumit rol în radicalizarea populației din Caucazul de Nord și în convertirea elementelor slave din Stavropol Krai și Krasnodar Krai sau din republicile etnice ale Nordului Caucazului. În fapt, formulele Islamului radical provin din forme de influență variate, plecând de la o autoradicalizare a islamiștilor locali, în căutarea formelor „adevăratului Islam”, deosebite de formele seculare sau „oficiale-oficioase”

acceptate în Federația Rusă de către stat și de către liderii republicani sau regionali. În același timp, este vorba și de introducerea în discuție a unui nou radicalism jihadist islamic atractiv, a unei Noi Mișcări Islamiste radicale, o formulă nouă de sectă sau variantă de cult a Islamului adaptată spațiului unde se dezvoltă, care combină cele două tendințe: îmbrățișarea religiilor radicale, chiar jihadiste, și fuga după așa numitele „noi religii”. La acestea se adaugă convertiții, a căror cădere în acest spațiu nu mai poate fi atribuită nevoii unei identități de grup, de prestigiu, care să suplinească o problemă identitară personală gravă, și care e, mai degrabă, semnul aderării la formula radicală „veche” sau la forma nouă, regională, a islamismului radical-jihadist ca formulă de protest și ca reacție anti-sistem.

2. Formulele oferite de variantele radicale ale Islamului vizează:

- schimbarea statului, a formei de organizare și de dependență de liderul autoritar local sau de metropola rusă;
- introducerea legii *sharia*, ca alternativă la circuitele financiare corupte;
- evitarea plății impozitelor;
- *zakat*-ul (formula sprijinului frățesc pentru susținerea celor săraci și a cauzei).

Acestea se pliază perfect atât pe stilul islamic originar reinterpretat, cât și pe doleanța desprinderii de metropola rusă sau de revizionism al structurilor statale existente.

3. Caucazul de Nord începe să se contureze tot mai mult ca o nouă FATA pakistaneză nedelimitată, fără control, fără instituții viabile, subiect al tuturor influențelor și expusă presiunilor trans-frontaliere. Oferă astfel „acoperirea” unei regiuni ieșite de sub control statal prin efectul culturii tribale îmbrățișate, fiind în același timp un spațiu excelent pentru promovarea diferitelor influențe și spațiu propice pentru bazele de unde să poată fi lansate atacuri, proiectate în inima sistemului. Astfel, Caucazul s-ar îndrepta mai degrabă spre lumea arabă clasică decât spre o variantă a statelor și republicilor independente/ autonome, nesustenabile financiar. O altă direcție complementară ce ar putea servi drept model, suprapusă pe cele anterioare, e tocmai formula de reacție la o formă de „colonizare” anterioară, care a topit redeșteptarea națională și

protestul separatist inițial și a căzut în varianta protestelor de formă extremă.

4. Cecenia, Emiratul Caucaz și formula de mișcare jihadistă-islamistă nouă – pare să se definească tot mai puternic. După datele pe care le avem, legătura cu organizația Al Qaeda este întâmplătoare, neformalizată, și se reduce virtual la pregătirea unora dintre rezidenți în *madrasas*-uri alături, poate, de viitori jehadiști și membri Al Qaeda, la pregătirea unor luptători ai organizației pe teren, în diferitele confruntări, la traversarea întâmplătoare a regiunii de către luptători jehadiști, și nu la o relație asumată de vreuna dintre părți. Emiratul Caucaz nu arată deloc a construcție de tip Al Qaeda, fără a nega aici influențe externe venind din partea diferitelor structuri și personaje legate de organizație. E un construct specific, eminent local, extins pe spațiul statelor ce au populații aparținătoare de religia islamică, cu excepția notabilă a Osetiei de Nord, deși și aici amprenta convertirii s-a făcut simțită.

5. Caucazul de Nord este o zonă atractivă pentru insurgenți, care pot beneficia aici de susținere locală.

Capacitatea de a atrage luptători în insurgență este deosebită și se poate realiza pe fondul unei nemulțumiri sistemice, care permite constituirea unui spațiu de simpatie și presupune nevoia unei forme de protest instituționalizat. Mai mult, atractivitatea e atât de profundă încât reușește să producă fenomene extreme de tipul convertirii la Islam a creștinilor slavi din regiune și regiunile adiacente și radicalizarea extremă a tuturor musulmanilor – originari sau convertiți – care își pun la bătaie în această luptă chiar viața, prin acțiuni suicidare și atacuri cu bombă.

6. Cristalizarea sentimentelor de ură, împărtășite, în mod egal, atât față de autoritățile locale și regionale, cât și față de metropolă. Aceste sentimente sunt determinate de:

- violența autorităților și impunitatea reprezentanților Armatei, serviciilor secrete și forțelor de ordine aflate pe acest teritoriu și care exercită abuzuri asupra populației locale;
- situația economică complicată din regiune și nivelul mare al șomajului;

– discrepanța dintre modul de viață al localnicilor și cel al autorităților locale sau al reprezentanților metropolei etc.

Pe acest fond, e necesar doar un declanșator la nivel personal, alcătuit, cel mai adesea, din experiențe traumatizante proprii, injustiție, umilință, pentru a face saltul spre alăturarea la insurgență, susținerea deschisă, plecarea în tabere sau în munți și chiar trecerea la acțiuni violente, ce asumă inclusiv sacrificiul suprem pentru cauză.

7. Situația și contextul zonei oferă un spațiu larg de surse de recrutare pentru insurgență, acțiuni jihadiste sau suicidar-terroriste, după cum permite și căderea în radicalizare islamică, convertirea ortodocșilor slavi la islamism, respectiv la formele radicale jihadiste, fără legătură neapărat cu salafismul-wahhabismul, ca forme tradiționaliste conservatoare și chiar anacronice ale Islamului în contemporaneitate. E vorba despre motivație personală, dar și despre contestarea autorităților ruse care determină aceste opțiuni. Mișcările radicale nu au de-a face, deci, cu înclinații personale spre „credința adevărată”, ci reprezintă mai degrabă o frondă împotriva „religiei oficiale”, situându-se mai mult în spațiul mișcărilor de protest și contestare decât în cel al căutării unei credințe suficient de stricte și „reale”, care să asigure „viața de apoi”, reproducerea în eternitate, respectiv care să rezolve problema umană a conștiinței faptului că ființa umană, oricare ar fi ea, va muri, și are nevoie de o formulă de a gestiona acest aspect prin elemente ce-i asigură menținerea dincolo de timpul vieții, eventual în eternitate.

8. Există o întreagă teorie care vorbește despre faptul că se manifestă o susținere a unui filon etno-național, de reafirmare a identității naționale și etnice, care însă nu este și etno-separatist (clamând, de exemplu, independența Ceceniei) pentru că este pragmatic, iar statele nord-caucaziene nu sunt sustenabile.

Este posibil ca anumite elemente din această susținere să fie adevărate, ele sunt verosimile, dar merg în spațiul emoțional unde reacția ar putea fi nuanțată față de logică. Sentimentele etno-naționale și etno-separatismul sunt combinate, sunt și contrare în sine ideii Emiratului Caucazului, o formulă separatistă

regională, fundamentată religios nu etnic, modelul reproducând Califatul guvernat de Sharia, cu autonomii naționale specifice. Etno-separatismul nu a dispărut, e unul fundamental anti-rus și persistent. Se bazează pe elemente ce decurg din ideea contestării colonistului și a metropolei imperiale, autorității impuse, a regulilor netradiționale impuse și a abuzurilor. În acest caz, sunt de remarcat și elementele care țin de experimente sociologice care au avut ca efect secundar, în timp, renașterea sentimentelor de identitate etno-națională după prăbușirea fostei URSS. Este vorba despre un efect al rezultatului experimentelor de construcție a etniilor în cadrul URSS, prin lansarea programatică a unui număr de sociologi, inclusiv în munții Caucaz, cu scopul de a crea identități etnice multiple. Ei au identificat etnii care se întindeau pe jumătate de sat, elemente distincte în alfabet și simbolică, în exprimare, au reușit să adune elemente folclorice transformate în adevărate „literaturi etnice” cu câteva volume încropite, întreg efortul având drept scop sublinierea multi-etnicității și a faptului că URSS era raiul de conviețuire al popoarelor pe baza comuniunii ideologice, dar și sublimarea totală a elementelor naționale distincte, clasice, cu trăsături de forță diferite, pentru a evita tendințe naționaliste sau separatiste pe seama existenței multitudinii celorlalte etnii și popoare ce trăiau în Patria Sovietelor fără probleme. Strategia a fost aplicată, evident, contra republicilor naționale mari, dar și contra republicilor etnice nord-caucaziene, din spațiul Ural-Volga sau din Extremul Orient, elemente ce acopereau și înglobau problematica teritoriilor cotopte. Varianta a fost amplificată de fenomenul deportărilor, de împărțirea făcută în etnii bune și rele (în special de către Stalin), la care s-au adăugat complicațiile create la revenirea din Gulag și din deportări, cu terenuri și case luate, confiscate, redistribuite altor popoare și familii stabilizate în acele zone, cu redesenări teritoriale, pe baza doctrinei maximei complicații etnice – care să blocheze orice tentativă de desprindere ulterioară a oricărei formațiuni din cadrul URSS sau a Republicii Sovietice Socialiste Federative Ruse, uniri de republici – vezi formulele reale și de proiect ale unei republici a Caucazului, tentații și

experimente sociologice ale căror efecte secundare și efecte în timp se regăsesc și astăzi.

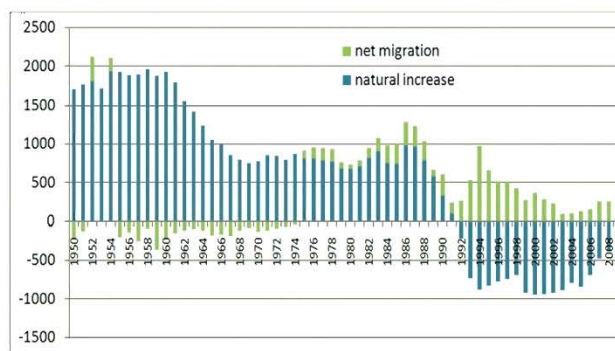
9. Noua strategie a vizat și formula de respingere a separatismului național, a tentativelor diferitelor popoare din F. Rusă, după prăbușirea URSS, de a pune în discuție, pe aceeași logică a preexistenței naționale și a lipsei unui consimțământ al intrării în Uniune sau Federație, rămânerea în același conglomerat.

CSI a fost un instrument de succesiune a URSS - prin actele succesiunii la tratate a F. Ruse față de URSS, a succesiunii republicilor la frontiere, dar a fost și un instrument de creare a unei mișcări inverse, de integrare și unificare în spațiul post-sovietic când, după prăbușirea URSS, era amenințată prăbușirea teritorială – prin separatism – a Federației Ruse însăși. Există zone de analiză care prezumă că, în combaterea fenomenului cecen, a fost chiar o oarecare susținere a insurgenței radicale, a legăturilor forțate cu radicalii religioși arabi, cu mișcarea teroristă cu baze religioase islamice internaționale, ulterior chiar cu Al Qaeda, pentru a demonstra ingerința internațională – occidentală inițial, apoi cea arabă, a Al Qaeda – și negarea realității că se întâmplă ceva obiectiv în spațiul rus, respectiv o formulă de renaștere națională și la nivelul republicilor etnice componente ale F. Ruse.

Mișcările naționale separatiste au fost combătute prin mutarea subiectului pe tărâmul radicalismului islamic, a terorismului internațional, al glisării imaginii mișcărilor separatiste spre radicalism religios și violență. Rezultatul a fost pierderea de sub control a elementelor de natură națională, separatistă, cu baze legitime obiective și suplinirea lor cu cele legate de aspectele religioase, pe cuprinsul întregului Caucaz. Astfel, dacă la început Jihadul a fost îmbrățișat ca formă impusă, sugerată chiar de autorități, de la un punct încolo el a preluat realitatea și s-a obiectivat în soluție, ca formă de protest, fiind preferat variantei separatiste etnico-naționale. Există și ipoteza că întreaga mișcare radicală islamică, implantată inițial pentru a arăta trendul și culorile mișcărilor separatiste, a fost inventată chiar în Rusia, pentru ca ulterior cei ce au deschis cutia Pandorei să se afle în situația în care aceste elemente au început să se obiectiveze în cruda realitate și să se confrunte

cu ceea ce inițial montaseră pentru a utiliza ca imagine și percepție publică: o mișcare integristă, radicală, regională, jihadistă. Proiectul inițial de contracarare a separatismului a scăpat de sub control.

10. Astăzi, insurgența motivată religios e atractivă, în sensul că musulmani sau ortodocși, în egală măsură, primii radicalizați, ultimii convertiți la Islam, i se alătură cu scopul de a lupta cu establishmentul (și oficial, programatic, și subliminal). Scopul real și ținta rămân, poate, încă necunoscute din cauza multitudinii de lideri și a vitezei eliminării lor succesive, dar el urmează să se decanteze și să se precizeze în

Sursa: International Migration SOPEMI Report 2010: The Russian Federation, p. 4

cursul procesului, odată cu avansarea situației. Dacă Emiratul dobândește tot mai multă conștiință de sine, unitate, coerență, organizare, se instituționalizează – într-un proces similar OEP – și își asumă tot mai mult soarta regiunii, acesta ar putea evolua către a câștiga public disputa cu autoritățile republicane locale, cu cele regionale și centrale, asumându-și și responsabilități în consecință pentru locuitorii regiunii. Astfel, poate fi imaginată și formula protostatală în Caucazul de Nord, cea a unui pseudo-stat de tip Califatul islamic, cu legea *sharia* la baza procesului executiv-normativ, cu structuri autonome pe republici și etnii, care încet-încet ar prelua controlul și autoritatea și ar abandona lupta din munți. Formula statală ar fi una transcaucaziană, cu structuri autonome și elementul ruso-slav eliminat sau convertit la Islam, și cu alonjă și dincolo de regiunea Caucazului de Nord.

Cel mai probabil, Caucazul de Nord nu va trece prin acest proces, ci va rămâne în combinația *failed state*/teritoriu slab guvernat la frontieră, fără structură complet organizată și

responsabilă (ci mai degrabă una pur contestatară asimetrică, de tip rețea) pentru a putea să se opună contracarării clasice de către structurile de securitate ruse a activităților insurgentei. Instabilitatea endemică va fi o caracteristică a regiunii pe termen mediu, la care se va adăuga un tip de export de instabilitate în zone din sudul Federației Ruse, prin emigranți ruși și impact direct, dar și prin fuga după resurse în zone mai bogate a resortisanților islamici din regiune, din cauza forței demografice a Caucazului de Nord, cu o tendință de export de model și atacuri în centrul metropolei, poate chiar la Moscova. Varianta pe care o prognozăm aici, spre a fi cea mai probabilă, este și mai complicată ca situație decât cazul unei autorități separatiste ce devine responsabilă și alcătuiește un dușman palpabil, căci formula dușmanului nedefinit, difuz, împrumutând etichete diverse, nu este altceva decât copierea modelului de tip etichetă/franciză Al Qaeda, în care „brandul” francizat este numit Emiratul Caucaz. Incertitudinea se anunță a deveni un mod de viață în regiune, în spațiul limitrof, cu extindere în întreaga F. Rusă.

11. Demografia este vulnerabilitatea cea mai mare a statului rus. Acest fapt dă tonul variantei celui mai prost scenariu: destabilizarea generală a F. Ruse, cu crearea unor puncte de coagulare și răspândire a ideologiei de tip radicalism și jihadism islamic, cu forță de convertire și diseminare la nivel larg. Valurile de migrație din rațiuni sociale, în căutare de locuri de muncă și trai mai bun, pot susține o asemenea epidemie și exportul de sistem, de structură, de instabilitate. Schimbările demografice din regiune sunt accentuate. Depopularea Caucazului de Nord de etnici ruși este un fenomen deja sesizat la nivelul conducerii Districtului Caucazului de Nord și a întregii F. Ruse, de unde nevoia celor două puncte stabile, respectiv a unei reveniri a Religiei în zonă – însă stabilirea componentelor Bisericii ruse sau forțarea împărțirii în „Islam bun-Islam rău” nu e o soluție. Din contra, varianta potrivită pentru a asigura un punct de referință moral și o înțelegere reală a religiei islamice ar putea reclama un sprijin al autorităților turce și o influență directă a unei forme de islam politic rezultat dintr-o „reformă” în religia islamică, așa cum s-a petrecut în

religia creștină cu protestantismul. Insularizările demografice slave sunt în scădere vertiginoasă. Aici lucrurile pot evolua în varianta planificată de repopulare cu cazaci, însă această componentă etnică slavă va fi resimțită ca o populație impusă de „colonist”; mai mult, ea este prima expusă – am văzut-o la Krasnodar Krai și Stavropol Krai – convertirii la Islam și radicalizării ulterioare. Popularea prin transplantare forțată, refugiere în sudul F. Ruse, intoleranță față de populația locală și, deci, enclavizare, nu este nici ea o soluție, mai ales că menținerea acestei populații la nivel local se poate face doar prin locuri de muncă bine plătite, create artificial și discriminatoriu în relația cu populația locală.

12. Ciclul determinat de convertire, urmată de islamizare, care continuă prin extinderea populației caucaziene, superioară demografic și liberă să circule în F. Rusă, este cel care trebuie rupt, dar în formulă naturală, nu prin crearea de bariere artificiale în interiorul statului rus. Acestea ar fi interpretate ca semnale de discriminare, pe când varianta unei susțineri a locurilor de muncă și a unei baze religioase coerente, a unei forme conservatoare, non-violente, austere a Islamului, ar fi cea care ar putea da rezultate, în condițiile în care autoritățile nu o susțin, nu o impun, ci doar o tolerează, având și anumite luări de poziție critice la adresa exceselor eventuale ale acestor practici.

13. Rămâne în prim plan – și se va perpetua, credem noi – discuția privind tentația detașării Caucazului de Nord de restul F. Ruse ca soluție, varianta modelului de „tăiere a cozii șopârlei”, însă astăzi formula ar da rezultate nerelevante. Intervine prea târziu, deja toată regiunea este influențată de forme radicale ale Islamului, îmbrățișarea lor fiind și un rezultat direct al politicilor brutale și neadaptate care s-au formulat pentru regiune, dar și a unora aplicate la nivelul întregii F. Ruse – cu referire specială la instalarea verticalei puterii și eludarea formulei liderilor aleși ca formule genuine de reprezentare, în favoarea celor numiți sau a formulelor de falsă reprezentare. Moscova este expusă și mai mult din cauza contra-reacției, respectiv a naționalismului anacronic și a xenofobiei manifestată prin acțiuni la adresa alogenilor și

ne-rușilor, acest fapt accentuând alienarea și enclavizarea islamică în sânul Moscovei și în alte orașe ale F. Ruse, fapt ce predispune la radicalizare locală față de metropolă (pe variantele studiate deja la nivelul Marii Britanii, Franței, Germaniei, SUA).

14. Războiul din Georgia nu a reușit să influențeze situația din Caucazul de Nord. Nici recunoașterea și militarizarea Osetiei de Sud și Abhaziei, dincolo de costurile la nivel internațional, nu au adus o plus-valoare în stabilizarea Caucazului de Nord. Din contră, s-au înregistrat valuri de recrudescență ale atacurilor suicidare cu bombe și în regiunea Caucazului de Nord și în Moscova sau în inima F. Ruse, ca efect al unei revolte constante, nu neapărat în legătură cu evenimentele din Caucazul de Sud, dar cu o anumită dependență și coincidență de calendar. Recunoașterea celor două regiuni ale Georgiei ocupate drept state independente au alimentat porniri naționaliste în Caucazul de Nord, în timp ce exemplul Georgiei, care a luptat, a rezistat și a supraviețuit, alimentează speranțele insurgenței, dar și ale mișcărilor naționale, etnice, separatiste, topite între timp sub atractivitatea și vizibilitatea insurgenței de factură religioasă a Emiraturii Caucazului de Nord, acolo unde ideologia jihadistă și a radicalismului religios a fost mai atractivă decât cea națională – cu largul concurs al autorităților ruse. Georgia încearcă, pe fondul separatismului național, al ocupației, dar și al perspectivei vecinătății, să aibă relații bune cu republicile din Caucazul de Nord. Statul georgian abordează mai degrabă o agendă etnică și națională decât una religioasă, fiind primul afectat de perspectiva unui zid islamic la Nord de Munții Caucaz, care să izoleze Georgia și Armenia creștine la Marea Neagră și între curentele islamice distincte, unele moderate, altele politizate și radicalizate, între purtătorii cărora pot oricând izbucni și conflicte de natură sectariană.

Bibliografie

1. Appleby, R. Scott, *The Ambivalence of the Sacred. Religion, Violence and Reconciliation*, Rowman and Littlefield, Lanham-Boulder-New York-Oxford, 2000
2. Armstrong, Karen, *Istoria lui Dumnezeu*, Editura Nemira, București, 1993
3. Bokhari, Roana, Mohammad Seddan, *The Illustrated Encyclopedia of Islam*, Lorenz Books, London, 2009
4. Chedelin, Sandra, Daniel Druckman, Larrisa Fast ed., *Conflict*, second edition, Consinuum, New York-London, 2008
5. Cordell, Karl, Stefan Wilff, *Ethnic Conflict*, Polity Press, Cambridge, 2010
6. Crocker, Chester A., Fen Osler Hampson, Pamela Aall, Ed, *Turbulent Peace. The Challenges of Managing International Conflict*, USIP, Washington, 2001
7. Deutsch, Morton, Peter Coleman, Eric Marcus, C. ed, *The Handbook of Conflict Resolution. Theory and Practice*, John Wiley and Sons, 2006
8. Esposito, John L., *What Everyone Needs to Know about Islam*, Oxford University Press, Oxford-New York, 2002
9. Esposito, John L., *The future of Islam*, Oxford University Press, Oxford-New York, 2010
10. Feldman, Noah, *The Fall and Rise of the Islamic State*, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2008
11. Goodson, Larry, Thomas H. Johnson, „Parallels with the Past - How the Soviets Lost in Afghanistan”, *FPRI*, April 25, 2011
12. Gopin, Marc, *Holly War, Holly Peace*, Oxford University Press, 2002
13. Gopin, Marc, *Between Eden and Armageddon*, Oxford University Press, Oxford New York, 2009
14. Hahn, Gordon M., „Getting the Caucasus Emirate Right”, *CSIS*, August, 2011
15. Hutchins, Andrew C., Matthew Malarkey, Serghei Markedonov, „The North Caucasus. Russia's Volatile Frontier”, *CSIS*, March 2011
16. Jeong, Ho Won, *Understanding Conflict and Conflict Analysis*, Sage, Los Angeles-London-New York-New Delhi, Singapore, 2008
17. Jeong, Ho Won, *Conflict management and resolution. An Introduction*, Routledge, London and New York, 2010
18. Johnston, Douglas, Cynthia Sampson, *Religion, the Missing Dimension of Statecraft*, Oxford University Press, Oxford-New York, 1994
19. Karpat, Kemal H., *Elites and Religion. From Ottoman Empire to Turkish Republic*, Timaş Publishing, Istanbul, 2010
20. Lederach, John Paul, *Building Peace. Sustainable Reconciliation in Divided Societies*, USIP, Washington DC, 1997
21. Mairbek, Vatchagaev, „Killings In Istanbul Just the Latest In Series of Murders of Chechens Abroad”, Jamestown Foundation, *Eurasia Daily Monitor*, 22 September, 2011
22. Markedonov, Sergey, „Radical Islam in the north Caucasus. Evolving threats, challenges, and prospects”, *CSIS*, November, 2011
23. Matei, Mihaela, *Islamul politic și Democrația. Între Islkah, Itjihad și Jihad*, teză de doctorat, SNSPA, București, 2010
24. Moisi, Dominique, *The Geopolitics of Emotion*, Anchor Books, New York, 2009

25. Politkovskaya, Anna, *A Small Corner of Hell. Dispatches from Chechnya*, the University of Chicago Press, Chicago and London, 2003
26. Nelson, Eric, „The Religious origins of Religious Tolerance”, FPRI, May 16, 2011
27. Peacock, James L., Patricia M. Thornton, Patrick B. Irman, *Identity Matters. Ethnic and Sectarian Conflict*, Berghahn Books, 2009
28. Rabasa Angel, Steven Boraz, Peter Chalk, Kim Cragin, Theodore W. Karasik, Jennifer D. P. Moroney, Kevin A. O'Brien, John E. Peters, „Ungoverned Territories: Understanding and Reducing Terrorism Risks”, *RAND Corporation*, 2007
29. Romsbotham, Oliver, Tom Woodhouse, Hugh Miall, *Contemporary Conflict Resolution*, second edition, Polity Press, Cambridge, 2005
30. SAID, Abdul Aziz, Nathan C. Funk, Azse S. Kadayifci, *Peace and Conflict Resolution in Islam. Precept and Practice*, University Press of America, 2001
31. Sandole, Denis J.D., Sean Byrne, Ingrid Sandole-Staroste, Jessica Senehi, *Handbook of Conflict Analysis and Resolution*, Routledge, USA and Canada, 2009
32. Sharpe, Mary, Ed., *Suicide Bombers: The Psychological, Religious and Other Imperatives*, Cambridge, 2008, Combating Terrorism Fellowship Program ISSN 2162-6421 (online), vol. 1, no.1 CTX 1, 8/1/2011
33. Sharpe, Mary, Abimbola Agboluaje, Ed., *Science and Society in the Face of New Security Threats*, IOS Press, Amsterdam-Berlin-Oxford-Tokyo-Washington DC, 2004
34. Stewart Scott, „Norway: Lessons from a Successful Lone Wolf Attacker”, *Stratfor*, July 28, 2011
35. Treverton, Gregory F., Heather S. Gregg, Daniel Gibran, Charles W. Yost, „Exploring Religious Conflict”, *RAND Corporation*, 2005
36. Volkan, Vanik, *Blood lines. From Ethnic Pride to Ethnic Terrorism*, Wetview Press, 1997
37. Wallensteen, Paul, *Understanding Conflict Resolution*, Sage Publications, London-Tousand Oaks-New Delhi, 2003
38. WATTS Clint, „Major Nidal Hasan and the Ft. Hood Tragedy: Implications for the US armed Forces”, *FPRI*, June 27, 2011

¹ Dominique Moïsi, *The Geopolitics of Emotion*, Anchor Books, New York, 2009.

² A se vedea și articolul „Geopolitica emoțiilor. Cum devine religia sursa unui conflict”, *Infosfera*, nr. 2, 2011, p. 28-38.

³ Mary Sharpe Ed., *Suicide Bombers: The Psychological, Religious and Other Imperatives*, Cambridge, 2008, Combating Terrorism Fellowship Program, ISSN 2162-6421 (online), vol. 1, no.1 CTX 1, 8/1/2011.

⁴ Mihaela Matei, *Islamul politic și Democrația. Între Islkah, Itjihad și Jihad*, teză de doctorat, SNSPA, București, 2010.

⁵ Mary Sharpe, Abimbola Agboluaje Ed., *Science and Society in the Face of New Security Threats*, IOS Press, Amsterdam-Berlin-Oxford-Tokyo-Washington DC, 2004.

A. DUGHIN ȘI ARHETIPURILE GEOPOLITICE (I)

*Prof. univ. dr. Ilie BĂDESCU **

Abstract

The power must follow general patterns that allow to a state or to a people to find its place from an immense perspective. That is why the main discipline useful to the definition of the power strategy is the geopolitics in its traditional definition which is operating with the global categories paying no attention to the analytical peculiarity.

Mental maps are archetypes of the power. They are models that make intelligible the process of expansion or the simple manifestation of the power.

Interacting with the Russia means to know the dynamic of its mental maps. The work of the Russian geopolitical strategist Alexandr Dughin offer a Russian access key to the mental maps of Russia over and on the extensive Eurasian space.

Keywords: geopolitics, geopolitical archetypes, patterns, mental map

Alexandr Dughin este unul dintre puținii geopoliticieni europeni atenți la prezentarea unor gânditori de sferă non-occidentală. De regulă, tratatele și studiile de sinteză ale savanților occidentali de perioadă recentă se opresc la linia care leagă Stetin-ul de Trieste și câteodată includ în geografia lor de referință surse maghiare, cehe sau poloneze. Arareori apar și surse sârbo-croato-muntenegrene și aproape deloc românești.

A. Dughin include între geopoliticienii pe care-i consideră semnificativi pentru analiza marilor spații un geopolitician româno-francez, J. Parvulesco¹, pe care-l consideră reprezentativ pentru geopolitica arhetipurilor spațiale pe care le denumeste *arhetipuri geopolitice*. Teoria lui J. Parvulesco asupra războiului „ordinelor secrete” servește ca fundament pentru teoria lui Dughin asupra geopoliticii războiului „serviciilor secrete”, legate de cele două mari spații geopolitice, maritime și continentaliste. Chestiunea este cât se poate de relevantă pentru ceea ce noi considerăm a fi geopolitica orchestrării rețelelor (ideologice, simbolice, geopolitice etc.). Problematika aceasta se înrudește cu cealaltă ramură a geopoliticii, cea dedicată studierii hărților mentale și rolului

acestora în organizarea spirituală, ideologică, normativă a *spațiului de influență* geopolitică.

Deschidem seria acestor analize invocând, la începutul ei, din nou numele lui A. Dughin, preocupat și el de problematica hărților mentale, context în care îl și invocă pe J. Parvulesco, dar, mai ales pentru că lucrările sale se constituie în adevărate porți de acces la marea enciclopedie a hărților mentale ale spațiului eurasiatic.

Harta mentală este expresia unui „arhetip geopolitic” legat, la rândul său, de marele spațiu. Noțiunea a fost introdusă în discursul geopolitic de către J. Parvulesco², geopolitician româno-francez, cum s-a precizat, care consideră că istoria omenirii este inteligibilă ca istorie a manifestărilor spațiale ale puterii, manifestări în câmpul cărora se distinge tendința unor grupări etnopolitice de a dobândi o poziție supremă în cadrul mișcării civilizațiilor. Între acestea se desfășoară un război de un tip special, finalmente de esență spirituală, la care participă regi și strategii, generali, papi și patriarhi, diplomați, finanțiști, artiști și vizionari etc. Forțele care se confruntă într-un atare război impun anumite arhetipuri geopolitice, pe care se reazemă apoi manifestările culturale ale celor ce viețuiesc în cuprinsul marilor spații, oricât de variate ar fi acestea³. Iată citatul de prezentare

**Ilie BĂDESCU este profesor universitar la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Universității București și director al Institutului de Sociologie al Academiei Române.*

sintetică a concepției lui Parvulesco în cartea lui Dughin: „Concepția lui Parvulesco este următoarea: istoria omenirii este istoria Atotputerniciei, a puterii. Diferite organizații semisecrete al căror ciclu de existență depășește cu mult durata ideologiilor politice obișnuite, a dinastiilor conducătoare ale instituțiilor religioase a statelor și popoarelor, doresc să aibă acces la pozițiile principale în civilizație. Aceste organizații, care apar în istorie cu diferite denumiri, Parvulesco le determină ca pe un «ordin al atlantiștilor» și «ordin al eurasiatilor». Între ele se duce o luptă de secole la care participă papii, patriarhii, regii, diplomații, marii financiari, revoluționarii, misticii, generalii, învățații, artiștii, etc. Toate manifestările social-culturale se reduc, în felul acesta, la *arhetipurile geopolitice* inițiale, deși extrem de complicate.”

Un elev din școala lui Y. Lacoste, André Sigfried, extinde ideea identificând în spatele partidelor și a mișcărilor politice „teorii

există o variabilitate amăgitoare, opinia publică păstrează o anumită stabilitate în funcție de regiuni. Dincolo de imaginea schimbătoare a alegerilor politice se pot observa tendințe mai adânci și mai constante care reflectă temperamentul regional”⁴.

Este evident că „teoria” din fundalul *gândirii regionale* este tot una cu ceea ce antropologii americani numesc pattern-uri de gândire și cu ceea ce epistemologia khuniană și foucault-iană desemnează prin noțiunea de paradigme sau arhetipuri etc. De regulă, aceste *pattern-uri* nu sunt conștientizate, nici chiar atunci când răzbat în stereotipuri regionale, în reprezentări geopolitice etc.

Într-o asemenea perspectivă arhetipală este comprehensibilă și gândirea geopolitică a generalului austriac, J. von Lohausen, pe care o prezintă A. Dughin spre a ilustra aceeași paradigmă analitică. Redăm succint ideile acestuia, prin mijlocirea rezumatului lui A.

privilegiate” modelate de apartenența la un fel de „regiuni politice” care au puterea de a modela fluxul gândirii politice prin mijlocirea climatului politic specific acestor regiuni. Iată ce spune chiar el: „Fiecare partid sau, mai exact, fiecare tendință politică are *teoria sa privilegiată*; este ușor de remarcat că așa cum există *regiuni geologice* sau *economice*, există și *regiuni politice*. Climatul politic poate fi studiat la fel ca și climatul natural. Am observat că deși

Dughin. „Lohausen consideră că puterea politică are șanse să fie de lungă durată și stabilă doar atunci când stăpânitorii gândesc, nu în categorii efemere și locale, ci în imagini «milenare și continentale»”. Cartea lui fundamentală așa se și numește „Curajul de a stăpâni. A gândi în imagini continentale”. Și mai departe, prin același rezumat al lui Dughin: „Lohausen crede că procesele teritoriale, civilizaționale, culturale și sociale globale,

devin inteligibile doar dacă sunt privite într-o perspectivă «prezbită», pe care el o opune „miopiei”. Puterea în societatea umană, de care depinde alegerea căii istorice și hotărârile cele mai importante, trebuie să se conducă după scheme foarte generale, care permit unui stat ori unui popor sau altora să-și găsească locul într-o perspectivă istorică imensă. De aceea, disciplina principală necesară definirii strategiei puterii este geopolitica, în sensul ei tradițional, care operează cu categorii globale făcând abstracție de particularitățile analitice (și nu geopolitica de aplicație „internă” a școlii lui Lacoste).

Ideologiile contemporane, cele mai noi progrese tehnologice și civilizaționale, modifică fără îndoială relieful lumii, dar nu pot anula unele legități de bază, legate de ciclurile naturale și culturale care numără milenii. Asemenea categorii globale sunt spațiul, limba, etnosul, resursele etc.”⁵. Șansa popoarelor este dată de elitele organice capabile să gândească în categoriile duratei etnopolitice, în și prin mijlocirea arhetipurilor geopolitice durabile ale „locului”. Sunt puternice acele popoare ale căror elite gândesc în categoriile globale ale spațiului, limbii, etnosului și resurselor propriului popor. Popoarele devin vulnerabile prin elitele înstrăinate de categoriile în care gândesc și simt popoarele peste care superfetează. Elitele înstrăinate sunt simple superfetații, asemenea grăsimilor plutind sufocant peste apele curate. Bătălia popoarelor este, în fundal, una care îmbracă forma confruntării arhetipurilor geopolitice actualizate ori blocate de gândirea elitelor. Aceste arhetipuri geopolitice se întâlnesc, intră în confinii sau confluențe, popoarele însele se disting între ele în funcție de capacitatea lor de a transforma confiniile în confluențe, adică de a practica structuri identitare deschise. Acesta este, cum susține Nicolae Iorga, criteriul vitalității popoarelor. Un popor capabil să asimileze influențe de o largă diversitate, conservându-și în același timp identitatea, are o vitalitate mare.

Popoarele își afirmă identitatea prin mijlocirea arhetipurilor lor geopolitice, a hărților mentale, pe temelia cărora elitele croiesc imperii, „state de dominație” (G. Parker), hărți de cancelarie, care pot fi diferite și chiar opuse hărților etnomentale ale popoarelor

din arealul de expansiune a respectivelor imperii sau state de dominație.

În ceea ce ne privește, aderăm la ideea lui Dimitrie Cantemir, conform căruia, mișcarea spațială a imperiului de la apus la răsărit, în tendința lui spre *Imperium Mundi*, induce o hartă mentală care este modelată de un asemenea proces de rotație a imperiului. Altfel spus, vom admite că mișcarea popoarelor și a statelor expansionare este un proces care tinde spre realitatea numită *imperium*, adică spre putere deplină, spre realizarea deplină a puterii, a condiției de a porunci, a stăpâni etc. asupra unor teritorii, asupra unui popor ori chiar asupra altor popoare (*imperium*: poruncă, autoritate, ordin, regat, țărâm etc.). În desfășurarea acestui proces în care se afirmă și tendința spre *imperium mundi*, adică spre stăpânirea lumii, se nasc și acele reprezentări asupra configurației

lumii numite „hărți mentale”.

Hărțile mentale sunt arhetipuri ale puterii, mai precis, sunt modelări care fac inteligibil procesul de expansiune ori de simplă manifestare a puterii. Subînțelegem că tendința spre *imperium* are eficacitate dacă este susținută de putere, dacă încorporează ca principal conținut al ei manifestarea puterii, altfel este o simplă închipuire. Romanii operau o distincție între *imperium* și *potestas* (putere) sesizând că poți să accezi la *imperium*, adică la poziție de comandă, dar dacă n-ai de partea ta armata ești fără de putere: *imperium sine potestas*. Prin urmare, pot exista stăpânitori fără de putere.

Înlăuntrul proceselor de manifestare a puterii se desfășoară și actul ordonării mentale, iar forma pe care o capătă procesul acesta în mintea oricui participă la el este

harta mentală. Harta mentală operează asupra fluxului gândirii noastre ca un arhetip, adică induce organizări mentale fluxurilor noastre intelectuale, sensibile, volitionale declanșate de procesul manifestării, al expansiunii puterii. Prin aceste hărți ne regăsim înlăuntrul aceluiași proces de manifestare a puterii la care sunt atrași, antrenați, un număr mare, variabil, de indivizi cu care împărtășim, astfel, aceeași hartă mentală.

Să reținem, în fine, că noțiunea de *imperium* are două trăsături: este raportare la un spațiu de destinație, adică la un spațiu destinat unei stăpâniri, manifestării voinței de stăpânire, și este, totodată, un proces de luare în stăpânire, de împrăștiere a aceluia spațiu, iar acest proces constă tocmai în desfășurarea puterii sub imperativul împlinirii unei năzuințe posesive față de un cadru spațial dat de existența întregului neam românesc. „Acesta este teritoriul meu”, „pohta ce-am pohtit”, spuneau voievozii români cu o extraordinară înțelegere a sensului latin al acestui cuvânt, adică împlinirea unei năzuințe imperiale, de stăpânire și de comandă, dar și de ordine, în spațiul acela, pe care-l cunoști, îl trăiești, îl voiești, ca expresie spațială a vocației tale identitare. Mișcarea noastră într-un spațiu este deopotrivă expresia voinței noastre și confirmarea practică a unui arhetip spațial care îmbracă forma hărții mentale. Un spațiu dat este totodată un *spațiu gândit și trăit* la diverse niveluri (popor, elite, burocratie, administrație, școală, presă etc.), adică se propagă el însuși sub forma unei

imagini mentale, atestată în două planuri: unul de profunzime, al latențelor, oarecum insondabil, și altul de suprafață, evidențiat prin actualizări aproximative, reprezentative, sensibile, atitudinale, în și prin care se confirmă o hartă cognitivă, adică oglinda spațiului de afirmare a voinței colective.

Descoperirea spațiului este cel mai important eveniment al evoluției lumii și al devenirii individului. Geopolitica lui Dughin este importantă, între altele, pentru că ne familiarizează cu modul în care este organizat spațiul rusesc sau eurasiatic ca spațiu de gândire, de trăire și de afirmare rusească. A interacționa cu Rusia înseamnă a-i cunoaște dinamica hărților sale mentale, iar opera geopoliticianului rus este importantă fiindcă ne oferă o cheie rusească de acces la aceste hărți mentale ale Rusiei în și asupra marelui spațiu eurasiatic.

Deschidem, de aceea, o analiză a chestiunii pornind de la Dughin și examinând alte hărți mentale asupra aceluiași spațiu pentru ca să ne formăm noi înșine o reprezentare adecvată asupra lumii în care ne afirmăm ca popor. Operațiunea aceasta este mijlocită de faptul binecuvântat că în cultura română s-a afirmat o serie monumentală de gânditori ai spațiului, începând cu unul dintre cei mari, cu Dimitrie Cantemir, și terminând cu un alt mare exponent al seriei, Gheorghe Brătianu. Gândirea strategiștilor români actuali nu poate face abstracție de această serie.

¹ Jean Parvulesco (1929 – 2010), scriitor și jurnalist francez de origine română, a fost o personalitate complexă și controversată a vieții culturale franceze. Din perspectiva scrierilor sale politice, este considerat a fi un doctrinar politic de nuanță mistică. (n.red.)

² *Op.cit.*, apud Dughin, mss, p. 164.

³ Asupra concepției sale vezi Jean Parvulesco, „Galaxie GRU”, Paris, 1991, apud Dughin, *op.cit.*, p 164, mss.

⁴ André Siegfried, *Tableau politique de la France de l'Ouest sous la Troisième République*, Paris, 1913, apud Dughin, p. 148-149, mss.

⁵ A. Dughin, *op. cit.*, mss., p. 160-161.

DESPRE MORALĂ ȘI EFICIENȚĂ ÎN STUDIILE STRATEGICE ȘI DE RELAȚII INTERNAȚIONALE: SCURTĂ DISCUȚIE TEORETICĂ ȘI CÂTEVA EXEMPLE ISTORICE SEMNIFICATIVE

Conf. univ. dr. Florin DIACONU*

Abstract

The international relations' dynamic is viewed by many of us as a consequence of the confrontation between good and bad.

From the moral vision over the international relations, the mission of a responsible political élite is to behave following the moral principles, to help the good political actors and to set a penalty for those actors that can be described, using the moral terms, as bad.

Often and especially in the context of the confrontations that characterize the modern war, either we like it or not, the moral values are into a direct and obvious clash with the rules and the elementary requests of the national or international political leaders' efficient activities.

Keywords: *international relations, moral values, realism, political action, grand strategy*

În multe ocazii, dinamica relațiilor internaționale este percepută de mulți dintre noi – și prezentată de mulți autori, ca și de mulți lideri politici – ca fiind rezultatul confruntării, cu rezultate schimbătoare, între bine și rău. Și, trebuie să recunoaștem aceasta, binele, ca și răul, există și se manifestă din plin pe arena internațională. Ca să oferim aici, fără a intra în

detalii, doar câteva exemple foarte clare și care conduc la concluzii incontestabile, să amintim câteva episoade cum ar fi următoarele: lupta marii coaliții de război a Națiunilor Unite împotriva Axei are, în mod evident, și o dimensiune *morală* extrem de pronunțată; și, cu mult mai aproape de zilele noastre, unul dintre

președinții SUA făcea, în mod repetat, trimitere la câteva state care constituie o sursă cvasicontinuă de îngrijorare pe arena internațională, folosind expresia *axis of evil*, respectiv *axă a răului*. Din perspectiva unei viziuni *moraliste* asupra relațiilor internaționale – inclusiv asupra chestiunilor pe care le cercetează și le explică studiile strategice – menirea elitelor politice responsabile este, desigur, să se comporte în termeni pe de-a-ntregul compatibili cu regulile moralei, ajutându-i pe actorii politici *buni* și penalizându-i (inclusiv prin folosirea forței, la nevoie) pe aceia dintre actorii scenei internaționale ce pot fi descriși, în termeni morali, drept *răi*¹.

Dar, fie că ne place sau nu, adesea (și în special în contextul confruntărilor escaladate până la nivelul de intensitate și de violență ce caracterizează războiul modern), valorile morale – care, să fie clar, au un loc și un rol important în politică, inclusiv în cea internațională – se află în coliziune evidentă și directă cu regulile și cerințele elementare ale eficienței activității decidenților politici care acționează pe scena politică internă sau internațională. Acest fapt este pus, de altfel, în evidență cu tărie și de către

*Autorul este conferențiar universitar doctor la Facultatea de Științe Politice a Universității din București, unde predă, între altele, Geopolitică și Studii Strategice. Este cercetător științific II, precum și director al Direcției Furnizare Expertiză către MAE a Institutului Diplomatic Român (IDR).

Hans J. Morgenthau, care afirma, foarte clar, în al patrulea principiu al realismului politic: „Realismul politic este conștient de semnificația morală a acțiunii politice. Este conștient și de inevitabila tensiune între cerințele morale și necesitățile acțiunii politice de succes. Și nu este dispus să mascheze și să elimine această tensiune și, deci, să arunce în umbră în același timp chestiunile morale și politice”². Să dăm câteva exemple din istoria contemporană pentru a pune cât mai bine în lumină această spinoasă problemă. Aceste exemple sunt relevante în special pentru tipul de solicitări și probleme ale procesului de decizie la nivelul segmentului realității politice pe care B.H. Liddell Hart îl numește *marea strategie* (sau *strategia superioară*)³.

Despre morală și eficiență strategică într-una din deciziile importante ale lui Winston Churchill, din toamna anului 1940

În vara lui 1940, Marea Britanie se afla singură, practic, în fața Germaniei naziste. Franța se prăbușise în doar câteva săptămâni. Belgia, o țară cu un potențial de putere mic, fusese cucerită de germani aproape din mișcare. Olanda, Danemarca și Norvegia căzuseră, și ele, în mâinile lui Hitler. La fel se întâmplase și cu Polonia, încă din 1939. O mare parte a potențialului industrial al Europei se afla tot în mâinile germanilor (care, să nu uităm, înglobaseră încă din 1938 Austria și o parte importantă din Cehoslovacia). Situația Marii Britanii era serios agravată și de faptul că, spre deosebire de Primul Război Mondial, Germania nu era la vremea aceea obligată să lupte concomitent pe două fronturi. Și aceasta pentru că, așa cum știm, URSS – moștenitoarea de facto și de jure a tradiției statale și imperiale țariste – era, de la 23 august 1939, partenera Germaniei într-un mare plan de împărțire a întregii Europe continentale.

Prin urmare, Anglia, rămasă de una singură pe frontul de Vest, nu putea spera, în vara lui 1940, la niciun sprijin venit dinspre Europa. De fapt, Anglia nu putea conta, la vremea aceea, nici pe sprijinul SUA, pentru că în vara anului 1940, cea mai mare parte a opiniei publice, precum și cea mai mare parte a elitei politice americane erau încă intens izolaționiste. Doar președintele Roosevelt – știm aceasta cu claritate – și câțiva dintre

aproapiații săi înțelegeau că, mai devreme sau mai târziu, SUA vor fi obligate să se implice în războiul ce începuse încă din 1939 în Europa și care evolua cu rapiditate către realitatea unui nou război mondial.

O altă dificultate extremă cu care se confrunta Londra era aceea că armata britanică abandonase, în Franța, în condițiile extrem de dificile de evacuări de la Dunkerque, cantități uriașe de tehnică de luptă, echipament și provizii de toate tipurile. Conform datelor pe care le avem acum la dispoziție, trupele britanice evacuate în grabă din Franța⁴ au abandonat pe plajele din zona Dunkerque nu mai puțin de „63.000 de vehicule, 20.000 de motociclete, 475 de tancuri, 2.400 de tunuri, ca și cantități incomensurabile de armament individual, muniție și obiecte de echipament”, practic „aproape întreaga dotare”⁵. E drept, britanicii reușiseră să-și salveze de prizonierat mulți soldați (de fapt, de peste 17 ori mai mulți decât cei doar 20.000 de oameni⁶ pe care speraseră inițial să-i poată evacua din Franța), dar aceștia ajunseseră în Anglia cu un nivel de echipare și dotare care îi făcea, practic, inapți pentru luptă, măcar pentru o bună bucată de vreme.

Într-o astfel de situație, britanicii aveau puține avantaje de partea lor. Poziția insulară a țării oferea, desigur, un anumit grad de protecție, care constituie un prim avantaj ce nu trebuie ignorat. Să nu uităm că, tocmai din cauza acestei trăsături geografice, Anglia nu mai fusese invadată cu succes de la 1066. Dar să nu uităm nici faptul că obstacolul constituit de mare nu mai reprezenta, în condițiile tehnice de la începutul anilor 40, un baraj de netrecut pentru forțele armate ale unei puteri ce dovedea

că are destulă voință politică. Acest fapt este dovedit, cu prisosință, de campania germană de cucerire a insulei Creta, în mai 1940. În ciuda depărtării notabile a Cretei față de Grecia continentală, unitățile de parașutiști germani nu au avut nici o dificultate reală în a ajunge deasupra insulei, fiind desantate cu uluitor succes în mai multe zone din nordul și estul Cretei. Ceea ce se întâmplase în cazul Cretei se putea întâmpla oricând, pe o scară încă și mai mare, în cazul unei eventuale invazii germane în Marea Britanie. La urma urmei, germanii nu mai aveau de traversat multe sute de kilometri de mare, ci doar câteva zeci de kilometri – căci aceasta este lățimea Canalului Mânecii, în punctul său cel mai îngust.

Un al doilea avantaj pe care îl aveau britanicii în confruntarea cu Germania nazistă era, în vara lui 1940, calitatea mai mult decât rezonabilă a dotării tehnice a aviației de vânătoare, precum și funcționarea în bune condiții a unei rețele de stații radar, care puteau detecta formațiunile de avioane germane de la mare distanță.

Dar cel mai important avantaj – unul evident strategic și care funcționa, adesea, și la nivelul mării strategii – era constituit de faptul că britanicii aveau acces direct la comunicațiile criptate între diversele eșaloane de comandă ale Germaniei. Germanii posedau la vremea aceea sistemul „Enigma”, capabil să creeze și să decreeze mesaje scrise de orice tip. O simplă apăsare pe clapa unei mașini de scris aparent obișnuite pune în mișcare un angrenaj de roți dințate prin care trecea curent electric. Rezulta, astfel, un anumit semnal electric, convertit apoi într-o altă literă decât cea tastată inițial (și care apărea, inclusiv sub forma unui semnal luminos, pe o a doua claviatură), literă care parcurgea, dar în ordine inversă, aceleași etape, odată ajunsă la destinație⁷. Dar britanicii reușiseră să intre în posesia unei mașini „Enigma” de ultimă generație, capturată de polonezi, în urma unei acțiuni de comando, încă de la „începutul anului 1939”. Instalația germană de criptat și decriptat mesaje secrete a ajuns la Londra cam cu „o săptămână înainte de declanșarea agresiunii germane împotriva Poloniei” și constituia „cel mai mare dar pe care un popor putea să-l facă altuia”⁸.

Drept urmare, în vara lui 1940, deși germanii foloseau concomitent mai multe tipuri de coduri atunci când utilizau mașinile de criptat și decriptat de tip „Enigma”, britanicii puteau citi multe dintre mesajele secrete (ordine și informații) care circulau între comandamentele germane. Așa de exemplu, știm foarte clar că, la 17 iulie 1940, atunci când colonelul Donovan, reprezentant personal al președintelui SUA, a ajuns la Londra, regele Marii Britanii i-a înmănat, între altele, transcrierea unui mesaj cifrat care fusese expediat de către Hitler, cu doar o zi înainte, pe 16 iulie (și care fusese nu numai interceptat, ci și descifrat de către criptanaliștii englezi). Mesajul cuprindea referiri foarte clare la intenția lui Hitler de a întreprinde o „operație de debarcare” împotriva Marii Britanii, pentru a o „desființa” ca „bază de continuare a războiului împotriva Germaniei”⁹. Accesul direct la datele – inestimabile pentru orice muncă serioasă de *intelligence* – oferite de spargerea codurilor germane i-a pus pe britanici în situația de a ști, în avans, multe dintre mișcările în plan militar pe care urma să le întreprindă Reich-ul nazist.

Acum ne apropiem deja de miezul cazului pe care îl discutăm. Spre sfârșitul verii lui 1940, germanii lansează împotriva Marii Britanii o campanie susținută de atacuri aeriene, folosind numeroase avioane de bombardament și de vânătoare. Țelul ultim al acestor atacuri este descris, în termeni foarte clari, de *Directiva de război nr. 16*, emisă la 16 iulie 1940 de către Cartierul General al Führer-ului. Acest ordin cerea ca toate pregătirile pentru o eventuală debarcare în Marea Britanie „să fie încheiate până la mijlocul lui august”. Operațiunile de debarcare ce urmau să fie întreprinse „dacă va fi necesar” urmau să conducă cel puțin la distrugerea capacității de acțiune militară a Londrei și, ca obiectiv maximal, la „ocuparea completă” a insulelor britanice. Pentru realizarea acestor obiective, Hitler avea nevoie de garanția că forțele sale terestre vor putea trece, fără pierderi mari, peste Canalul Mânecii. Dar, pentru a fi siguri că așa ceva e posibil, germanii trebuiau să „slăbească atât de mult, moral și fizic” forțele aeriene britanice, încât acestea „să nu mai fie capabile să întreprindă nici un atac

semnificativ împotriva germanilor, în timpul traversării” dinspre Franța spre Anglia¹⁰.

De fapt, necesitatea de a nimici complet *Royal Air Force* (RAF), ca prim pas obligatoriu în orice încercare de a îngenunchea Anglia, era clară încă de la 30 iunie 1940, atunci când mareșalul Göring, comandantul-șef al *Luftwaffe* (forțele aeriene germane) emitea un ordin de luptă cu următorul conținut: „atâta vreme cât forțele aeriene inamice nu sunt înfrânte, imperativul primordial al războiului aerian este de a le ataca în orice împrejurare, ziua ca și noaptea, în aer și la sol, lăsând de o parte orice altă misiune”¹¹. În aceste condiții, începând cu prima parte a lui iulie 1940, numărul atacurilor aeriene germane împotriva unor ținte de pe teritoriul britanic crește continuu. Inițial sunt vizate în special bazele aeriene care adăposteau și puteau lansa în luptă avioane de vânătoare. La începutul așa-numitei Bătălii pentru Anglia, britanicii puteau alinia în jur de 600 de avioane. Luptele s-au desfășurat continuu, dar britanicii aveau un avantaj notabil, ce compensa în chip semnificativ inferioritatea numerică inițială: faptul că mulți dintre piloții avioanelor doborâte în luptă se puteau parașuta și ajungeau la sol nevătămați; dar, în timp ce piloții germani erau internați în lagărele de prizonieri de război, cei britanici puteau să zboare din nou, uneori chiar în aceeași zi sau cel târziu în ziua următoare. În plus, după ce industria aeronautică britanică a atins, cu eforturi uriașe, randamentul maxim, numărul avioanelor de vânătoare britanice care se opuneau atacurilor germane a început să crească, în ciuda unei rate înspăimântător de înalte a pierderilor în luptă. Așa de exemplu, la începutul lui august 1940, după ceva mai mult de o lună de lupte neîntrerupte contra raidurilor aeriene germane, aviația de vânătoare britanică putea alinia 708 aparate, semnificativ mai multe decât cele doar 587 care erau operaționale la 30 iunie¹². La 13 august, germanii lansează un atac pe care îl doresc decisiv (așa-numita *Adler Tag*, Ziua Vulturului). Cel puțin 200 de avioane germane au lovit în acea zi ținte aflate „de-a lungul întregii coaste sudice a Angliei”, duelându-se cu 70, iar mai apoi cu 120 de avioane englezești. Bilanțul acestui moment culminant al primei faze a Bătăliei Angliei a fost clar în favoarea britanicilor: germanii, care efectuaseră 1485 de misiuni de luptă (ieșiri

avion) în acea zi, au pierdut 40 de avioane; englezii efectuaseră doar în jur de 700 de misiuni de interceptie și pierduseră 13 avioane (recuperând însă 6 piloți din cei 13 doborâți)¹³. *Luftwaffe*, epuizată în bună măsură de duritatea extremă a rezistenței britanice, slăbește semnificativ ritmul atacurilor întreprinse împotriva țințelor militare din Anglia: la 14 august 1940, de exemplu, germanii nu au mai putut efectua decât 489 de acțiuni (ieșiri avion), ceea ce înseamnă doar în jur de 33% față de cifra din Ziua Vulturului¹⁴.

Spre sfârșitul lui august, germanii – obligați de chiar mersul luptelor să recunoască faptul că nu puteau înfrânge decisiv RAF – decid să-și concentreze resursele existente împotriva obiectivelor economice, ca și împotriva concentrărilor urbane. Ca urmare, ei pierd și ultima șansă reală de a îngenunchea Marea Britanie, fiindcă lasă timp aviației engleze să se refacă, după cum lasă timp geniștilor militari să refacă infrastructura bazelor aeriene ce fuseseră crunt lovite în numeroase ocazii¹⁵. Hotărârea oficială de a înlocui lupta contra RAF cu misiunile de bombardament întreprinse în special împotriva Londrei, ca misiune ofensivă principală a *Luftwaffe*, a fost luată la 3 septembrie 1940. La 7 septembrie, capitala britanică a fost supusă primului raid aerian cu adevărat masiv, în timpul căruia germanii au lansat 300 de tone de bombe explozive și mii de bombe incendiare de toate dimensiunile. În acea zi au fost distruse de explozii și incendii „arsenale, gări, uzine, docuri, centrale electrice” aflate într-o zonă de forma generală a unui pătrat cu latura de o milă și jumătate (cam 2,4 kilometri), între North Woolwich Road și albia Tamisei. În East End s-au prăbușit șiruri întregi de case vechi, datând din epoca victoriană. Străzile Londrei erau pline de „nenorociți fugind din casele lor distruse, cărând boccele, târând după ei copii”¹⁶.

În toamna lui 1940, numărul țințelor civile – unele importante, altele puțin importante pentru efortul de război – vizate de raidurile aeriene germane crește continuu. Orașele din practic toate regiunile Marii Britanii sunt bombardate în mod repetat, în încercarea de a frânge cumva, cât mai repede și cât mai complet, moralul național al englezilor, ca și voința politică de a continua războiul liderilor

de la Londra. La jumătatea lui noiembrie 1940, vine și rândul orașului Coventry. Aceasta s-a întâmplat după ce, încă de la începutul lunii, „ordinele lui Goring au demonstrat o schimbare clară de strategie. Ofensiva aeriană urma să se concentreze exclusiv pe ieșiri nocturne – orașe, centre industriale, porturi”¹⁷. Această nouă ofensivă „a fost lansată în noaptea de 14 noiembrie, prin atacul de la Coventry, beneficiind de o noapte senină”¹⁸.

Cu maximă probabilitate, liderii politici și militari britanici – mergând până la premierul Winston Churchill – au fost informați despre planurile germane referitoare la Coventry, datorită accesului serviciilor britanice de informații la mesajele „Enigma”, interceptate și descifrate, așa cum am văzut, practic în timp real. Dacă premierul britanic ar fi ales să se comporte în conformitate cu preceptele morale, adică să fie „om bun”, ar fi putut lua, fără nici o îndoială, destule măsuri pentru limitarea drastică a pierderilor în rândurile populației civile din Coventry. Femeile, bătrânii și copiii ar fi putut fi evacuați în masă, cu destulă ușurință. Mașini de pompieri și echipe ale apărării civile ar fi putut fi aduse din municipalitățile învecinate. Mai mult, un număr suplimentar de tunuri antiaeriene, proiectoare puternice și baloane captive (acestea erau legate de sol printr-un cablu metalic ce putea funcționa ca o „foarfecă”, retezând pur și simplu aripile avioanelor atacatoare) putea fi și ele concentrate

în zona Coventry, consolidând apărarea orașului. Chiar și un număr de avioane de vânătoare special echipate pentru misiuni de noapte ar fi putut fi concentrate pe aeroporturile din jurul orașului.

Dar toate aceste măsuri, deși posibile, nu au fost luate. Și aceasta fiindcă „fișa postului” premierului Churchill nu lista și necesitatea de a fi „om bun”. În acel ceas de cumpănă pentru țara al cărei guvern îl conducea, misiunea lui Churchill *nu* era să salveze cu orice preț populația civilă din Coventry, ci să salveze *întreaga* țară, câștigând războiul contra Germaniei lui Hitler. Pentru atingerea unui astfel de țel, Churchill avea – ca și *toate* celelalte oficialități britanice de rang înalt – obligația elementară de a *nu* deconspira cumva faptul că serviciile englezești de informații aveau acces, în timp real, la informațiile transmise prin sistemul „Enigma”. Prin urmare, Churchill a fost confruntat cu o extrem de dificilă dilemă: sau se comporta în termenii dictați de morală, salvând populația civilă din Coventry, dar divulgând inevitabil nemților că britanicii au spart sistemul de comunicații cifrate al Reich-ului, sau se comporta ca un om de stat, preocupat de eficiența acțiunii și de interesul național (caz în care păstra secretul referitor la accesul britanicilor la sistemul „Enigma”, și nu întreprindea, la Coventry, absolut nimic care să trezească în vreun fel bănuielile germanilor). Churchill a optat, așa

cum e și firesc pentru un adevărat om de stat, pentru a doua soluție. Secretul privitor la „Enigma” a fost păstrat – lucru absolut esențial pentru Marea Britanie, iar ulterior și pentru SUA în confruntarea cu Germania nazistă, dar orașul Coventry a fost ras de pe fața pământului. Acesta a fost, la momentul respectiv, prețul pe care Churchill a decis să-l plătească pentru a-și salva, pe termen mediu și lung, țara de primejdia nazistă.

Premierul britanic însuși descrie cât de devastator a fost raidul de bombardament german de la 14 noiembrie 1940: „până în zori, aproape cinci sute de avioane germane au aruncat șase sute de tone de explozive puternice și mii de bombe incendiare. În general, acesta a fost cel mai devastator raid din câte am suportat. Centrul orașului Coventry era sfărâmat și viața lui a fost complet tulburată un timp. Au fost ucise patru sute de persoane și mult mai multe au fost serios rănite”¹⁹. O lucrare de istorie și mai recentă prezintă un bilanț mult mai detaliat al bombardării de către aviația germană a orașului Coventry: „27 de uzine vitale ce produceau pentru război au fost lovite, iar producția oprită pentru mai multe luni”. În plus, „în cursul bombardamentului s-a stârnit o furtună de foc ce a făcut scrum cea mai mare parte din centrul orașului”. De fapt, la Coventry, „în total, 60.000 din cele 75.000 de clădiri au fost distruse sau grav avariate, iar 568 de bărbați, femei și copii au fost uciși. Mai mult de 400 dintre cei răpuși erau prea arși pentru a mai putea fi identificați”²⁰. Dar secretul accesului britanic al informațiile transmise prin sistemul „Enigma” fusese păstrat, iar războiul putea fi câștigat prin folosirea chibzuită a acestui atu strategic major.

Despre morală și eficiență strategico-politică în divergențele din vara lui 1944 dintre Eisenhower și de Gaulle, pe tema Parisului

Un episod la fel de clar, care pune bine în lumină (o lumină tare hădă, de altfel, care oferă cititorului, inevitabil, o cantitate notabilă de disconfort mental) tensiunea – adesea ireductibilă – dintre logica *morală* și cea centrată pe *eficiența* acțiunii politice, se petrece în august 1944, în plină ofensivă anglo-americană și a forțelor generalului de Gaulle pentru eliberarea Franței. Cumva pe neașteptate,

în Paris izbucnește – aproape în același timp cu insurecția din România – o mare revoltă populară, care reușește să smulgă germanilor controlul asupra orașului, precum și să-i împiedice pe nemți să se dedea la distrugerile masive ordonate de Hitler. Luptele de la Paris sunt de o duritate extremă și dovedesc în mod clar valoarea cu totul deosebită a efortului întreprins de diversele grupări de rezistență, care numărau în întreaga Franță, în 1943, în jur de 40.000 de luptători, precum și cam 300.000 de oameni implicați în activitatea a peste 60 de rețele de informații. Un an mai târziu, în primăvara lui 1944, numărul oamenilor din unitățile combatante ale Rezistenței crescuse până spre 100.000, iar după debarcarea anglo-americană din Normandia acesta a crescut iar, până când a depășit cifra totală 200.000 de oameni²¹. Dintre aceștia, în jur de 25.000 operau în Paris și în regiunea din jurul acestuia, „formând grupări autonome, fiecare din acestea funcționând mai puțin ascultând de ordinele venite de la eșaloanele superioare și mai mult luând în calcul oportunitățile locale”²². La data de 19 august, după 3 zile de grevă, forțele de poliție franceze din Paris ocupaseră, în zori, Prefectura și deschiseseră apoi focul împotriva trupelor de ocupație germane. Concomitent, diverse grupări de partizani începuseră să lupte împotriva nemților în mai multe zone din oraș. Sediile ministerelor, ca și cele ale primăriilor de arondisment fuseseră deja ocupate de Rezistență. Cel puțin în faza inițială a evenimentelor, germanii n-au ripostat cu prea multe forțe, fiind mai degrabă preocupați să-și evacueze în ordine formațiunile de servicii și unitățile logistice, amenințate de rapida înaintare a trupelor americane și britanice (exact în momentul declanșării insurecției din Paris, americanii se pregăteau să traverseze în forță Sena, la nord și la sud de oraș, respectiv la Mantes și Melun)²³.

Exact acum începe să se manifeste, în chip dramatic, „ineluctabila tensiune”, cum o numea Morgenthau, între preceptele morale și logica acțiunii politico-militare eficiente. Generalul de Gaulle dorea, în mod firesc, ca trupele aliate să intre în Paris. Și aceasta din mai multe motive. În primul rând, controlul asupra Parisului i-ar fi asigurat lui de Gaulle un capital simbolic imens, un plus semnificativ de legitimitate în efortul de

a controla și conduce întreaga Franță. În al doilea rând, exista – și nu e nicio exagerare într-o asemenea evaluare – riscul ca germanii să iasă din starea de relativă pasivitate în care se aflau și să dezlănțuie împotriva parizienilor un val uriaș de represalii, care ar fi putut ucide zeci de mii de oameni. În al treilea rând, capitala franceză se confrunta deja cu uriașe probleme de aprovizionare. Izolată în bună măsură, vreme de mai multe săptămâni, de regiunile agricole din jur, cea mai mare așezare urbană din Franța ajunsese deja, în jurul datei de 20 august 1944, într-o „situație critică” din punct de vedere al accesului populației la alimente de bază, fiind „practic redusă la foamete”²⁴. În aceste condiții, generalul de Gaulle îi cere generalului Eisenhower, comandantul-șef al forțelor aliate care debarcaseră în Normandia și care se îndreptau acum, rapid, spre granița franco-germană ca și spre nord, spre a elibera Belgia și Olanda, să detașeze cel puțin o mare unitate de tăria unei divizii cu efective complete și să o trimită la Paris, pentru a-i ajuta pe insurgenți și pentru a menține ordinea. De Gaulle dorea, desigur, și ca americanii să preia responsabilitatea aprovizionării Parisului.

Dar anglo-americanii aveau, în acele momente, cu totul alte priorități. Acestea ne sunt explicate, în mod detaliat, de către generalul Dwight D. Eisenhower, în volumul său de memorii de război intitulat *Cruciadă în Europa*. Mai întâi, Eisenhower – ajuns ulterior președinte al SUA – ne spune că, până spre sfârșitul lui 1944, aprovizionarea trupelor americane, britanice și franceze ce înaintau spre Germania era dependentă de doar două porturi – Cherbourg și rada artificială „Aguda”, aflată lângă Arromanches, în sectorul de coastă al Normandiei unde debarcaseră la 6 iunie britanicii. Celelalte porturi de pe litoralul de vest al Franței erau fie prea grav avariate de germanii în retragere, fie – în unele situații – încă sub controlul nemților. Chiar și la Cherbourg lucrurile nu mergeau deloc ușor. Pentru a repune portul în funcțiune, forțele navale aliate au dragat întreaga radă, scoțând din apă numeroase mine marine. Au fost dragate și căile de acces către port, ceea ce iarăși a consumat mult timp. Așa că portul Cherbourg a putut fi folosit abia din iulie, iar la capacitate maximă – abia de la 15 august, cu doar patru

zile înainte de începutul mării insurecții pariziene. Nici cu portul artificial „Aguda”, alcătuit din chesoane mari de beton ce fuseseră aduse din Anglia și scufundate în largul coastei normande, lucrurile nu stăteau prea bine, întrucât o parte din digurile sale fuseseră avariate de o puternică furtună, încă din iunie. Și, continuă Eisenhower, efortul logistic (de aprovizionare) necesar pentru continuarea ofensivei contra germanilor era imens. Americanii și britanicii aveau deja în Franța 36 de divizii cu efective complete. Fiecare din aceste mari unități „angajate în operații active consumă între 600 și 700 de tone de materiale de aprovizionare pe zi. Dacă lupta se duce de pe poziții staționare, muniția formează majoritatea tonajului, pe când în marș, cea mai mare parte este alcătuită din benzină și lubrifianți”²⁵ pentru vehiculele de luptă și de transport.

Pentru a înțelege mai bine despre ce vorbim atunci când folosim expresii precum „efort logistic uriaș”, să ne amintim că o singură divizie blindată britanică sau americană avea, în partea finală a celui de-al Doilea Război Mondial, între 186 și 232 tancuri medii sau grele, între 77 și 158 tancuri ușoare, 54 de obuziere autopropulsate, între 501 și 733 vehicule semișenilate de transport și de luptă, precum și alte 2.650-3.630 de vehicule motorizate de toate tipurile²⁶ (de la motociclete la camioane de 5 sau 10 tone, la bucătării de campanie mobile și la ambulanțe sau vehicule de comandă și de transmisiuni), precum și efective de 11-15.000 de oameni. Iar Eisenhower nu vorbește despre divizii simple, ci despre divizii întărite²⁷ (cu mai multe unități, mai mulți oameni, mai multă tehnică de luptă și mai multe vehicule decât în mod obișnuit). Pentru aprovizionarea ritmică a acestei mase enorme de oameni și vehicule motorizate de toate tipurile, care se deplasau uneori chiar și cu „75 de mile pe zi” (adică cu 120 de kilometri în 24 de ore), erau necesare nu mai puțin de „20.000 de tone de materiale” pentru fiecare zi de marș și luptă. Mai mult, subliniază pe bună dreptate Eisenhower, „fiecare milă parcursă reprezenta o distanță dublă, deoarece camionul cu materiale trebuia să facă totdeauna un drum dus și întors – până la plaje și înapoi – pentru a furniza o nouă încărcătură trupelor în marș”²⁸.

În astfel de condiții, dorința perfect firească – și cu puternică încărcătură *morală* – a lui de Gaulle de a hrăni populația Parisului și de a feri capitala Franței, cu orice preț, de distrugerile pe care le-ar fi putut oricând provoca germanii a intrat în vădită coliziune cu *interesele pur strategice* ale americanilor și britanicilor. Aceștia erau, în mod cumva la fel de firesc, prea puțin preocupați de soarta imediată a Parisului și a parizienilor. Ceea ce își propuneau Aliții era să înainteze foarte rapid spre Nord și Nord-Est, astfel încât să nu îngăduie germanilor să ducă bătălii defensive pe aliniamente naturale puternice (cursuri de apă, lanțuri de înălțimi). Scopul final al acestei înaintări rapide prin Franța era „să realizăm cea mai puternică concentrare de forțe pe lungul traseu de frontieră dintre Elveția și Marea Nordului, de unde vom putea rupe cel mai repede dispozitivul inamic, pătrunzând în inima Germaniei și făcând până la urmă joncțiunea cu Armata Roșie”²⁹. Într-o asemenea situație, e cât se poate de clar de ce înaltul comandament al Aliților, în frunte cu însuși Eisenhower, planificase nu să intre în Paris, ci doar „să înaintăm prin zona din jurul metropolei și s-o împresurăm, pentru a sili garnizoana germană să capituleze... În momentul acela țineam neapărat să păstrăm pentru viitoarele acțiuni de luptă fiecare gram de combustibil și de muniții, astfel încât să împingem dispozitivul nostru la maximum înainte. Iată de ce speram să amân eliberarea propriu-zisă a capitalei”³⁰, recunoaște în mod deschis Eisenhower în memoriile sale, traduse în urmă cu ani buni și în limba română.

Prin urmare, în acest caz, exact tensiunea între preceptele morale aplicate în politică (acelea care îl îndeamnă pe *generalul* și pe *omul de stat* Charles de Gaulle să acorde o atenție cu totul specială capitalei Franței) și logica acțiunii politico-strategice eficiente (aceea care îl îndeamnă pe Eisenhower să nu fie interesat de Paris și de parizieni, ci doar de continuarea în ritm cât mai susținut a ofensivei contra germanilor) se rezolvă, până la un punct, *foarte clar în defavoarea principiilor (și logicii) morale și la fel de clar în favoarea preocupării raționale pentru o eficiență cât mai mare a acțiunii*. Norocul Parisului și parizienilor că Charles de Gaulle a avut *voința politică* ce l-a făcut capabil să ignore complet, în această

situație, obligațiile evidente pe care le avea în calitate de partener *minor* într-o alianță militară în care Franța Liberă nu reprezenta decât o fracțiune din ceea ce arunca în luptă Marea Britanie, precum și un procent absolut infim din puterea economică și militară a Statelor Unite.

De Gaulle, extrem de iritat de atitudinea americanilor ce ignorau dubla primejdie în care se afla Parisul (aceea a foametei și aceea constituită de riscul unor masive acțiuni de represiune întreprinse de germani – aceștia aveau, doar în Paris, o garnizoană compusă din 20.000 de oameni extrem de bine înarmați, 80 de tancuri medii și grele, 60 de piese de artilerie

și 60 de avioane de luptă³¹) a decis să acționeze pe cont propriu. El a dat, pur și simplu, ordin generalului francez Leclerc, care comanda o divizie blindată, să iasă imediat din dispozitivul de luptă în care marea unitate se afla integrată, să abandoneze misiunea ce îi fusese trasată de către comandanții britanici și americani și să se îndrepte în grabă spre Paris. Ulterior, Eisenhower n-a avut de ales decât să confirme dispozițiile lui de Gaulle, deși acestea reprezentau, în mod evident, o încălcare gravă a disciplinei militare, ca și a principiului unității de comandă a trupelor aliate ce acționau în Franța. Divizia a 2-a blindată comandată de

Leclerc a ajuns la Paris, „după mai multe lupte grele”, în seara zilei de 24 august 1944, la exact trei zile după ce schimburile de focuri izbucniseră în tot orașul, iar parizienii începuseră să ridice baricade care să blocheze mișcările trupelor germane. La 25 august, militarii francezi au încercuit și neutralizat principalele puncte de apărare puternic fortificate ale germanilor, iar generalul de Gaulle își făcea o triumfală intrare în Paris, înaintând prin mijlocul unor mulțimi entuziaste și ajungând în zona gării Montparnasse pe la patru după-amiaza, iar la Ministerul de Război în jurul orei cinci³².

Câteva observații finale și scurte concluzii

Cele două exemple pe care le-am prezentat în paginile anterioare merită a fi înțelese într-o „cheie” specială și extrem de nuanțată. La vreme de război, preocuparea firească – de fapt, chiar *obligatorie* – a liderilor politici pentru decizii și acțiuni care să fie conforme cu regulile morale nu dispăre. Obligația elementară a elitelor cu putere de decizie de a face *bine* (ca și obligația corelată – cea de a evita să facă *rău*) continuă să funcționeze. Însă atunci când presiunile extraordinare generate de război – și în special de războiul modern, care mobilizează resurse umane, economice și tehnologice uriașe – își spun cuvântul, prioritare devin raționamentele

întemeiate pe calculul rece, făcut în termenii preocupării hipertrofiate pentru eficiența acțiunii politico-strategice.

Însă – și cred că acest aspect merită subliniat în mod special – deși există, foarte clar, ceea ce Morgenthau numea „tensiune” între eficiență și morală, cele două straturi ale acțiunii politico-strategice nu sunt neapărat și complet incompatibile. Dimpotrivă. Într-o anume măsură, eficiență crescută a deciziei la nivelul mării strategii înseamnă, în cazurile pe care le-am descris (ca și în multe alte situații de aceeași natură), să înțelegi că, pentru a obține în final un *bine* mai mare, relevant pentru soarta unor națiuni întregi, trebuie să depășești – fiindcă altfel *nu* e posibil – dificultatea generată de obligația de a accepta segmente limitate ale realității care *nu* pot fi evaluate favorabil în termeni strict morali.

Exemplele discutate mai sus permit și o mai bună înțelegere a unui alt aspect al realității politice cu relevanță strategică. La întrebarea „ce trebuie să așteptăm de la un om de stat realmente mare?”, răspunsul este unul singur: *un om de stat adevărat are a fi, fără a uita niciodată că trebuie să apere binele, foarte eficient în tot ceea ce întreprinde atât în politica internă, cât și pe arena internațională.*

¹ Punctele de vedere prezentate în continuare nu angajează în nici un fel nici Universitatea din București, nici IDR sau MAE. Ele reprezintă puncte de vedere profesionale ale autorului, căruia îi aparține întreaga responsabilitate pentru ideile, nuanțele și interpretările expuse aici.

² Hans J. Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Ediție revăzută de Kenneth W. Thompson și W. David Clinton, traducere de Oana Andreea Bosoi, Alina Andreea Dragolea, Mihai Vladimir Zodian, prefață de Andrei Miroiu, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 51.

³ Pentru diferențele dintre *strategia militară* și *marea strategie*, vezi B.H. Liddell Hart, *Strategia. Acțiunile indirecte*, Editura Militară, București, 1973, pp. 334-335.

⁴ În total, operațiunea „Dynamo” (care s-a desfășurat de la 26 mai la 4 iunie 1940) a dus la evacuarea în Anglia a unui număr total de 338.662 de militari. Alți 27.939 de militari aliați fuseseră evacuați înainte, din diverse porturi de pe malul Canalului Mânecii; la aceștia mai trebuie adăugați în jur de 4.000 de britanici evacuați din alte porturi franceze. Totalul general se apropie astfel de 370.000 de militari, dintre care „247.000 erau britanici, iar 123.000 francezi” – vezi lucrarea Karl-Heinz Frieser, *Mitul Blitzkrieg-ului: Campania din Vest a Wehrmacht-ului. 1940*, traducere de Augustin Văduva, Editura Militară, București, 2010, p. 332.

⁵ *Ibidem*, p. 334.

⁶ Această cifră modestă, vehiculată de înalții comandanți militari britanici în jurul datei de 20 mai 1940, apare în R. V. Jones, *Un război ultrasecret: 1939-1945*, traducere din limba engleză și note de Elena Oprea-Frățilă, consultant științific – col. ing. Gheorghe Rogobete, Editura Politică, București, 1983, p. 111.

⁷ Pentru descrierea modului general în care funcționa sistemul german de criptare ce folosea mașini de tip „Enigma” vezi, între altele, R. V. Jones, *op. cit.*, pp. 79-80.

⁸ Pentru acest episod al capturării de către agenții secreți polonezi a unei mașini „Enigma” și pentru ajungerea acesteia în mâinile britanicilor, spre sfârșitul lui august 1939, vezi William Stevenson, *I se spunea Temerarul*, prefață și traducere din limba engleză de Ștefan Dumitrescu, Editura Politică, București, 1983, pp. 85.

- ⁹ Pentru acest episod ce probează spargerea de către britanici a codurilor folosite de “Enigma”, vezi William Stevenson, *op. cit.*, p. 148-149.
- ¹⁰ „Directive No. 16 : On preparations for a landing operation against England”, în H. R. Trevor-Roper (editor), *Hitler's War Directives 1939-1945*, Pan Books, London and Sydney, 1978, p. 74-75.
- ¹¹ Marcel Jullian, *Bătălia Angliei, iulie-septembrie 1940: „cea mai frumoasă perioadă”*, Editura Politică, București, 1968, p. 27.
- ¹² Pentru aceste cifre vezi Marcel Jullian, *op. cit.*, p. 86.
- ¹³ *Ibidem*, p. 111.
- ¹⁴ *Ibidem*, p. 111.
- ¹⁵ Pentru această schimbare de priorități vezi *Ibidem*, pp. 159-160.
- ¹⁶ *Ibidem*, p. 212.
- ¹⁷ B. H. Liddell Hart, *Istoria celui de-al Doilea Război Mondial*, traducere de Irina Negrea, Editura Orizonturi, Editura Lider, București, f.a., vol. 1, p. 155.
- ¹⁸ *Ibidem*, p. 155.
- ¹⁹ Winston S. Churchill, *Al Doilea Război Mondial*, traducere de Any și Virgil Florea, cuvânt înainte de Florin Constantiniu, Editura Saeculum I.O., București, 1996, vol. 1, p. 356.
- ²⁰ Martin Gilbert, *The Second World War: A Complete History*, Henry Holt and Company, New York, 1989, p. 144.
- ²¹ Pentru aceste cifre vezi *The complete war memoirs of Charles de Gaulle*, Carroll & Graf Publishers, Inc., New York, 1998, p. 588.
- ²² *Ibidem*, p. 633.
- ²³ *Ibidem*, p. 635-636.
- ²⁴ Aceste formulări sunt preluate de generalul de Gaulle dintr-un raport pe care îl primise din partea lui Pierre Miné, director al stocurilor de provizii și al aprovizionării la Paris – vezi *The complete war memoirs of Charles de Gaulle*, Carroll & Graf Publishers, Inc., New York, 1998, p. 640.
- ²⁵ Dwight D. Eisenhower, *Cruciadă în Europa*, traducere din limba engleză și note de Nicolae Minei, studiu introductiv de Cristian Popișteanu, Editura Politică, București, 1975, p. 391.
- ²⁶ Gerhard Förster, Nikolaus Paulus, *Abriss der Geschichte der Panzerwaffe*, Militärverlag der DDR, Berlin, 1977, p. 243.
- ²⁷ Dwight D. Eisenhower, *op. cit.*, p. 391.
- ²⁸ *Ibidem*, p. 391.
- ²⁹ *Ibidem*, p. 381.
- ³⁰ *Ibidem*, p. 396.
- ³¹ Pentru aceste cifre vezi *The complete war memoirs of Charles de Gaulle*, Carroll & Graf Publishers, Inc., New York, 1998, p. 642.
- ³² *Ibidem*, p. 645-647.

ROLUL OPERAȚIILOR SPECIALE ÎN CONFLICTELE SECOLULUI XXI

*Marius-Dumitru CRĂCIUN**

Abstract

Through the objectives established, the Special Operations are a dissuasive tool that produces interdependent, diffuse and multidirectional effects that counteract the new types of risks and vulnerabilities of the states through flexible action and preventing means.

The integration of the actionable and conceptual elements of the Special Operations Forces at NATO level represents a complicated desideratum given the state members tendencies to keep the control and “discretion” over the national special operations and the specialized forces.

Romanian Army’s Special Operations Forces have succeeded in reaching in a relatively short period of time a high level of training and performance which enabled their participation along with the NATO partners to battle missions in Afghanistan.

Keywords: *Special Operations Forces, Military Assistance, Special Reconnaissance and Surveillance, Direct Actions*

Începutul de secol, caracterizat prin creșterea riscurilor de natură asimetrică la adresa securității țărilor NATO și, implicit, la adresa României, a impus căutarea unor soluții politico-militare adecvate și flexibile, bazate atât pe întrebuințarea unor arme și tehnologii noi, cât și pe utilizarea unei palete diversificate de forme și mijloace neconvenționale.

Tot mai mulți responsabili politici și militari și-au dat seama că este necesară, la nivelul operațiilor militare, o nouă abordare, cu caracter special, aflată în afara „reflectoarelor” mass-media, un nou tip de operații pentru care se impune existența unor structuri militare specializate, precum și existența unor determinări conceptuale care să se concretizeze în doctrine corespunzătoare. Acest cadru trebuie să fie capabil să potențeze capacitatea autorităților naționale de comandă de a răspunde la pericolele existente, printr-o gamă din ce în ce mai dezvoltată de acțiuni strategice alternative, duse fie fără folosirea directă a forței, fie prin utilizarea selectivă a acesteia, la niveluri cât mai scăzute și în modalități asimetrice care, prin efectele produse, să asigure îndeplinirea obiectivelor.

În statele membre NATO, obiectivele strategiilor naționale de securitate și apărare sunt fundamentate pe o serie de principii și

seturi de valori specifice democrațiilor de tip occidental, îmbrățișate și de marea majoritate a populației statelor respective. Datorită acestui fapt, obiectivele strategiilor naționale de apărare și securitate au fost de puține ori puse în discuție. Mult mai controversate și disputate au fost, în schimb, căile de atingere a acestor obiective, mai ales atunci când unele din acestea au fost apreciate drept mai puțin “ortodoxe”, printre care, la loc de cinste, se află operațiile speciale.

**Marius-Dumitru CRĂCIUN este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

Prin obiectivele propuse, operațiile speciale reprezintă un instrument disuasiv care asigură producerea unor efecte interdependente, difuze și multidirecționale, care contracarează, prin modalități de prevenire și de acțiune adecvate și flexibile, noile tipuri de riscuri și vulnerabilități la adresa statelor. În istoria militară modernă sunt suficiente exemple când folosirea operațiilor speciale a fost singura soluție acceptabilă, din punct de vedere politic și militar, la nivelul unui stat.

Integrarea conceptuală și acțională a Forțelor pentru operații speciale (FOS) la nivelul Alianței Nord-Atlantice este un deziderat complicat, datorită tendințelor națiunilor membre de a păstra controlul și „discreția” asupra operațiilor speciale naționale, dar și a forțelor specializate care le execută.

Un mare pas înainte în acest domeniu a fost făcut la summit-ul de la Riga, din noiembrie 2006, când statele membre au adoptat Inițiativa de transformare a FOS (*NATO Special Operations Forces Transformation Initiative*), în urma căreia s-a decis crearea Centrului de coordonare al operațiilor speciale din NATO (*NATO Special Operations Coordination Center – NSCC*). În cadrul acestei inițiative au fost identificate elementele definitorii, îndeosebi faptul că, la început de secol, a crescut importanța FOS din NATO și s-a căutat răspuns la următoarea întrebare: cum asigură NATO capacitatea de a coordona soluții strategice în domeniul FOS, având la bază capacități standardizate și validate?

La nivel instituțional, problema a fost rezolvată de Comitetul Militar al NATO, care a definit NATO FOS într-un document programatic - MC 437/1, care asigură, astfel, un numitor comun în acest domeniu, constituie un ghid pentru FOS din statele membre, permite depășirea “sensibilităților” naționale și concentrarea pe punctele unde NATO FOS poate aduce plus-valoare de nivel strategic. De asemenea, în anul 2008 a fost elaborat manualul *AJP-3.5 (Allied Joint Doctrine for Special Operations)*, care reglementează principalele probleme ale FOS și care a fost însușit până în prezent de o parte din țările membre, printre care și România, prin STANAG 2523.

La nivelul NSCC s-au elaborat planurile și s-a stabilit și starea de finalitate (*end-state*) dorită de NATO pentru structurile FOS ale statelor membre, care cuprinde următoarele aprecieri:

- comunitatea FOS presupune lucrul în comun, în activitatea de zi cu zi, pe timpul exercițiilor și în teatrele de operații, precum și o cunoaștere reciprocă a capacităților fiecărei țări NATO;
- ajungerea la un nivel de interoperabilitate corespunzător necesităților de funcționare într-o structură de comandă-control a FOS multinațională sau chiar națională nu este un lucru simplu de realizat și necesită parcurgerea unor etape complexe;
- în final, trebuie generate structuri dotate și instruite, care să poată îndeplini misiunile de tip cercetare specială (*Special Reconnaissance and Surveillance*), acțiuni directe (*Direct Actions*) și asistență militară a forțelor indigene (*Military Assistance*).

Din analiza acestor elemente apare și o serie de întrebări referitoare la diferențele organizatorice, procedurale și de echipare existente între țările membre ale Alianței. Cât de bine se pot executa aceste misiuni de FOS din diferite țări? Cum pot fi conduse la nivel operativ și strategic? Cum se vor evalua structurile FOS naționale și pe baza căror standarde?

Există și vor continua să existe diferențe semnificative între modul în care se asigură sau se îndeplinește un anumit tip de misiuni. Dar, de cele mai multe ori, avantajul tehnologiei ultraperformante, chiar minimale, însă utilizată când și cum trebuie, a făcut diferența între succes și neîndeplinirea misiunii într-o operație.

Acțiunile unui operator FOS, de nivel tactic, au de cele mai multe ori implicații sau efecte la nivel operativ sau strategic, iar policalificarea contribuie la asigurarea succesului misiunii în cele mai dificile condiții. Nu în ultimul rând, realizarea profilului psihologic corespunzător, respectiv a mentalității de învingător, are un rol hotărâtor.

În anul 2010, NSCC s-a transformat în *NATO Special Operations Headquarter – NSHQ*, cu rolul de a planifica și conduce întreaga paletă de activități legate de Forțele pentru operații speciale din NATO, inclusiv din teatrele de operații și de a sprijini țările membre în perfecționarea forțelor proprii¹.

1. Forțele pentru operații speciale în Armata României

Constituirea structurilor FOS din Armata României, la nivel național, a fost statuată prin Hotărâre a Consiliului Suprem de Apărare a Țării. În conformitate cu această hotărâre și cu prevederile Legii nr. 346 din 21.06 2006, privind organizarea și funcționarea MAPN, FOS constituie componenta specializată de intervenție rapidă, cu elemente componente din toate categoriile de forțe ale Armatei, instruită și dotată pentru executarea misiunilor specifice de cercetare specială, acțiune directă și asistență militară pe teritoriul statului român sau în teatrele de operații, împreună cu forțele speciale ale coalițiilor și alianțelor la care România este parte, potrivit legii. Conform art. 31 din această lege, aliniatul (2), FOS cooperează cu celelalte structuri specializate ale statului.

FOS sunt structuri organizate pe principii exclusiv militare, dar care sunt plasate în imediata proximitate a zonei de decizie politico-militară datorită gradului de confidențialitate al misiunilor încredințate, precum și nivelului înalt al comenzii militare implicate în luarea deciziei de întrebuințare a acestora în luptă.

Precizarea detaliilor și procedurilor pentru întrebuințarea FOS trebuie să aibă la bază legislația internațională, acordurile din domeniul dreptului internațional public la care România este parte, decizia luată de organisme politico-militare la care România este parte, reglementările naționale, precum și decizia politico-militară pentru apărarea intereselor politico-economice naționale prin folosirea puterii armate. Aceste detalii trebuie

concretizate într-o directivă strategică, aprobată în CSAT, care să cuprindă principalele elemente ale misiunii, precum scopul, durata, starea de finalitate (*end-state*) la nivel strategic, tipologia acțiunilor posibile, precum și o anexă cu regulile de angajare de bază.

Procesul de constituire a FOS a vizat, pe de o parte, selecția și instruirea personalului, iar pe de altă parte, dotarea cu armament și echipamente specifice, modernizarea bazei de instruire, reamenajarea spațiilor de cazare, elaborarea doctrinelor, regulamentelor, manualelor și instrucțiunilor specifice necesare instruirii.

Principiul de la baza procesului de recrutare este primatul calității asupra cantității și faptul că FOS nu pot fi produse în număr mare. Astfel, toți militarii din structurile FOS au fost selecționați pe bază de voluntariat din unități de elită ale armatei: scafandri, parașutiști, cercetare în dispozitivul inamicului prin parașutare și din alte structuri militare, dacă au dovedit că au aptitudinile necesare. În acest sens, principalele criterii folosite pentru departajarea candidaților au fost calitățile individuale ale acestora: curaj, inteligență, perseverență, tenacitate, rezistență fizică, loialitate și verticalitate morală, precum și capacitatea acestora de a lua decizii în timp scurt.

Dotarea FOS se realizează, în mare măsură, cu armament și echipamente performante, compatibile cu cele ale structurilor similare ale celorlalte țări membre NATO. Între acestea pot fi menționate vehiculele de teren cu mobilitate deosebită, sistemele de comunicații radio/satelit, armamentul individual, aparatura de vedere, observare și orientare (ziua și noaptea), echipamentele de scufundare moderne, echipamente de parașutare de înaltă precizie, echipamentele de cățărare și traversare montană.

FOS din Armata României au ajuns într-un interval de timp relativ scurt (2 la 3 ani, în condițiile în care, în alte armate, procesul durează minim 5 la 7 ani), la un nivel ridicat de pregătire și de performanță, fapt care le-a permis participarea, alături de partenerii NATO, la misiuni de luptă în teatrul de operații Afganistan.

2. Structuri de comandă-control ale FOS la nivel național

Principiile privind exercitarea comenzii naționale a FOS sunt următoarele:

- decizia de întrebuințare a FOS se adoptă în condițiile legii, în funcție de situație, de Parlamentul României, Președintele României, Primul-ministru, Ministrul Apărării Naționale și Șeful SMG;
- indiferent de împrejurări, decizia politică este obligatorie;
- în cazul participării la operații militare în afara teritoriului statului, conducerea se realizează potrivit înțelegerilor tehnice stabilite cu partenerii străini².

Strategia de transformare a Armatei României, ediție 2007, prevede că, în perioada 2008 – 2015, se va constitui Componenta pentru operații speciale³ (COS), iar elementele de detaliu sunt prevăzute în Concepția privind misiunile, organizarea, conducerea, instruirea și întrebuințarea FOS din Armata României.

Combaterea fenomenelor și acțiunilor care afectează securitatea națională constituie o prioritate pentru orice guvern. Reacția națională la apariția unor asemenea fenomene nu trebuie să se limiteze la acțiuni pe palierul politico-diplomatic, fără a avea la îndemână și un instrument coercitiv, în măsură să dea o ripostă viguroasă atât ca fermitate, cât și ca intensitate.

FOS naționale, capacitate prin integrarea acțională cu structurile de informații militare, constituie o opțiune viabilă aflată la dispoziția conducerii politico-militare, iar costurile

desfășurării misiunilor FOS sunt mici în comparație cu rezultatele.

3. Principalele caracteristici ale FOS

FOS nu sunt un produs de masă, în mod deosebit datorită timpului de instruire pentru un operator (de minim 4-5 ani). Structurile FOS sunt de mici dimensiuni, organizate, dotate, policalificate și întrebuințate în conformitate cu principiile unei doctrine pentru operații speciale, pregătite pentru a acționa în medii îndepărtate, ceea ce presupune stăpânirea unor abilități de limbaj, cunoașterea particularităților etno-culturale și a specificului local al unor zone dintre cele mai diverse.

Structurile FOS sunt încadrate cu efective profesionalizate, foarte bine pregătite și experimentate și care dețin calificări superioare în mai multe specialități, fapt ce permite realizarea unor capacități acționale superioare unităților convenționale. Policalificarea presupune absolvirea unor cursuri de specialitate în domeniul scafanderiei, instrucției alpine și de parașutare, a altor specializări militare sau chiar civile.

Dificultatea regenerării structurilor FOS impune întrebuințarea acestora numai pentru obiective militare de importanță strategică sau operativă, o singură dată într-o operație.

FOS nu reprezintă un substitut al forțelor convenționale, însă pot completa anumite capacități ale acestora, dacă sunt utilizate corespunzător. Regenerarea acestor structuri se poate face într-un interval de timp estimat la 2-4 ani, renunțându-se însă la anumite calificări de nișă.

Operațiile speciale necesită planificarea centralizată și execuția descentralizată. FOS sunt asigurate și pregătite pentru acțiune, potrivit principiilor modularității și complementarității, fapt ce presupune o conducere și coordonare în timp real a detașamentelor aflate în acțiune, folosindu-se în toate situațiile principiile conducerii în secret și ale nevoii de a cunoaște (*need to know*). FOS sunt pregătite pentru a desfășura acțiuni în secret printr-o exploatare la maximum a elementului surpriză și pe baza unui sprijin informațional complet, oportun și furnizat în timp real. Datorită acestui specific, compartimentarea muncii și asigurarea confidențialității tuturor activităților devin principii și proceduri de operare obligatorii pentru FOS.

FOS sunt conduse de un eșalon de comandă cu atribuții specifice și sunt întrebuințate în acțiuni pe baza unei hotărâri luate la cele mai înalte niveluri de decizie politico-militare.

Factorul uman este mai important decât cel tehnic, deși și acesta din urmă are rolul său. Succesul FOS în acțiunile directe este dependent, în mare măsură, atât de calitatea armamentului și echipamentelor utilizate, cât și de "factorii intangibili" ai luptei: inteligența, motivația, încrederea, bogăția resurselor, devotamentul emoțional, moralul și inițiativa individuală ale acestora⁴.

Calitatea este mai importantă decât cantitatea, aspect valabil atât pentru oameni, cât și pentru armament și tehnica de luptă. FOS sunt structuri a căror instruire pune accentul pe forța fizică, sănătatea mintală, coeziunea grupului, alături de eficiența crescută la lupta apropiată.

4. Principiile și cerințele conducerii operațiilor speciale întrunită ale NATO

Din punct de vedere doctrinar, sistemul folosit în cadrul NATO, prin care la fiecare trei ani se revăd principalele doctrine, este aplicat și în cadrul FOS. Principiile și cerințele operațiilor speciale întrunită la nivelul Alianței nu sunt cu mult diferite de cele ale forțelor convenționale.

Principiul unității de comandă asigură autoritatea și răspunderea comandantului, o concepție unitară a operațiilor speciale, coeziunea forțelor, centralizarea informațional-decizională, reacții corelate ale tuturor elementelor de dispozitiv.

Principiul centralizării conducerii constă în concentrarea activității decizionale, pentru a se putea asigura unitatea, coerența, operativitatea și eficiența procesului informațional-decizional. Respectarea acestui principiu asigură realizarea caracterului unitar al dirijării eforturilor tuturor forțelor și mijloacelor participante la operații speciale prin concentrarea la un singur nivel ierarhic a pârghiilor principale necesare orientării cursului acțiunii după un plan unic, în vederea realizării obiectivelor stabilite.

Principiul structurii înalt ierarhizate constă în realizarea unei structuri organizatorice la nivelul conducerii operațiilor speciale care să asigure oportunitate, operativitate și eficiență sporită.

Și celelalte principii, respectiv: execuție descentralizată, unitate de acțiune, calitate și eficiență, ierarhizare strictă, delegare de autoritate, rigurozitate, operativitate, asumarea responsabilității asigură, prin aplicare corespunzătoare, exercitarea comenzii și controlului operațiilor speciale și, implicit, planificarea și întrebuințarea eficientă a acestora.

Cerințele conducerii FOS⁵ sunt:

- ierarhie de comandă foarte bine definită, întrucât operațiile speciale trebuie conduse și controlate de o componentă de comandă funcțională, cu o puternică componentă de *intelligence* (necesară procesului de planificare a țintelor - *targeting*);
- existența unei națiuni cadru (*Framework Nation*) care să asigure preluarea funcțiilor de formare și conducere a structurii de comandă-control de către un stat major multinațional întrunit, să asigure determinarea necesităților, pregătirea planului operației FOS, coordonarea sprijinului FOS pentru structurile convenționale, asumarea controlului operațional (*OPCON*) / Comenzii Tactice (*TACOM*) / Controlului Tactic (*TACON*) de la țările care contribuie cu forțe și conducerea desfășurării FOS ale NATO în Zona de Operații Întrunită (*Joint Special Operations Area*);
- evitarea transferării comenzii operaționale a FOS între diferiți comandanți, întrucât poate genera disfuncționalități, mai ales pentru țările care au restricții în folosirea forțelor proprii pentru acțiuni ofensive de tip combat;
- asigurarea concordanței dintre capacitățile FOS și cerințele misiunii, pentru a nu pune presiune asupra comandanților structurilor FOS dislocate în teatrele de operații și a risca, astfel, neîndeplinirea respectivei misiuni;
- integrarea sistemului centralizat de comandă și control al FOS până la structura acțională și cu cel al forțelor întrunită prin intermediul unor rețele de comunicații securizate, impuse de nevoia de securitate a FOS și pentru evitarea fratricidului. Efectele strategice ale unei misiuni de valoare tactică, cu grad mare de risc, precum și natura sensibilă a majorității misiunilor impun existența comunicațiilor securizate de la comanda națională până la nivelul comandantului echipei sau chiar până la individ;

- existența personalului de operații speciale care să încadreze poziții cheie de comandă și de stat major și care să asigure expertiza și elementele necesare fundamentării deciziei de întrebuințare a FOS;
- existența unor experți FOS în cadrul statelor majore ale forțelor convenționale. În operațiile speciale multinaționale întrunite, coordonarea acțiunilor FOS cu cele ale forțelor convenționale este vitală pentru prevenirea fratricidului și asigurarea eficienței operațiilor speciale din Zona de Operații Întrunită.

5. Tipologia misiunilor FOS în conflictele secolului XXI

În accepțiunea majorității specialiștilor militari, conflictele armate de la începutul secolului XXI au elemente specifice războiului asimetric, cu multe elemente neconvenționale, cu un inamic greu de cuantificat și probleme complexe privind asigurarea legalității acțiunilor forțelor proprii, întrucât inamicul nu respectă regulile general acceptate ale războiului. În aceste conflicte (și teatrul de operații Afganistan nu dezmente această ipoteză de lucru) domnește incertitudinea și imprevizibilul, iar modul de gândire atipic, neconvențional are mai mari șanse de reușită decât cel clasic.

Țări contribuatoare cu FOS, cu mai multă sau mai puțină tradiție în domeniu, și-au dislocat în teatrul de operații unități de valoare *Special Operation Task Group* sau *Special Operation Task Unit*. Structura de comandă-control specializată din teatrul de operații este în continuă dezvoltare, cu reprezentare la nivel regional și chiar subregional.

Analiza tipologiei acțiunilor de răspuns indică, în marea majoritate a cazurilor, misiuni specifice FOS⁶, la nivel național și la nivelul Alianței, astfel:

- acțiunile directe (*Direct Actions*);
- cercetarea specială (*Special Reconnaissance and Surveillance*);
- asistență militară și sprijin în străinătate (*Military Assistance*).

SOF au capacitățile de a executa și alte tipuri de misiuni, astfel:

- acțiuni de combatere a terorismului (*Counter-terrorism*) și contra-insurgență (*Counter-insurgency*);

- acțiuni împotriva proliferării armelor chimice, biologice, radiologice și nucleare (*Chemical, Biological, Radiological and Nuclear*);

- acțiuni pentru eliberarea ostajilor (*Hostage Release Operations*);
- acțiuni de căutare-salvare în luptă (*Combat Search and Rescue*);
- acțiuni specifice de *boarding*⁷ în cadrul operațiilor de interdicție maritimă (*Maritime Interdiction Operation*) sau a operațiilor de combatere a pirateriei (*counter – piracy*);
- acțiuni PSYOPS, CIMIC și medicale.

Având în vedere unele evenimente recente, dorim să ilustrăm câteva din misiunile FOS care au devenit de notorietate publică și care au avut un impact politico-militar, economic, social și mediatic, național și internațional.

Acțiunile directe sunt misiuni de luptă extrem de importante pentru FOS și implică riscuri asumate de forțele participante, în funcție de locație și de tipul misiunii. Nivelul de risc asumat de către FOS, indiferent de țara de origine, este mai ridicat comparativ cu cel al forțelor convenționale, datorită specificului misiunilor și tipologiei operațiilor speciale, de nivel 0, 1 sau 2. Nivelul de pregătire performant al acestor forțe de elită nu diminuează cu nimic aceste riscuri. Asumarea în cunoștință de cauză a acestora face parte din „meserie” și este unul din „motoarele” care determină participarea la misiune, alături de experiența militară dobândită și de partea materială, care oricum nu acoperă aceste riscuri.

Specificul misiunilor și faptul că marea majoritate sunt ordonate direct de comandantul forței (COMISAF în teatrul de operații Afganistan) arată profesionalismul, dăruirea și încrederea de care se bucură militarii noștri în rândul aliaților. Faptul că ofițeri români din FOS au planificat și au condus acțiuni

complexe, de nivel 2, ale unor detașamente multinaționale, constituie exemplul perfect pentru a ilustra profesionalismul și încrederea de care ne bucurăm în rândul camarazilor de arme și a colegilor de „breaslă”.

Pe timpul acțiunilor directe ale QRF, comandantul detașamentului românesc, eroul maior post-mortem Petre Tiberiu Marcel, aflat în fruntea subordonaților, a fost lovit de focul inamicului, fiind rănit grav. Din păcate acesta și-a pierdut viața în urma rănilor suferite.

Un alt exemplu concludent de acțiuni directe este Operația „Geronimo”, de eliminare a lui Osama bin Laden, desfășurată în noaptea de 1 spre 2 mai 2011. Ținta a fost localizată într-o vilă fortificată din Abbotabad (o zonă rezidențială situată la circa 80 de kilometri nord de Islamabad, capitala Pakistanului) cu sprijinul structurilor de informații americane și, probabil, pakistaneze deși, la nivelul declarațiilor oficiale, autoritățile pakistaneze nu au fost avertizate în legătură cu operațiunea.

Conform datelor aflate la dispoziția serviciilor de informații, Osama bin Laden și familia sa ocupau al doilea și al treilea etaj al clădirii principale și au fost supravegheați de o echipă specializată a CIA, dispusă într-o casă conspirativă din apropiere⁸.

Declanșarea planificării acțiunii s-a făcut în luna aprilie 2011, când președintele SUA a avut de ales unul din cele trei cursuri de acțiune propuse: lansarea unui raid pentru capturarea sau uciderea teroristului, folosind FOS, o lovitură aeriană „chirurgicală” sau așteptarea de informații suplimentare. Președintele SUA a ordonat pregătirea raidului și a aprobat planul de acțiune pe 29 aprilie, pentru următoarea noapte. Din cauza vremii nefavorabile, operația a fost amânată cu 24 de ore, iar ordinul final de atac a fost dat de președinte în dimineața zilei de 2 mai 2011.

Detașamentul FOS, compus din aproximativ 75 de militari și un câine de serviciu, au desfășurat anterior o serie de antrenamente pe un obiectiv similar, construit special, asemănător cu obiectivul real.

Inserția s-a făcut cu elicopterele care au decolat de la baza din Bagram, Afganistan, și care au zburat la joasă înălțime pe un traiect de 300 de km. Echipa de atac și captură, compusă dintr-un pluton SEAL (aproximativ 25 de militari) din unitatea de elită SEAL

TEAM 6, a debarcat din elicoptere folosind procedeul „fast rope”, a trecut la lichidarea pazei și a pătruns în obiectiv.

Acțiunea a durat 38 de minute, s-a soldat cu omorârea lui Osama bin Laden și a altor teroriști aflați în obiectiv și a fost înregistrată audio și video cu ajutorul unor camere de luat vederi miniaturizate, instalate pe căștile operatorilor din echipa de atac și captură. La sfârșitul acțiunii s-a transmis mesajul că inamicul a fost ucis în luptă (*“Geronimo - Enemy killed in action”*). Înainte de părăsirea obiectivului, unul din elicopterele folosite pentru inserție, fiind avariat, a fost distrus, pentru protejarea echipamentului clasificat.

Acțiunile de combatere a pirateriei au constituit un important subiect de presă în ultimii patru ani, datorită acțiunilor extrem de

îndrăznețe ale piraiților în Golful Aden și în largul Somaliei, dar și datorită unor acțiuni FOS eficiente, care au dus la eliberarea ostaticilor și a vaselor capturate.

În data 8 aprilie 2009, în timp ce traversa Golful Aden, nava cargo Maersk Alabama a fost capturată de piraiți. Căpitanul navei, Richard Phillips, s-a oferit piraiților ca ostatec în schimbul eliberării echipajului și a navei. Ulterior, Phillips și patru dintre răpitori s-au mutat într-o barcă de salvare a navei Maersk Alabama, care a rămas fără combustibil.

Trei nave de război ale marinei americane, printre care distrugătorul USS Bainbridge, au participat la operațiunea de salvare care, în partea finală, a fost condusă direct de președintele Barack Obama. O echipă de 12 operatori US Navy SEAL, împreună cu echipamentul necesar acțiunii, au fost parașutați pe mare, în apropierea USS Bainbridge, dintr-o aeronavă C-130. Ajunși

la bordul distrugătorului, au trecut la finalizarea planului de acțiune, nava militară devenind baza lor de operare.

Distrugătorul USS Bainbridge s-a apropiat de barca de salvare. Au avut loc negocieri cu pirații până când, din cauza mării tot mai agitate, aceștia au fost de acord să fie remorcați, cu justificarea că vor fi transportați către ape mai calme, lângă mal. Două echipe *sniper* din cadrul US Navy SEAL au ocupat poziții de tragere la pupa distrugătorului, cu câteva reguli de angajare specifice, printre care cea mai importantă a fost ca eliminarea piraților să se facă numai în cazul în care viața căpitanului Phillips era în pericol iminent, iar decizia finală să aparțină președintelui SUA.

La bordul bărcii de salvare, legată cu o pară de remorcă de 70 de picioare (aproximativ 23 m), pirații, suferind de foame și sete, iar după unele surse, aflați sub influența drogurilor⁹, au devenit din ce în ce mai nervoși, amenințând cu omorârea ostatecului. Unul din ei a fost adus la bordul navei USS Bainbridge pentru acordarea de asistență medicală, dar și cu scopul de a obține noi informații. Acest pirat a confirmat că acoliții săi erau gata să-l omoare pe căpitan.

În seara zilei de 12 aprilie 2009, doi dintre pirații aflați în barcă au fost observați ridicând capul peste bordul bărcii de salvare, în timp ce al treilea ținea arma AK-47 îndreptată către capul căpitanului Phillips. Comandantul detașamentului SEAL a raportat situația președintelui SUA, iar acesta a ordonat deschiderea focului. În câteva secunde, toți cei 3 pirați au fost împușcați mortal de lunetiștii SEAL. Misiunea a fost extrem de dificilă și a arătat atât nivelul ridicat de pregătire a echipelor *sniper* ale US Navy Seal's¹⁰, cât și coordonarea politico-militară la cel mai înalt nivel.

La începutul crizei din **Libia** s-a pus problema evacuării cetățenilor din țările europene. Pentru **misiunea de evacuare**,

îndeosebi din locații mai greu accesibile, unele state au decis să folosească structurile FOS. Au existat informații că FOS britanice din cadrul regimentului SAS¹¹ au fost folosite pentru evacuarea a 150 de civili, în majoritate cetățeni britanici, care lucrau pe câteva schele de extracție petrolieră din deșertul libian, la est de Benghazi. Inserția FOS britanice, pe timp de noapte, s-a realizat cu două aeronave de transport C 130 Hercules care au decolat din Malta și au aterizat pe o pistă de pământ lângă câmpurile petroliere¹².

Operatorii au debarcat și au realizat un dispozitiv circular, pentru a asigura îmbarcarea civililor, beneficiind și de sprijinul informativ și acțional al unei echipe SAS, infiltrată anterior în Libia, folosind zborurile comerciale și acoperirea de turiști. Această echipă a finalizat planul de acțiune și a asigurat elementele de comandă-control și de coordonare cu forțele principale, inclusiv marcarea pistei de aterizare de pământ. Cei 150 de civili au fost evacuați în Malta.

În final, este important să recunoaștem și să acceptăm că FOS au nevoie de un beneficiar avizat, adică de o conducere politico-militară care să fie capabilă să aprecieze capacitățile și, mai ales, să aprecieze limitările și restricțiile de întrebuințare. Ignoranța, lipsa de viziune strategică, supralicitarea impactului anumitor câștiguri de imagine sau nevoia politică de succes militar au făcut ca, în multe ocazii, FOS să fie folosite ca simple trupe de șoc, în misiuni fără relevanță strategică sau operativă. Datorită acestui fapt, misiunile FOS necesită legitimitate politică întrucât nu se pot situa, în nicio situație, în afara obiectivelor politice fundamentale ale statului și ale interesului național. Astfel, decizia întrebuințării FOS trebuie încadrată într-un scenariu politico-militar bine definit și într-o doctrină de întrebuințare stabilă, ținând cont de anumite caracteristici.

¹ John Craddock, *NATO Special Operation Forces – Key to Mission Success at the Strategic Level*, publicată de CPM Forum, ediție 2009, pag.3.

² Legea 346 din 21 iulie 2006, art.31.

³ Hotărârea CSAT nr.38/2007 privind aprobarea Strategiei de transformare a Armatei României, 2007, pct. 4.4.

⁴ Alvin și Heidi Toffler, *Război și antirăzboi*, Ed. Antet, București, 1995 pag 112.

⁵ AJP-3.5 – Allied Joint Doctrine for Special Operations, art. 0201-0204, cap. IV, 2008.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Acțiune militară prin care se face accesul unei echipe militare, de regulă din cadrul Forțelor pentru operații speciale, la bordul unei nave, folosind procedeul de abordaj, de pe mare, din aer sau combinat.

⁸ Conform Mediafax din 6 mai 2011.

⁹ Este vorba de frunzele de “khat”, o plantă cu proprietăți halucinogene mestecată de mulți somalezi, apud. ediția electronică a The Washington Post, 14.04 2009.

¹⁰ Ediția electronică a US News, 14.04 2009.

¹¹ *Special Air Service – SAS*, Forțele pentru operații speciale ale Marii Britanii.

¹² Andrew Chuter, *Defense News*, 26.09.2011.

TENDINȚE ÎN PROCESUL DE TRANSFORMARE A SERVICIILOR DE INFORMAȚII MILITARE

Marian VOICULESCU*

Abstract

The states and international organizations were compelled to adapt their information capabilities to the new demands of the internal and external security environment constrained by the need to have a clear perception of the actual security challenges.

The relations between the states and non-state players have become an important element of the security dynamics' decipherment at the national and international level. Intelligence, in this context, is a "weapon" of the diplomacy involved more and more often into the state policy development.

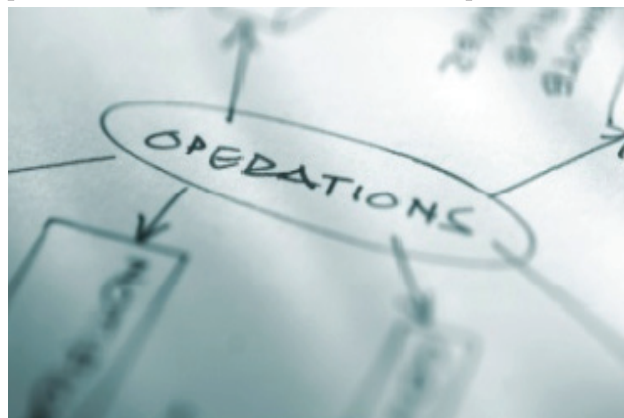
Keywords: *Intelligence, national security, security risks, cooperation*

Evoluțiile internaționale în domeniul securității relevă caracterul dinamic, complex și fluid al riscurilor și amenințărilor. Persistența conflictelor clasice în anumite zone și a ambițiilor regionale ale unor state, evoluțiile puțin predictibile ale unei crize economico-financiare cu efecte la nivel global, precum și emergența unor noi vectori de putere în Asia sau Orientul Mijlociu se suprapun peste transferarea în plan non-statal a relațiilor internaționale, pe coordonatele dezvoltării rolului organizațiilor transnaționale, a grupărilor teroriste sau extremiste cu veleități globale sau chiar a actorilor individuali.

De asemenea, politica externă este tot mai mult influențată de evoluțiile interne de putere dintr-un stat, afectate, și acestea, de o anumită pierdere a suveranității, în contextul impactului unor fenomene globale asupra mediului intern de securitate.

Reconceptualizarea „adversarului” de la actorul statal, rațional și constrâns de anumite norme internaționale, la actorul non-statal, irațional, lipsit de constrângeri și parte a unor rețele informale de acțiune a generat o redefinire a modului de acțiune în domeniul intelligence, în care confruntarea cu adversarii îmbracă forme din ce în ce mai diverse și mai dificil de anticipat. Totodată, schimbarea adversarului implică automat necesitatea modificării modului de acțiune în scopul protejării și promovării propriilor interese.

Astfel, necesitatea cunoașterii provocărilor la adresa securității a obligat atât statele, cât și organizațiile internaționale, să-și adapteze capacitățile informative la noile cerințe ale mediului de securitate internă, respectiv internațională. Dată fiind cerința de identificare a răspunsurilor și soluțiilor eficiente de realizare a securității statului, comunităților și cetățenilor, în consonanță cu evoluțiile mediului internațional de securitate, este imperativă, în prezent, nevoia de cunoaștere anticipativă.

Relațiile dintre state și actorii non-statali au devenit o coordonată importantă a descifrării dinamicii de securitate atât la nivel național, cât și internațional, iar intelligence-ul s-a transformat într-o „armă” a diplomației, care este implicată tot mai puternic în construcția politicilor unui stat.

Măsura în care un stat reușește un asemenea demers a devenit măsura puterii și

*Marian VOICULESCU este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

relevanței sale în relațiile internaționale actuale. În acest context, serviciile de informații au devenit tot mai mult un „jucător activ”, în medierea unor negocieri sau în sprijinirea unor procese de stabilizare. De altfel, intervenția militară a dobândit valențe diplomatice și politice tot mai mari (militarii execută misiuni de stabilizare a situației de criză sau realizează medieri între grupări indigene). Totodată, forțele de ordine și-au asumat misiuni externe în joncțiune cu cele ale armatelor clasice, iar conflictele militare s-au suprapus peste agresiuni neconvenționale, de tipul atacurilor cibernetice.

Astăzi, a devenit tot mai evident faptul că prevenirea și contracararea noilor provocări depășesc posibilitățile de acțiune individuală ale fiecărui stat, numai voința politică și cooperarea multilaterală fiind în măsură să fundamenteze cadrul organizatoric și acțional adecvat pentru preservarea păcii și stabilității la nivel regional / internațional.

Pe acest fond, extinderea riscurilor de securitate a generat o creștere pe măsură a rolului care revine serviciilor de intelligence și cooperării acestora cu alte instituții din zona securității naționale sau internaționale.

În unele state, îndeosebi cele anglo-saxone, necesitatea adaptării capacității de răspuns la noile provocări a stat la baza apariției „comunităților de informații”, care au integrat structurile specializate (autonome sau departamentale) într-un sistem destinat să gestioneze unitar, coerent și eficient informațiile din domeniul securității.

Dezvoltarea unor comunități de securitate la nivelul statelor, configurarea unor formule internaționale tot mai puternice de capacități și acțiuni comune, militare și nu numai, tind să creeze mecanisme noi de răspuns la riscurile și amenințările actuale. Toate aceste evoluții s-au reflectat în reforme succesive și de substanță în cadrul serviciilor de informații.

Principala problemă în abordarea generală a evoluțiilor activității de spionaj militar rezidă în caracterul diferit al istoriei fiecărui serviciu de informații, fapt care a determinat ca reformele în domeniu să rămână atașate foarte puternic specificului național (cultură și tradiții) și priorităților de securitate proprii fiecărui stat. De altfel, fiecare serviciu de informații are propriul tip de relație stabilită

cu decidenții politici, are atribuții specifice, de multe ori diferite de serviciile altor state, derivate, în principal, din istoria propriei securități naționale.

Totuși, evoluțiile înregistrate au ca punct comun faptul că, într-un context internațional aflat într-o permanentă transformare, serviciile de informații trebuie să fie mult mai adaptabile, mai dinamice și capabile să prevină și să ofere răspunsuri adecvate unor amenințări cu forme de manifestare variabile.

Astfel, transformările organizaționale și structurale înregistrate la nivelul serviciilor de informații au încorporat atât logica globalizării securității, cât și pe cea a acțiunii clasice împotriva adversarilor statali, a promovării individuale a intereselor naționale în formule comunitare sau de alianță, similare celor utilizate în diplomatie sau în cadrul capacităților militare.

Conexiunile dintre crima organizată și corupție, dintre terorism și activitățile de spălare a banilor sau dintre spionaj și traficul de influență nu sunt neapărat noi, dar interdependența dintre ele și dinamica manifestării lor implică o nouă abordare, care se reflectă în încercarea de construcție a unor modele de acțiune și de reacție.

Orientarea acțiunii nu este generată numai de „clasificarea” riscului, ci și de evoluția acestuia, de nevoia de a realiza fuziunea între diferite tipuri de informații și integrarea lor într-o evaluare comprehensivă, care să determine analiza alternativelor de acțiune. Pentru a reuși, a fost necesară consolidarea cooperării inter-agenții, crearea unor task-force-uri naționale în situații de criză sau de răspuns la anumite evoluții, precum și creșterea cooperării pe orizontală în cadrul serviciilor de informații, activitate care a generat, treptat, o armonizare a practicilor și acțiunilor între serviciile de informații, îndeosebi între cele ale statelor NATO și UE.

Spre deosebire de serviciile civile de informații, având un domeniu mai limitat de acțiune, structurile militare de Intelligence și-au dezvoltat standarde comune și au o imagine, de obicei similară, asupra beneficiarilor informațiilor, asupra rolului și misiunilor care le revin în teatrele de operații. De altfel, cooperarea dintre aceste structuri a fost

întotdeauna mult mai strânsă în cadrul unor alianțe militare, cum este NATO, decât a serviciilor civile de informații¹.

În contextul existenței unui model asimetric al amenințării (neguvernamental, ne-convențional, dinamic, aleatoriu, fără constrângeri sau reguli de angajare), respectiv al creșterii complexității și, în același timp, al reducerii predictibilității mediului global de securitate, se impune dezvoltarea unui nou concept structural, funcțional și comportamental, capabil să explice provocările multidirecționale și netradiționale. Această situație a implicat o așa-zisă „*revoluție în afacerile militare*”, care, printre altele, presupune un nou model de intelligence ce include o arhitectură aptă să gestioneze explozia de informații, concomitent cu un management al cunoașterii realității concrete prin observare directă.

Relația dintre înțelegerea amenințărilor și modul de structurare a forțelor implică formularea și validarea unei noi arhitecturi conceptuale, care, la nevoie, să fie în măsură să integreze elementele clasice, dar și să fie capabilă să dezvolte noi concepte, adaptate mediului de securitate prezent și viitor. Aici intervine, de fapt, și principala dezbateră legată de transformarea serviciilor de informații: cum pot fi îmbunătățite și evaluate modul în care Intelligence-ul contribuie la politica unui stat, precum și eficiența aparatului de intelligence în protejarea și susținerea intereselor naționale. De asemenea, mutațiile survenite în mediul internațional de securitate au determinat reevaluarea pe diverse planuri a activității informativ - operative (baza conceptuală și normativă, planificarea necesarului de informații, definirea cu claritate a problemelor aflate în competență, asigurarea resurselor necesare obținerii de informații capabile să fundamenteze procesul de decizie). Principiile de bază ale acestui proces de reorganizare se axează pe promovarea centralismului strategic, prin consolidarea instrumentelor de leadership și management, precum și a autonomiei și flexibilității tactice, pentru întărirea capacității de reacție.

Având în vedere complexitatea și caracterul interdependent al riscurilor și

provocărilor actuale, devin tot mai importante definirea unor sisteme de reacție în situații de criză, de avertizare și alertă timpurie, precum și dezvoltarea unor grupuri de lucru dedicate unor problematici care exced competențele unei singure structuri.

În continuare, capabilitățile în domeniul Intelligence-ului, inclusiv cel militar, depind în

mod intrinsec de reforma organizațională și de managementul intern, dar și de nivelul de dezvoltare a activității de culegere a informațiilor. O mai bună orientare pe priorități și obiective majore reprezintă unul din obiectivele-cheie în acest domeniu. Consolidarea capacității de lucru cu surse secrete umane este un principiu de bază al reformelor promovate în serviciile de informații din statele membre NATO și UE, la care se adaugă dezvoltarea capacităților tehnologice proprii și crearea unor noi. De asemenea, transformarea implică o multitudine de procese interne: de la culegerea informațiilor la utilizarea lor și de la dezvoltarea unor anumite procese de standardizare până la asigurarea unui sistem eficient de securitate internă (a datelor, documentelor și persoanelor).

Complexitatea mediului global de securitate, nelinearitatea înregistrată la nivelul sistemelor componente, precum și influențele diversificate ce acționează asupra acestora reduc capacitatea serviciilor de intelligence de a extrage informația utilă și, pe cale de consecință, de a formula prognoze adecvate. Pe de altă parte, aceste evoluții oferă oportunități pentru remodelarea modalităților de acțiune ale structurilor de intelligence prin adaptarea la

noile realități, context care favorizează inovarea, experimentarea, intensificarea cooperării cu instituții din diferite domenii sau cu parteneri externi și, nu în ultimul rând, utilizarea eficientă a „lecțiilor învățate”.

De altfel, există opinii conform cărora inclusiv ciclul tradițional al activității de informații trebuie remodelat, pentru ca modelul de analiză a informațiilor să răspundă schimbărilor rapide ale mediului de securitate și, pe acest fond, necesității de informare a beneficiarilor. Una dintre aceste opinii aparține lui Robert M. Clark, care avansează ideea centrării activității de informații pe o țintă - model concentrică, situație ce ar presupune

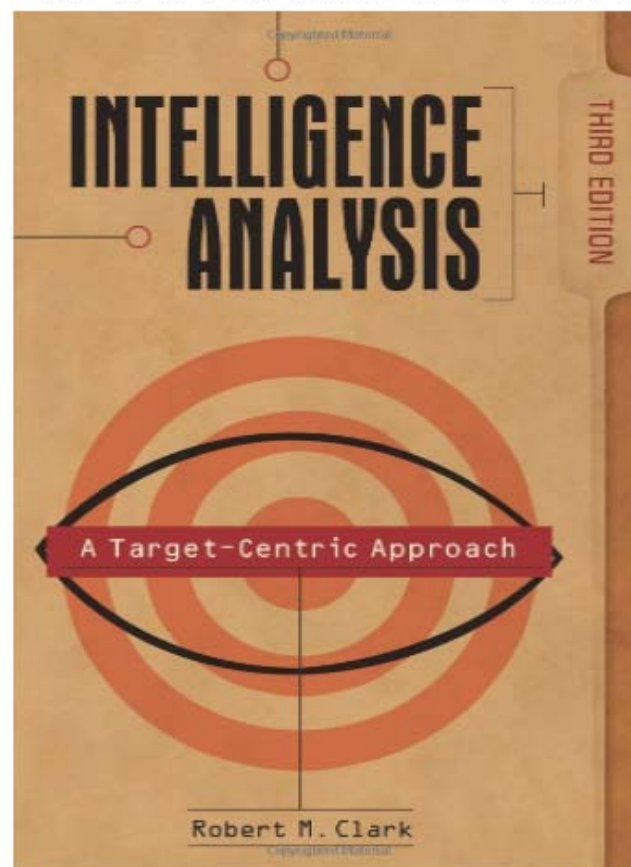
*întregirea imaginii, în scopul conturării mai precise a țintei*².

Globalizarea comunicațiilor și dezvoltarea exponențială a tehnologiilor au generat manifestarea unor riscuri „clasice” de securitate într-un mediu nou, cel virtual: de la criminalitatea organizată și rețelele de crimă informatică la cyber-spionaj sau multiplicarea capacităților de acțiune teroristă, prin utilizarea Internet-ului ca vehicul de radicalizare sau pregătire a grupărilor extremiste.

Un alt efect al revoluției tehnologice îl constituie creșterea capacităților civile și comerciale de supraveghere (sateliți, sisteme de tip GPS), fapt care a condus la nevoia unei mai bune integrări a informațiilor din zona intelligence cu cele din mediul privat („*intelligence fusion*”). Totuși, dincolo de avantajele certe în munca de informații, recursul la tehnologie se dovedește limitativ prin efectele sale; sursele tehnice nu pot constitui un înlocuitor al surselor secrete umane și doar integrarea celor două oferă o imagine corectă asupra unor evoluții de risc.

Accesul tot mai amplu și facil la informații a impus și modificarea paradigmei Intelligence-ului, prin renunțarea la dihotomia clasică „noi – ceilalți”. Totodată, adaptarea structurilor de intelligence la noile realități presupune identificarea unui nou echilibru între dihotomiile intern - extern, secret - nesecret și renunțarea la modul de gândire liniar sau la modelele intelectuale ori informaționale depășite³.

Arhitectura serviciilor de informații militare trebuie să permită realizarea unui management superior al cererilor de informații, fapt care se va reflecta, pe de o parte, în economia de resurse și, pe de altă parte, în creșterea calității materialelor informative promovate. Noua abordare a acestei arhitecturi trebuie să reprezinte o schimbare gândită și echilibrată a tranziției de la secret la deschidere, de la preocuparea militară tradițională la preocuparea pentru factorii netradiționali ai securității, de la monitorizarea curentă la analiză istorică și culturală contextuală, de la comunitatea fragmentată a structurilor de intelligence naționale la o rețea capabilă să exploateze informația distribuită. Prin urmare, această nouă perspectivă asupra a activității de

constituirea unor echipe mixte de analiști, gestionari ai culegerii de informații, și beneficiari, focalizați pe sarcina activității informative, în așa fel încât procesul să poată beneficia de multiplele avantaje generate de expansiunea tehnologiei informației și de noile provocări globale. El consideră că această reconceptualizare contribuie la „*construirea unei imagini comune a țintei, din care participanții să-și poată extrage acele elemente de care au nevoie pentru a duce la bun sfârșit sarcinile și în care toți pot contribui la*

spionaj, inclusiv militar, trebuie să fie cuprinzătoare, fiabilă și flexibilă față de provocările tuturor formelor de amenințare și, în special, a celor netradiționale.

După cum este cunoscut, viitoarele acțiuni militare solicită asigurarea „*superiorității decizionale*”, care nu se poate realiza în lipsa unei „*superiorități informaționale*” în câmpul de luptă.

În aceste condiții, pentru a fi eficientă, arhitectura structurilor de informații militare ar trebui să permită:

- avertizarea timpurie în legătură cu proliferarea tehnologiilor militare relevante și a armamentului de distrugere în masă;
- contracararea acțiunilor teroriste și a celor specifice crimei organizate;
- reducerea procesului de generare a forței în vederea creării condițiilor dislocării oportune a capacităților de culegere de informații în teatrele de operații, încă din etapele inițiale ale crizelor;
- asigurarea oportună, permanentă și completă cu informații a misiunilor din teatrele de operații;
- dezvoltarea capacităților de analiză multi - sursă.

De asemenea, noua arhitectură a structurilor de informații militare ar trebui să asigure:

- monitorizarea și analiza potențialului de dezvoltare a zonelor de interes din perspectivă multiplă (amenințări asimetrice, capacități militare în măsură să devină amenințări regionale);
- constituirea unor structuri de intelligence modulare, dislocabile integral sau pe componente.

În afara adoptării unor concepte inovatoare de intelligence, a unor sisteme noi de culegere și de procesare a informațiilor, transformarea presupune și implementarea unor schimbări ample de proces, în scopul asigurării unui nivel de cunoaștere care să nu reprezinte doar informație pură și raționament logic, ci să pătrundă în profunzimea evenimentelor și să convingă. Un astfel de deziderat nu poate fi atins fără consolidarea componentei analitice și de prognoză, optimizarea managementului resurselor umane și creșterea performanței manageriale.

Având în vedere faptul că serviciile de informații sunt instrumente active ale înțelegerii și înfăptuirii politicii de securitate națională, devine extrem de importantă definirea clară a standardelor de performanță profesională pentru cei care produc și pentru cei care utilizează informația.

Transformarea în domeniul intelligence presupune nu numai transformarea serviciilor de informații, dar și un proces similar care are ca obiectiv creșterea eficienței utilizării acestora. Toate obiectivele transformării și adaptării converg către un sistem eficient de avertizare timpurie, o fundamentare adecvată a procesului de decizie, precum și o dezvoltare a capacităților asimetrice necesare pentru a răspunde amenințărilor de securitate actuale și viitoare. De-a lungul timpului, relația dintre serviciile de informații și factorul politic a beneficiat de o îndelungată dezbateră, inclusiv în state cu o constantă tradiție democratică. În relația cu decidenții, multe servicii de informații au făcut pași importanți în direcția dezvoltării unei relații de parteneriat și nu a uneia de subordonare. Deși, pentru a fi constructivă, este nevoie de o relație suficient de apropiată între cele două părți, o separare funcțională este utilă, astfel încât beneficiarul să aibă acces nu la informațiile pe care dorește să le primească, ci la cele care sunt obținute în mod real.

Pe de altă parte, informațiile promovate trebuie să vină în întâmpinarea necesităților beneficiarului, care, la rândul său, trebuie să fie în măsură să inițieze și să orienteze eforturile serviciilor de informații, îndeosebi cele care vizează informația specializată. Degeaba devin serviciile de informații mai eficiente dacă cei care trebuie să utilizeze informațiile nu manifestă interes pentru acestea sau au un mod defectuos de a le percepe ori utiliza. Este, deci, nevoie și de un proces de pregătire a decidenților asupra modului în care pot și trebuie să utilizeze informația. Printre altele, acest proces presupune armonizarea cerințelor liderilor cu informația furnizată, în vederea creșterii încrederii liderilor în această informație și, implicit, în serviciul de informații. Atunci când nu există un proces de pregătire a liderilor în acest sens, eficiența utilizării informațiilor depinde în mare măsură de tipologia liderului⁴. Astfel, sunt cazuri în care beneficiarul final

poate ajunge să creadă că știe mai bine decât oricine cu ce se confruntă și, pe acest fond, tinde să desconsidere avertizările sau evaluările serviciilor de informații care nu se încadrează în percepțiile sale. În acest sens, istoria oferă multe exemple care ilustrează modul în care unii lideri militari și politici au utilizat informațiile avute la dispoziție.

Într-o lume a schimbărilor, analiza de intelligence a căpătat o nouă importanță. În prezent, nu se mai poate acorda atenție unor elemente în detrimentul altora, situație care impune dezvoltarea unor capabilități analitice de înțelegere a noilor fenomene și forme de manifestare. Dacă în perioada Războiului Rece evaluarea riscurilor pe termen mediu sau lung era mai ușor de realizat, dată fiind lentoarea evoluțiilor mediului de securitate, în prezent, orizontul temporal al analistului s-a îngustat foarte mult. Complexitatea riscurilor a generat un număr foarte mare de variabile care trebuie luate în considerare în elaborarea analizelor și prognozelor referitoare la evoluțiile de securitate.

Un rol deosebit revine încrederii reciproce între elementele trinomului operativ - analist - decident, care presupune, între altele, eforturi și aspirații comune, loialitate și seriozitate din partea fiecărui actor al acestui proces. Așa cum importanța produsului de intelligence poate fi viciată de o relație dificilă între analist și beneficiar, tot astfel, estimarea unui risc poate fi eronată în lipsa comunicării dintre analist și operativ, iar fiecare dintre cei doi extrage propriile concluzii dintr-o informație.

Când nu primește suficientă direcționare din partea zonei analitice, există tendința ca operativul să devină propriul analist; pe de altă parte, în anumite situații, analiștii tind să acopere golul de informații prin culegere directă, una dintre opțiuni fiind sursele deschise. Mai mult, având în vedere importanța tot mai mare a folosirii de către adversar a dezinformării și inducerii în eroare, persoanele care colectează informații și analiștii trebuie să înțeleagă și să aplice mecanismele eficiente de combatere a dezinformării și să discearnă împreună realitățile „mișcătoare” ale lumii contemporane⁵.

Fără o analiză de Intelligence solidă, bazată pe cultura generală și intuiția analistului,

adevărata semnificație a informației riscă să nu fie înțeleasă de către factorii de decizie.

Dezvoltarea fără precedent a tehnologiei informației din ultimul deceniu lansează o provocare nouă comunităților de intelligence la nivel global. Accesul tot mai mare și în timp real la informații a generat un apel din ce în ce mai semnificativ la sursele deschise de informare, devenite o capabilitate extrem de importantă pentru munca de intelligence.

Astfel, sursele tradiționale de informații folosite de serviciile secrete sunt, în mod direct, amenințate de sursele deschise. Sursele tradiționale, îndeosebi cele tehnice, și-au dovedit importanța, dar și latura costisitoare. În consecință, un nou tip de abordare este mai mult decât necesar în utilizarea lor. Pe lângă aceasta, deși extrem de utile pentru îndeplinirea cerințelor beneficiarilor, sursele tradiționale nu pot reprezenta întotdeauna o soluție. Cel mai adesea, ele întârzie procesul de intelligence, context în care beneficiarii resimt o nevoie din ce în ce mai intensă pentru informații specifice, actualizate aproape în timp real, care să le permită adoptarea rapidă a unor decizii. În acest context, dezvoltarea OSINT și a analizei din surse deschise a devenit un atu important în configurarea palierului de analiză strategică și integrarea informațiilor multi-sursă în cadrul evaluărilor de securitate. Deși recurgerea la surse deschise nu poate compensa activitatea tipică unui serviciu de spionaj, la nivelul analizei de intelligence ea poate contribui la configurarea unor percepții și la înțelegerea unor fenomene.

Totuși, mulți specialiști consideră că sursele secrete sunt esențiale pentru introducerea elementelor cele mai dificile, necesare înțelegerii „jocului” și completării tabloului de puzzle sau al dezlegării „misterelor strategice”, iar părerea unanimă este că sursele deschise trebuie utilizate la maximum, înainte de a apela la variante mai costisitoare. Pe acest fond, cantitatea impresionantă de analize realizate de alte instituții private sau de stat, precum și competiția acerbă în scopul deținerii și utilizării informațiilor reprezintă alte provocări cărora trebuie să le facă față un serviciu de informații.

Un aspect fundamental al adaptării la dezvoltările tehnologice actuale îl reprezintă

implementarea unei infrastructuri informatice integrate, fiabile și eficiente, capabilă să susțină atât luarea deciziilor și cooperarea în interiorul instituției, cât și conservarea „memoriei” instituționale și accesul rapid la o plajă largă de informații necesare fundamentării analizei de Intelligence. Dezvoltarea unui sistem flexibil și modern destinat culegerii, prelucrării și diseminării în timp real a informațiilor reprezintă o direcție prioritară de acțiune, care se poate materializa într-o arhitectură de informații care să se bucure de o infrastructură modernă și fiabilă, aptă de a culege, analiza și disemina produse de informații beneficiarilor legali, în orice situație. Exemplul cel mai elocvent este conceptul *Network & Intelligence Centric Warfare*, care permite conectarea sistemului informațional cu cel al platformelor de senzori și cu cel al sistemelor de luptă, în cadrul unei rețele a rețelelor.

Gradul de dotare tehnică va fi în strânsă dependență cu nivelul de ambiție și posibilitățile serviciilor naționale, pe de o parte, și cu obligațiile asumate față de parteneri și aliați, pe de altă parte. Totodată, pentru realizarea unei arhitecturi moderne a structurilor de informații militare, este necesară proiectarea, pe cât posibil, a unor sisteme tehnice de senzori, care să acopere toate mediile de ducere a acțiunilor militare⁶.

Într-o lume a interdependențelor complexe, un serviciu de informații nu poate acționa singur, perspectivă din care promovarea unei cooperări atât interne, cât și internaționale cu structuri similare este obligatorie în vederea prevenirii sau adoptării unei reacții oportune la amenințările din zona securității. Cooperarea inter-agenții și în plan internațional reprezintă în sine o capabilitate foarte importantă în promovarea intereselor naționale. De asemenea, întărirea cooperării cu serviciile aliate constituie un instrument eficient de contracarare a unor riscuri care s-au deteritorializat și și-au pierdut dimensiunea dihotomică intern-extern.

Continuarea sau inițierea unor noi legături de cooperare cu alte servicii de informații reprezintă o modalitate de creștere a încrederii la nivel regional și chiar internațional, având în vedere că multe dintre pericolele existente sunt comune majorității statelor. Pentru a răspunde acestui deziderat, arhitectura structurilor de

informații ar trebui configurată astfel încât să asigure o conectivitate superioară la sistemele informatice ale structurilor de informații aliate și/sau parteneri, precum și o acoperire informațională cât mai amplă pentru zonele din responsabilitatea proprie, astfel încât să determine crearea unei balanțe între intrările și ieșirile de informații din sistem.

Un rol fundamental în transformarea serviciilor de informații revine definirii unui nou tip de management al resurselor umane, în condițiile în care calitatea și profesionalismul personalului constituie condiții prioritare ale succesului operațional. De altfel, factorul uman este unul dintre aspectele definitorii ale arhitecturii de informații și, în acest context, pe piețe ale muncii tot mai dinamice, sunt necesare mecanisme motivaționale coerente și puternice care să permită atragerea și menținerea profesioniștilor valoroși și a experților în diferite domenii în sistemele de informații militare. De organizarea, pregătirea și conducerea personalului depinde, într-o mare măsură, succesul oricărui serviciu de informații, nu numai militar.

Departa de a fi doar un concept abstract, o bună receptare a serviciilor de informații în spațiul public, fundamentată pe cunoașterea și înțelegerea, de către corpul social, a misiunilor și activității lor specifice devine, din ce în ce mai evident, o necesitate în societatea contemporană. Nu este mai puțin adevărat faptul că funcționarea eficientă a serviciilor de informații are nevoie de asigurarea unui echilibru între protejarea caracterului secret al activităților desfășurate și respectarea normelor legale privind accesul la informațiile publice.

Având în vedere faptul că nevoile de securitate impun creșterea capacității de identificare și cunoaștere a potențialelor riscuri și vulnerabilități de securitate, serviciilor de informații le revin responsabilități din ce în ce mai complexe în fundamentarea procesului de decizie și, ulterior, în monitorizarea și evaluarea eficienței măsurilor de management al problematicei de securitate.

În aceste condiții, pe scena complexă a relațiilor geostrategice și ținând cont de politicile statelor, transformarea serviciilor de informații reprezintă o condiție esențială a adaptării la noile evoluții de risc, la schimbările din mediul intern și internațional de securitate, precum și a deținerii capacității de a putea răspunde provocărilor de mâine.

¹ Mihaela Matei, *Transformarea serviciilor de informații: management și procese pentru o revoluție în intelligence*, în George Cristian Maior (coord.), *Un Război al Minții. Intelligence, servicii de informații și cunoaștere strategică în secolul XXI*, Editura RAO, 2010.

² Robert M. Clark, *Intelligence Analysis: A target centric Approach*, CQ Press, Wahington DC, 2007.

³ Ionel Nițu, „Dificultățile prognozei de intelligence într-o eră a incertitudinii”, revista *Intelligence*, nr.17, SRI, martie-mai 2010.

⁴ Sergiu Medar, *Serviciile de informații în secolul XXI*, în George Cristian Maior (coord.), *op.cit.*, Editura RAO, 2010.

⁵ Mihaela Matei, *op. cit.*

⁶ Adrieian Pârlog, „Remodelarea serviciilor de informații militare ca răspuns la noile provocări ale mediului de securitate”, *Gândirea Militară Românească*, nr.6, 2006.

PARTICULARITĂȚI ALE COMUNITĂȚII NAȚIONALE DE INTELLIGENCE

*Dr. Tiberiu TĂNASE**

Motto: „Comunitatea de informații spune puterii adevărul”.
Vision 2015. A Globally Networked and Integrated Intelligence Enterprise¹

Abstract

As an organization, but also as an integrated system of institutions, “the community of information” comprises the totality of autonomous structures or departments of information, with tasks of searching for it, gathering it and transmitting it, based on competences, structures or security services, with their own intelligence establishments, but also with structures specialized in specific types of activities.

The adaptation of the Intelligence and Security Services to the new challenges of the millennium, the creation of new structures of information specialized on types of threats, which should respond to the swift changes in the configuration of asymmetrical threats, implies the efficient functioning of the National Community of Information, which may represent a proficient mechanism of fighting these perils.

Keywords: *Intelligence Community, organization, integrated system of institutions, services of information and security*

Comunitatea de Intelligence între termen și concept

Misiunile „comunității de Intelligence” într-o societate democratică, nevoile de informații ale beneficiarilor/utilizatorilor acestora, subordonarea activității lor intereselor naționale, conjugate cu cele internaționale, modalitățile adecvate pentru asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, limitele angajării competențelor legale, realizarea securității statului fără a leza drepturile și libertățile cetățenilor, recrutarea, pregătirea și instruirea personalului etc. sunt conferite de legislația în materie, care le definește ca autorități publice și instituții ale statului de drept. Procesul de adaptare la contextul de securitate și de sporire a capacității de anticipare a riscurilor și amenințărilor este susținut, în fiecare stat democratic, de cadrul legislativ.

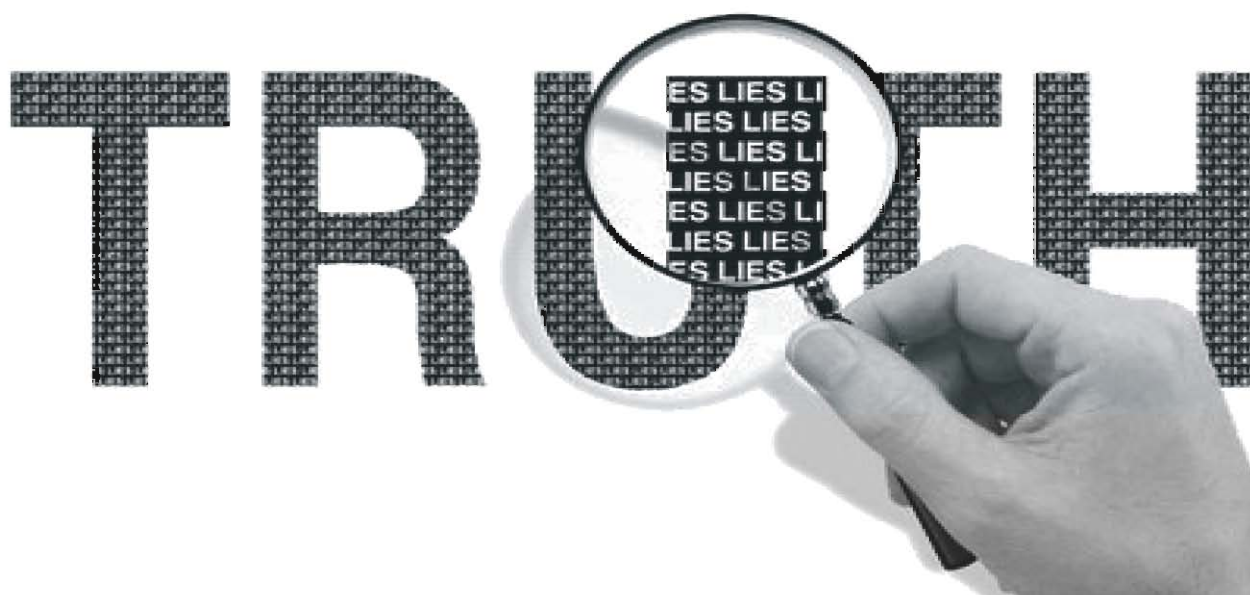
Legea stabilește competențele, obiectivele și misiunile, iar autoritățile politice, alese în mod liber de societate, își asumă responsabilitatea politică a activității lor, ținând seama de consecințele pe care le pot avea acțiunile specifice în interiorul sau în

exteriorul statului.

Fundamentul legal pe care se desfășoară, în prezent, activitatea de Intelligence, favorizează gradul de deschidere mai mare spre societatea civilă și spre reprezentanții săi. De aceea, atât instituțiile abilitate în materie de securitate, cât și societatea civilă conștientizează faptul că fiecare „comunitate de Intelligence” trebuie să dispună de mecanismele legale necesare pentru a putea *preveni amenințările înainte ca acestea să se materializeze în agresioni la adresa statelor, comunităților și cetățenilor acestora.*

Preocupările pentru funcționarea performantă a unei comunități de Intelligence sunt tot mai frecvente în statele din spațiul euro-atlantic. În acest context, pe de o parte se poate vorbi despre necesitatea exploatării cât mai unitare și pragmatice a unor resurse umane și materiale din ce în ce mai importante, evitând paralelismele și suprapunerile, care se manifestă încă frecvent, iar pe de altă parte, de o funcționare performantă a comunității de Intelligence, care este menită să asigure o cooperare eficientă între toate serviciile/agențiile și organismele cu atribuții în domeniul

**Dr. Tiberiu TĂNASE, ofițer de informații (r), este în prezent coordonatorul rubricii „Istoria Intelligence-ului” din cadrul revistei INTELLIGENCE, editată de Serviciul Român de Informații.*

culegerii de informații.

Serviciile/agențiile și structurile care formează comunitatea informativă a unui stat reprezintă o parte constitutivă a puterii democratice², iar rolul unei comunități de Intelligence performante este acela de protecție a națiunii, a colectivității și a indivizilor ce o compun împotriva amenințărilor interne și externe. Aceasta presupune obținerea unui flux informațional necesar fundamentării unei anumite viziuni asupra viitorului și cunoașterea exactă a locului pe care se dorește să îl aibă o țară în lume³.

Sintagma „comunitate de Intelligence” aparține sistemului politic anglo-saxon, dezvoltat de marile puteri europene, după modelul Angliei, la începutul secolului al XIX-lea. Ea reprezintă un ansamblu ce funcționează ca sistem (sub-sistem) al domeniului securității, cu funcții *de coordonare, planificare și gestionare a informațiilor de securitate necesare apărării valorilor și intereselor unei națiuni*.

Deși există un model recunoscut și general acceptat, fiecare stat suveran poate dispune astăzi de propria „comunitate de informații”, construită în funcție de capacitatea, interesele și propria identitate națională. De aceea, în actualul context geopolitic și geostrategic, ființează comunități de Intelligence care au atât principii comune de organizare și funcționare, cât și caracteristici specifice, date de obiectivele pe care le urmăresc, de modalitățile de realizare a acestora, precum și de caracterul imprimat procesului informațional.

Ca organizație, dar și ca sistem integrat de structuri (instituții), „comunitatea de Intelligence cuprinde totalitatea structurilor autonome sau departamentale de informații, cu componente de căutare, culegere, analiză și transmitere a acestora, în funcție de competențe⁴.

De regulă, „comunitatea de informații” a unui stat este coordonată direct de șeful statului (președintele), șeful executivului (primul-ministru) sau directorul serviciilor naționale (cazul SUA), ale căror prerogative implică și răspunderea nemijlocită pentru organizarea și executarea măsurilor specifice legate de securitatea națională. Pentru coordonarea acestora, ei dispun de organisme consultative sau structuri specifice, care poartă denumiri diferite, de la stat la stat (comitet de consilieri, grup de cooperare, comisie de coordonare a informațiilor, consiliu de securitate, etc.).

Organismul specializat în coordonarea comunității de informații (ex. în SUA - structuri de asistență ale directorului serviciilor de informații) participă nemijlocit la exercitarea autorității de securitate națională și coordonează permanent factorii de decizie politico-militară, elaborează documente informative pentru beneficiarii legal abilitați, precum și analize și prognoze privind amenințările și pericolele pentru securitatea națională, fiind autorizat, în același timp, să susțină și să promoveze interesul național în cadrul dialogurilor cu structurile similare din alte state.

Conducerea executivă nemijlocită aparține *unor organe colective specializate*, cu drept de decizie în materie de „Intelligence”,

sau *unei singure persoane*, independentă sau aleasă dintre șefii celei mai importante componente ale acesteia.

Din conducerea operativă a unei comunități de informații face parte și consilierul principal al șefului statului și/sau executivului în materie de informații privind securitatea națională.

Un astfel de sistem este coordonat, de obicei, de către cel mai înalt demnitar al statului respectiv (președinte sau prim-ministru), condus nemijlocit de organe colective sau de un director coordonator al *serviciilor naționale de informații* (cum este cazul SUA) sau de șeful principalului serviciu de informații din acel stat, fiind controlat de Parlament și societatea civilă prin mecanismele oferite de sistemul democratic de organizare socială⁵.

O primă consacrare oficială a termenului de *comunitate de informații / informativă* a fost dată de „Legea securității naționale a SUA” (*National Security Act of 1947*), cu prilejul reorganizării sistemului informativ al SUA, după al Doilea Război Mondial. În accepțiunea acestei legi, *prin comunitate informativă s-a desemnat, pe de o parte, ansamblul structurilor informative naționale, iar, pe de altă parte, funcțiile comune și sistemul central de integrare și coordonare a acestora*⁶.

Prima recunoaștere guvernamentală a existenței „comunității informative” datează din februarie 1949, în documentul „Organizarea securității naționale”, Raport pentru Congres al Comisiei pentru Organizarea Ramurii Executive a Guvernului (*The National Security Organization, a Report to Congress by The Commission on Organization of Executive Branch of Government*), iar președintele Gerald R. Ford este semnatarul primului document emis la acest nivel în care se fac referiri exprese la comunitatea de informații, și anume Ordinul Executiv 11905 pentru activitățile SUA de culegere de informații din străinătate din 18.02.1976 (*US Foreign Intelligence Activities*)⁷.

Prima definire prin lege a comunității de informații din SUA s-a realizat în 1992, prin adoptarea Legii reorganizării serviciilor de informații (*The Intelligence Reorganization Act*)⁸. Ulterior, legea care a reglementat activitatea de informații din SUA a fost *Legea pentru reforma comunității de informații și*

*prevenirea terorismului (2004)*⁹. În concordanță cu prevederile acestei legi, din structura comunității informative americane face parte și *Oficiul Directorului Serviciilor Naționale de Informații* (structura de asistență a Directorului Serviciilor de Informații)¹⁰.

În țara noastră, noțiunea de comunitate informativă a fost utilizată pentru prima dată în legea nr. 1/06.01.1998 privind organizarea și funcționarea SIE, în care la art. 4 se stipulează că „*pentru asigurarea unei politici unitare și coerente a comunității informative în plan extern, SIE conlucrează cu ministere, instituții publice și alte persoane juridice (...)*”¹¹.

Un al doilea text care a conținut referiri la această noțiune este Strategia de securitate a României din anul 1998, care prevedea, în secțiunea „Modalități de acțiune pentru asigurarea securității naționale a României”, necesitatea „*dezvoltării cooperării în cadrul comunității informative în vederea apărării și promovării intereselor naționale*”¹².

În ceea ce privește statul român, acesta are o tradiție în funcționarea unei comunități de informații anterioară altor state democratice cu vechi tradiții în organizarea și funcționarea serviciilor de informații.

Particularități ale Comunității Naționale de Intelligence

În prezent, în România, noțiunea de *comunitate de informații* nu este definită încă printr-un text de lege¹³, dar sunt menționate funcționarea acesteia și faptul că reprezintă rețeaua funcțională a autorităților publice din sistemul securității naționale, prin hotărârea de înființare a CSAT¹⁴.

Menționăm faptul că, prin Hotărârea CSAT, din 18 noiembrie 2005, s-au stabilit unele măsuri pentru organizarea și coordonarea unitară a activităților de informații pentru securitatea națională și funcționarea Comunității Naționale de Informații, iar componente ale comunității sunt: Serviciul Român de Informații, Serviciul de Informații Externe, Direcția Generală de Informații a Apărării și Direcția Generală de Informații și Protecție Internă din Ministerul Administrației și Internelor¹⁵.

Prin aceeași Hotărâre a CSAT sunt înființate (în componența sa):

- **Comitetul coordonator pentru Comunitatea Națională de Informații**, care se ocupă de organizarea și coordonarea unitară a activităților de informații care privesc securitatea națională¹⁶;

- **Consiliul operativ al Comunității Naționale de Informații, pentru cooperarea și colaborarea între componentele Comunității Naționale de Informații**¹⁷, care este condus de consilierul prezidențial pe probleme de securitate națională și funcționează sub autoritatea Comitetului coordonator pentru comunitatea națională de informații;

- **Oficiul pentru Informații Integrate**, care asigură planificarea și evaluarea unitară a informațiilor necesare susținerii strategiilor și politicilor naționale de securitate¹⁸, fiind structura care planifică nevoile de informații pentru securitate națională și care elaborează Buletinul Informațiilor Naționale de Securitate și alte produse analitice integrate, destinate membrilor CSAT și altor utilizatori ai informațiilor de securitate, stabiliți potrivit legii. Oficiul este condus de consilierul de stat din cadrul Departamentului pentru securitate națională al Administrației Prezidențiale, ajutat de doi adjuncți, desemnați de directorii SRI și SIE, cu avizul CSAT;

- **Consiliul Consultativ al Comunității Naționale de Informații**, care se compune din președinți ai comisiilor parlamentare, reprezentanți ai ministerelor și serviciilor cu atribuții în domeniu și care nu sunt reprezentate în Consiliul Suprem de Apărare a Țării, ai agențiilor guvernamentale și altor autorități care pot sprijini realizarea securității naționale, și care funcționează pe lângă Comitetul Coordonator. Tot prin hotărârea respectivă, Consiliul Suprem de Apărare a Țării mai aprobă regulamentele de funcționare ale Comitetului Coordonator și Consiliului Operativ, precum și regulamentul și structura funcțională a Oficiului pentru Informații Integrate¹⁹.

Pentru o mai bună înțelegere a necesității unei comunități de informații performante, considerăm că buna funcționare (subliniem „funcționare”) a unei comunități de informații se poate realiza sub forma unui sistem al structurilor de informații/informative²⁰.

O soluție pentru o Comunitate Națională de Informații în România poate fi inițierea unui

proiect de lege după acest model, care să fie supus dezbaterii și adoptării Parlamentului, după votarea pachetului de legi privind securitatea națională, ce presupune și modificarea și completarea corespunzătoare a Legii nr. 415/2002, funcționarea comunității putându-se realiza sub forma *Sistemului de Informații pentru securitate al României*.

Nu se poate concepe o comunitate de informații numai pentru integrarea informațiilor și pentru o anumită disciplinare a serviciilor și structurilor sale (eventual, ca autoritate de reglementare a conflictelor de competență), ci este necesar un sistem care, pentru a fi funcțional, pe lângă serviciile de informații mai are nevoie și de structuri de coordonare, conducere și control.

Proiectul de modificare sau completare a legii CSAT trebuie să aibă în vedere toate aspectele necesare unei comunități de informații funcționale și să responsabilizeze fiecare componentă și pe fiecare membru în parte. Organizarea și funcționarea, pe baze legislative, a Comunității Naționale de Informații (CNI) se poate realiza, în primul rând, prin consultarea experților/specialiștilor, într-o succesiune logică, menită să asigure evitarea oricăror inadvertențe sau necorelări, dar numai după elaborarea și aprobarea setului/pachetului de legi privind securitatea națională.

Concluzii

Din punct de vedere teoretic, comunitatea de Intelligence/informații este o noțiune generică, prin care se desemnează funcționarea coordonată a sistemului securității naționale. De aceea, comunitatea de Intelligence/informații a unui stat (Intelligence Community) nu trebuie confundată cu ansamblul serviciilor specializate în protejarea securității și/sau siguranței naționale, care reprezintă totalitatea organismelor cu componente în această sferă, dar fără o conducere și coordonare unitară, ci disparată, în funcție de îndatoririle fiecărei instituții în parte.

Menționăm că Statele Unite au fost primele care au promulgat o lege care prevede expres definirea „comunității de informații”, iar în Portugalia, rolul și funcțiile unei comunități de informații este îndeplinit de Sistemul de Informații al Republicii Portugheze (S.I.R.P.),

creat prin Legea cadru a sistemului de informații al Republicii Portugheze²¹.

Faptul că acest sistem contribuie la acoperirea întregii problematice specifice domeniilor de realizare a securității naționale, permite abordarea unitară a problemelor manageriale și funcționale ale structurilor de informații care îl compun, implică evitarea paralelismelor și suprapunerile în activitatea serviciilor de informații și permite un control unitar, eficient și calificat, pe domenii, probleme și profiluri de activitate, în funcție de competențele și misiunile încredințate, conturează ideea că, în fapt, acest sistem a fost gândit și reprezintă de facto o „comunitate de Intelligence”²².

De asemenea, și în alte state democratice au fost înființate structuri implicate în asigurarea securității naționale, care în ansamblu funcționează după principiile „comunității de Intelligence”.

Adaptarea serviciilor de informații și securitate la noile provocări ale acestui mileniu și crearea unor noi structuri de informații specializate pe tipuri de amenințări, care să răspundă schimbărilor rapide din configurația amenințărilor asimetrice, presupune și funcționarea eficientă a Comunității Naționale de Intelligence, care reprezintă o modalitate performantă de combatere a acestor amenințări²³.

Bibliografie

1. Bidu, Ioan, Cristian Troncotă, *Coordonate de securitate*, editura ANI, București, 2005
2. David, Aurel, *Mecanisme de control în alte state democratice*, Profil nr. 3/ 2005
3. Tănase, Tiberiu, Elena-Maria Nicolae, „Comunitatea de informații - expresie a nevoii de coordonare a Structurilor Informative ale Sistemului Securității Naționale”, în vol. III, *România în Contextul Politicii de Securitate Europeană*, a XII – a sesiune de comunicări științifice, ANI, 2006
4. Tănase, Tiberiu, „Puncte de vedere privind organizarea și funcționarea componentelor sistemului de securitate al României”, în volumul *România și consolidarea rolului acesteia ca furnizor de securitate*, a XI-a sesiune de comunicări 2005, Editura ANI, vol. I
5. Tănase, Tiberiu, „Considerații privind organizarea și funcționarea unei Comunități Naționale de Informații performante”, în *Dinamica Intelligence-ului. Provocări, oportunități și priorități*, a XIII-a sesiune de comunicări științifice cu participare internațională, 15-16 martie 2007, Editura ANI, 2007, p. 203
6. Troncotă, Tiberiu, „Necesitatea înființării unei reale Comunități de Informații în România”, a X-a sesiune de comunicări științifice, *Securitate și Siguranță națională. Concepte și doctrine în modernism*, Editura ANI, 2004
7. Troncotă, Cristian, Horațiu Blidaru, *Careul de Ași. Serviciile secrete ale Marii Britanii, SUA, Rusiei și Israelului*, Editura Elion
8. Troncotă, Cristian, Ioan Bidu, Horațiu Blidaru, *Serviciile secrete ale Franței, Germaniei, Italiei, Spaniei și Portugaliei înainte și după Războiul Rece*, Editura Elion, București, 2004
9. Silberzahn, Claude, Lean Guisnel, *Au Coeur du secret*, Paris, 1995
10. *** *Doctrina Națională a Informații pentru Securitate*, adoptată în ședința CSAT din 23 iulie 2004
11. *** *Culegere de acte normative*, Editura Academiei Naționale de Informații, București 2003
12. *** *Legea de revizuire a Constituției României*, Monitorul Oficial nr. 669, 22 septembrie 2003
13. *** Hotărârea CSAT, privind înființarea Comunității de Informații - 18 noiembrie 2005
14. *** *Legea 415/27 iunie 2002, privind organizarea și funcționarea CSAT*
15. *** *Legea privind siguranța națională a României*, Monitorul Oficial nr. 163 din 7 august 1991
16. *** *Legea nr. 92 din 24 iulie 1996 privind organizarea și funcționarea Serviciului de Telecomunicații Speciale*, Monitorul Oficial nr. 169 din 30 iulie 1996 (cu modificările și completările aduse de *Ordonanța de urgență nr. 7 din 30 ianuarie 2002*
17. *** *Legea nr. 1 din 6 ianuarie 1998 privind organizarea și funcționarea Serviciului de Informații Externe*, Monitorul Oficial nr. 7 din 12 ianuarie 1998
18. *** *Legea nr. 191 din 19 octombrie 1998 privind organizarea și funcționarea Serviciului de Protecție și Pază*, Monitorul Oficial, nr. 402 din 22 octombrie 1998

- ¹ *Vision 2015. A Globally Networked and Integrated Intelligence Enterprise*, Office of the Director of National Intelligence, Washington DC, 22 July 2008, www.dni.gov/reports.
- ² Opinia aparține lui Claude Silberzahn, fost șef al Serviciului secret francez (*Direction Générale de la Sécurité Extérieure*) în perioada 1989-1993, cf. Claude Silberzahn, Lean Guisnel, *Au Coeur du secret*, Paris, 1995, p. 2.
- ³ Ioan Bidu, Cristian Troncotă, *Coordonate de securitate*, Editura ANI, București, 2005 p. 250.
- ⁴ Tiberiu Tănase, Elena-Maria Nicolae, „Comunitatea de informații - expresie a nevoii de coordonare a structurilor informative ale sistemului securității naționale”, în vol. III, *România în Contextul Politicii de Securitate Europeană*, a XII – a sesiune de Comunicări științifice, ANI, 2006, p. 147.
- ⁵ Tiberiu Troncotă, „Necesitatea înființării unei reale Comunități de informații în România”, a X-a sesiune de comunicări științifice, *Securitate și siguranță națională. Concepte și doctrine în modernism*, Editura ANI, 2004, pag.78-79.
- ⁶ Ioan Bidu, Cristian Troncotă, *op. cit.*, p. 248.
- ⁷ *Legislație externă privind activitatea serviciilor de informații și securitate, II (O-U)*, București, 2005, p. 227-235.
- ⁸ Vezi Ioan Bidu, Horațiu Blidaru, „Comunitatea informativă a Statelor Unite ale Americii - prezent și perspective (I)”, în *Psihosociologia mass-media*, nr. 3-4/2004, p. 133.
- ⁹ *Legislație externă privind activitatea serviciilor de informații și securitate, II (O-U)*, București, 2005, p. 141- 226.
- ¹⁰ Conform sec.103 (a) din *Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004* (Legea pentru reforma comunității de informații și prevenirea terorismului).
- ¹¹ Legea nr. 1 din 6 ianuarie 1998 privind organizarea și funcționarea Serviciului de Informații Externe, Monitorul Oficial nr. 7 din 12 ianuarie 1998.
- ¹² Apud, Lionede Ochea, *Comunitatea de informații a României, tradiție și modernitate*, Editura Paco, București, 2005, p 45.
- ¹³ *Doctrina națională a informațiilor pentru securitate*, document aprobat de CSAT, definește „comunitatea de informații” ca fiind „noțiunea generică prin care se desemnează funcționarea coordonată a sistemului securității naționale, în care sens, la nivelul acestuia, sunt create și dezvoltate utilități și facilități comune privind coordonarea planificării informative și elaborarea integrată a estimărilor informative de interes național, inițierea și dezvoltarea de programe, proiecte sau operațiuni informative circumscrise politicilor și/sau strategiilor de securitate națională, pregătire și instruirea de specialitate a personalului, elaborarea studiilor și cercetărilor în probleme strategice și de securitate națională, crearea infrastructurilor și sistemelor informatice integrate”. Menționăm că Doctrina națională a informațiilor pentru securitate abordează, din punct de vedere teoretic, definirea „comunității de informații”.
- ¹⁴ Hotărârea CSAT, din 18 noiembrie 2005, în art. 1. - (1) menționează că „în cadrul Consiliului Suprem de Apărare al Țării, funcționează Comunitatea națională de informații (CNI), care reprezintă rețeaua funcțională a autorităților publice din sistemul securității naționale bazată pe unitatea de scop, obiective și strategie, asigurată prin informațiile furnizate de următoarele structuri, denumite și componente ale CNI: Serviciul Român de Informații, Serviciul de Informații Externe, Direcția Generală de Informații a Apărării și Direcția Generală de Informații și Protecție Internă din Ministerul Administrației și Internelor”.
- ¹⁵ Pe de altă parte, potrivit Legii siguranței naționale (încă în vigoare, Legea nr. 51/1991), în România mai funcționează, ca servicii de informații (organe de stat autonome) și protecție, pe lângă Serviciul Român de Informații, și Serviciul de Informații Externe, Serviciul de Protecție și Pază și Serviciul de Telecomunicații Speciale, înființat prin Hotărârea de Guvern nr. 229/1993, care funcționează în baza Legii 92/1996. Ar trebui specificat în noua lege a securității naționale dacă acestea sunt servicii de informații sau au structuri informative ce pot face parte din CNI (n.a.).
- ¹⁶ Organizarea și coordonarea unitară a activităților de informații care privesc securitatea națională se realizează de către Consiliul Suprem de Apărare a Țării, prin Comitetul coordonator pentru comunitatea națională de informații, denumit, în continuare, Comitetul, cf. art. 2; componența sa este următoarea: Consilierul prezidențial pentru securitate națională; Directorul Serviciului Român de Informații; Directorul Serviciului de Informații Externe; Ministrul Apărării Naționale; Ministrul Afacerilor Externe; Ministrul Administrației și Internelor; Ministrul Justiției; cf. art.3. - (1).
- ¹⁷ Cf. art. 4. - (1și 2).
- ¹⁸ Cf. art. 5. - 1.
- ¹⁹ Cf. art.7. din Hotărârea CSAT.
- ²⁰ Tiberiu Tănase, „Considerații privind organizarea și funcționarea unei Comunități Naționale de Informații performante”, în *Dinamica Intelligence-ului - provocări, oportunități și priorități*, a XIII-a Sesiune de comunicări științifice cu participare internațională, 15-16 martie 2007, Editura ANI, 2007, p. 203.
- ²¹ Legea nr. 30/5 septembrie 1984, modificată prin Legile nr. 4/21 februarie 1995, 15/30 aprilie 1996 și 75-a/22 iulie 1997, vezi și anexa 1.
- ²² Tiberiu Tănase, Elena-Maria Nicolae, *art. cit.*, p. 156 - 157.
- ²³ În primul rând este vorba de terorism, crima organizată și proliferarea mijloacelor de distrugere în masă la adresa securității naționale - Corneliu Pivariu, *Lumea secretelor. O modalitate de a înțelege informațiile strategice*, Editura Pastel, Brașov, 2005, p. 298.

MĂRIREA ȘI DECĂDEREA AL QAIDA: MOȘTENIREA LUI OSAMA BIN LADEN

Conf. univ. dr. Cristian BARNA*

Abstract

The terrorist attacks of September 11, 2001 have forced the rethinking of the globalization, democracy and global security, demonstrating that in the contemporary era, the global, national and local levels intersect.

After the first Gulf War, most of the Muslims believe that the West uses a double standard regarding the democracy and human rights when it comes to itself, in relation to other civilizations, creating thus the conditions favorable for the emergence of the Islamic fundamentalism.

Osama bin Laden's elimination is, undoubtedly, the signal for the end of security paradigm known as the "Al Qaida global terrorism". This doesn't mean the jihadist threat will disappear, but just that we will witness a "regionalization" of the Islamic fundamentalist terrorism.

Keywords: Islamic fundamentalism, terrorism, Al Qaida, "Arab Spring"

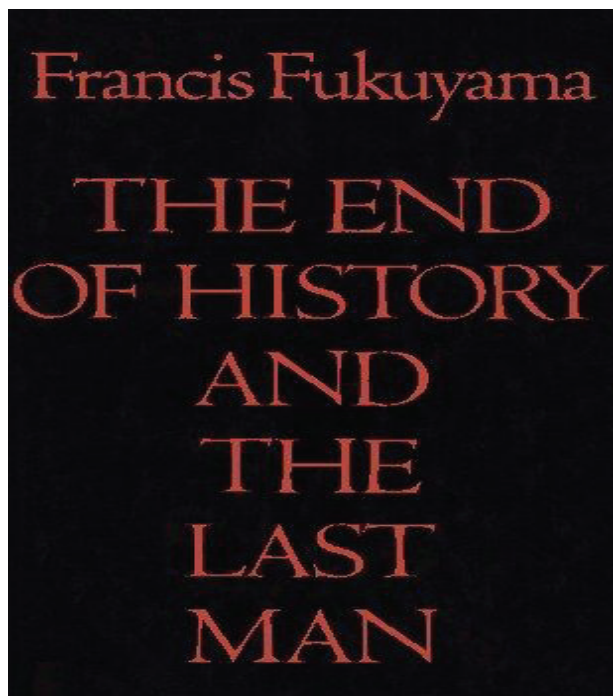
11 septembrie 2001: declanșarea Jihad-ului?

Evenimentele din 11 septembrie 2001 au adus în prim-plan problematica Islamului. Ce cred musulmanii? Cine este Osama bin Laden? Ce este *Jihad-ul*? Cine sunt acești musulmani care comit astfel de acțiuni? De ce ne urăsc?

A existat tentația de a considera că atacurile au fost determinate de „ciocnirea civilizațiilor”, generată nu de fundamentalismul religios, ci de viziuni competitive asupra principiilor morale. Astfel, ceea ce s-a întâmplat în nefasta zi de 11 septembrie 2001 ar fi reprezentat un asalt asupra simbolurilor civilizației occidentale și o provocare la adresa hegemoniei Occidentului¹.

Atentatele teroriste din 11 septembrie 2001 au forțat regândirea globalizării, democrației și securității globale, demonstrând că, în era contemporană, nivelurile global, național și local se intersectează. 11 septembrie 2001 a reprezentat un eveniment global, care a afectat o lume interconectată, dar conflictuală, un mega-eveniment mediatic, prin care s-a transmis teroarea și prin care s-a demonstrat lumii întregi vulnerabilitatea epicentrului capitalismului global, într-o lume cu mijloace globale de comunicare, o societate a

spectacolului în care întreaga omenire privește și participă la viața „satului global” al lui Marshall McLuhan.

Atentatele teroriste din 11 septembrie 2001 pot fi definite, prin inovație și tragism, drept pârgă de „basculare” a societății globale, o ieșire din „lumea veche”, care se îndreaptă spre o „globalizare fericită”.

*Cristian BARNA este conferențiar universitar doctor în cadrul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”. În prezent, conduce Departamentul de Științe Politice și Relații Internaționale din cadrul Facultății de Informații.

La finalul Războiului Rece, teza „sfârșitului istoriei”, formulată de Francis Fukuyama, susținea că istoria omenirii a fost modelată de conflictul ideologic, iar colapsul Uniunii Sovietice semnifica triumful Occidentului, „sfârșitul istoriei și epuizarea tuturor celorlalte ideologii”².

Doctrinile care au concurat cu capitalismul occidental, cum ar fi socialismul, au încercat să organizeze societatea în funcție de un anumit model, însă, în final, acesta a fost doborât de bunăstarea manifestă a Occidentului. Astfel, sfârșitul socialismului ar implica faptul că, dacă motoarele globalizării - progresul tehnologic, dominația comunicațională și capitalul economic - rămân în Occident și nicio altă ideologie nu îi amenință dominația mondială, atunci cursul globalizării va urma valorile, credințele și valorile occidentale³.

„Sfârșitul istoriei”, așa cum îl proclama Fukuyama, ar fi reprezentat „punctul final al evoluției ideologice a umanității și universalizarea democrației liberale a Occidentului, ca formă a guvernării umane”. Deși nu excludea apariția unor conflicte izolate, în diferite locuri de pe planetă, cum ar fi Lumea a III-a, hegemonia democrațiilor liberale și a valorilor capitalismului era de necontestat.

Ce-i drept, după căderea comunismului, democrația părea a fi singura opțiune socio-politică la nivel mondial, cel puțin din perspectivă occidentală. Însă acest „triumf al democrației”, care reprezintă realitatea geopolitică a începutului de mileniu III, pare a fi aprig contestat de „hoarde despotice” de teroriști săraci, antiglobaliști⁴.

Samuel Huntington este cel care a contrazis modelul civilizației occidentale universaliste, „euforică și armonioasă”, prezicând că mileniul III va fi caracterizat de conflicte civilizaționale între „Occident și restul omenirii”, lumea contemporană fiind formată din diferite civilizații aflate într-o continuă competiție, bazată pe diferențe culturale și religioase ireconciliabile.

Astfel, sfârșitul Războiului Rece ar fi generat o nouă dinamică a conflictului global, ca urmare a vidului creat de colapsul sistemului bipolar internațional și a faptului că globalizarea este un fenomen inevitabil, influențat însă de împărțirea lumii după falii religioase și civilizaționale, care „pare să localizeze

societatea contemporană într-o epocă a violenței culturale și etnice”⁵.

În acest cadru istoric, după primul Război din Golf, lumea musulmană a fost străbătută de un sentiment de furie și umilință. Majoritatea musulmanilor considera că Occidentul folosește un standard dublu al democrației și drepturilor omului atunci când era vorba de sine, în raport cu alte civilizații, creând astfel terenul propice pentru apariția fundamentalismului islamic⁶.

Musulmanii se temeau să poarte un dialog cu Occidentul, deoarece aceștia considerau că, dacă în numele globalizării occidentale pot fura mai ușor bunuri și resurse de la alte națiuni, acest dialog ar oferi o făclie hoțului (a se citi Occidentul) ca să fure mai ușor. Conform șeicului Abdur-Raheem Green: „este evident, pentru foarte mulți musulmani, că Occidentul nu crede într-adevăr în *democrație* sau în oricare alte idealuri, cum ar fi *libertatea de exprimare*, *drepturile omului* etc., pe care pretinde că le prețuiește atât de mult - decât atunci când servesc propriului interes”⁷.

Data fiind această stare de spirit care străbatea, și încă mai străbate lumea musulmană, răspunsul la amenințarea terorismului de sorginte fundamentalist islamică trebuie să fie cu mult mai mult decât bombardarea Afganistanului și Irakului.

Graham Fuller consideră că cel mai important front al luptei împotriva terorismului de sorginte fundamentalist islamică „implică necesitatea schimbării și reformării lumii musulmane, având grijă să fie anihilate cele mai puternice surse de legitimare a acțiunilor teroriste”⁸.

Alternativa la un răspuns militar al Occidentului față de atentatele teroriste îl reprezintă operaționalizarea unei strategii bazate pe dialog și nu pe intimidare, pe implementarea democrației și susținerea progresului economic și nu pe dominația teritorială, pe abordarea multiculturală și nu pe controale la frontieră. Cu alte cuvinte, alternativa trebuie să ia forma unei strategii care să ofere un răspuns la fenomenul radicalizării lumii islamice, o lume care crede că nu mai are nici o șansă în fața Occidentului hegemonic⁹.

Samuel Huntington, părintele „ciocnirii civilizațiilor”, declara că este necesar să acceptăm că fiecare civilizație deține un rol egal

într-o lume inevitabil „multipolară și formată din mai multe civilizații”, avertizând Occidentul în ceea ce privește „pretextul universalismului” care îl angajează, neîncetat, „într-un conflict cu alte civilizații, în special cu civilizația islamică și cu China”.

Politologul american avertiza asupra pericolului ce ar putea apărea dacă Occidentul va continua să se comporte ca un tiran față de alte civilizații cu care intră în contact, însă fără a prezice o ciocnire între civilizația occidentală și „restul lumii”, accentul fiind pus pe crearea unei ordini mondiale în care civilizațiile să aibă drepturi egale. Criticând hegemonismul occidental, Huntington sublinia faptul că dominația unei civilizații care s-a impus „pe scena economiei globale abia acum 200 de ani” trebuie să se sfârșească. Occidentul a câștigat hegemonia mondială nu datorită superiorității ideilor, valorilor sau religiei sale, ci mai degrabă datorită superiorității sale în ceea ce privește punerea în aplicare a violenței organizate. Dacă, de cele mai multe ori, occidentalii uită acest aspect, „ceilalți” nu îl uită niciodată.

În acest registru trebuie interpretată teza lui Bernard Lewis, care consideră că există musulmani buni și musulmani răi. Occidentul trebuie să facă diferența între aceste două categorii.

Ceea ce noul lider Al Qaida, Ayman al-Zawahiri, numește „masele musulmane” sunt cei care pot să eradice terorismul, mai ales că, adepții fundamentalismului islamic reprezintă, din fericire, o minoritate în lumea musulmană. Din nefericire însă, musulmanii moderați, deși reprezintă o majoritate, se simt expuși și izolați, de cele mai multe ori glasurile lor fiind reduse la tăcere. Grupările fundamentalist islamice, care-și justifică metodele teroriste ca fiind armele Islamului în lupta cu Occidentul necredincios, exercită o influență disproporționată în lumea musulmană, deoarece moderații nu doresc să se confrunte cu ei, de teama de a fi tratați drept acoliți ai intereselor occidentale sau de a fi ținta unor represalii din partea acestora¹⁰.

Este deja o certitudine că marea majoritate a musulmanilor nu au nici cea mai mică dorință să se alăture mișcării jihadiste. Se pare că un curent, dacă nu chiar o opinie unanimă, străbate lumea musulmană și anume că musulmanii trebui să renunțe la violență, care nu a făcut

decât să producă sentimente de ură împotriva musulmanilor de pretutindeni. Majoritatea musulmanilor, îngroziți de vărsările de sânge, în numele sau împotriva Islamului, caută să găsească o modalitate de a-și recupera credința din mâinile extremiștilor. Împotriva acestui apel la non-violență acționează însă instituții religioase puternice și clerici proeminenți ai lumii musulmane, care argumentează că Islamul se află sub asediul Occidentului și că singura cale de apărare rămâne riposta prin orice mijloc.

„Moștenirea” lui Osama bin Laden

Reușita lui Osama bin Laden a fost promovarea la nivel global a propriei interpretări a fundamentalismului islamic. După atentatele teroriste din 11 septembrie 2001, propaganda jihadistă a lui bin Laden dăduse roade și o subcultură înfloritoare a „războiului sfânt” împotriva Occidentului radicaliza lumea musulmană, Al Qaida devenind un fel de mișcare socială¹¹.

Aparent, „Primăvara arabă” a demonstrat că mesajul lui Osama bin Laden a fost respins de acele milioane de musulmani pe care, la un moment dat, i-a mobilizat și radicalizat. În ultimii ani, a avut loc o marginalizare crescândă a Al Qaida din punct de vedere cultural, social și geografic, iar în ultimii cinci ani nu a mai avut loc nici un atac major care să poarte semnătura acestei grupări teroriste.

„Primăvara arabă” a ajutat mult la discreditarea ideologiei fundamentaliste a lui bin Laden. Al Qaida denunța pluralismul și reprezentarea, nu promova emanciparea politică, diversitatea opiniei sau dezvoltarea economică. În prezent, din Tunisia și până în Yemen, masele de musulmani resping ideologia propovăduită de Al Qaida, denunțând radicalismul. *Binladenism*-ul a fost lăsat în urmă, la fel și metodele sale, mare parte din lumea musulmană dezicându-se de Osama bin Laden din cauza imaginii de „teroriști”, pe care acesta le-a creat-o în întreaga lume. Acum această lume încearcă să-și creeze o nouă identitate și imagine¹².

Așadar, bulversată, în plan ideologic, de „Primăvara arabă”, vânată de SUA și de aliații săi, lipsită de liderul ei carismatic, gruparea condusă, până mai ieri, de bin Laden pare a fi destabilizată, fapt demonstrat și de incapacitatea sa de a răzbuna moartea liderului său, prin

comiterea unui atentat de proporții în afara Pakistanului, mai precis în Occident.

Augusto Valeriani, specialist în regiunea Orientului Mijlociu, consideră că nu va mai exista o figură capabilă să egaleze puterea simbolică a lui Osama bin Laden, deoarece acea capacitate de a cataliza asupra sa toate spaimile Occidentului și speranțele salafismului nu mai poate fi identificată și coagulată într-o singură persoană. În prezent, atât mediul de securitate internațional, cât și contextul simbolic în care Al Qaida operează sunt profund schimbate¹³.

Eliminarea lui Osama bin Laden din ecuația jihadistă este, fără îndoială, semnalul legitimant al apunerii paradigmei de securitate numită „*terorism global de inspirație Al Qaida*”. Aceasta nu înseamnă că amenințarea jihadistă va dispărea, ci că vom asista la o „teritorializare” a terorismului de sorginte fundamentalist islamică. Posibila consolidare a pozițiilor militanților Al Qaida din Irak și Afganistan în Africa de Nord poate avea urmări negative pentru întreaga lume, dar mai ales pentru Europa, așa cum indicau și alertele teroriste de la finalul anului 2010 din Franța, Marea Britanie și Germania.

Conform președintelui Serviciului Federal german de Informații, Ernst Uhrlau, „eliminarea lui Osama bin Laden nu înseamnă sfârșitul Al Qaida, însă „filialele acesteia” își vor recâștiga independența. Vom asista la o regionalizare mai puternică, în cazul căreia vor fi valabile,

într-adevăr, liniile directoare ideologice ale lui Osama bin Laden, dar grupări precum cea din Maghreb sau din Peninsula Arabă vor opera independent. Pentru moment, se constată mai degrabă că terorismul de sorginte fundamentalist islamică se extinde la nivel regional, în special în estul și vestul Africii¹⁴.

Nu este de acord în totalitate cu acest lucru Asiem El-Difraoui, conform căruia structura descentralizată a Al Qaida nu se va schimba cu nimic. Al Qaida va avea în continuare „filiale” autonome, cu nucleul istoric în regiunea frontierei afgano-pakistaneze. Africa de Nord nu va juca rolul decisiv, important va fi Yemenul, unde Al Qaida este reprezentată de mai multe sute de luptători¹⁵.

În acest trend se înscrie și Hassan Abou Hanieh, specialist în mișcări islamiste din Iordania, care estimează că bin Laden „era un fel de ghid spiritual și nu unul militar sau politic care să traseze directive grupărilor afiliate Al Qaida” și că gruparea „ar putea exploata evenimentele din Libia, Yemen și Siria spre a dobândi un suflu nou prin impulsionearea de revendicări populare”.

Grupările afiliate Al Qaida, precum Al Qaida din Maghrebul Islamic, sunt pe punctul de a se reorganiza pentru a se adapta la noile condiții. Schimbarea majoră constă în faptul că acestea își vor renaționaliza lupta în scopul de a obține rezultate în regiunile în care sunt prezenți. În schimb, internaționalismul va trece pe locul al doilea în preocupările lor¹⁶.

Și Robert Gates, fostul Secretarul apărării din SUA, consideră că Al Qaida s-ar putea scinda în diferite grupări regionale, după dispariția lui Osama bin Laden¹⁷.

„Primăvara arabă” și moartea lui Osama bin Laden nu anunță un regres al terorismului la nivel internațional, astfel încât la periferia mișcărilor de protest din lumea arabă poate apărea un proces de radicalizare, care poate fi exploatat de grupările jihadiste¹⁸.

- ¹ Khaled Abou El Fadl, „Islam and the Theology of Power”, *Middle East Report* 221, Winter 2001, www.merip.org.
- ² Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, Free Press, New York, 1992.
- ³ James Cronin, „Convergence by Conviction: Politics and Economics in the Emergence of the Anglo-American Model”, *Social History Journal*, Vol. 33, No. 4, 2000.
- ⁴ Abu Bakr Rieger, *Islam and modern politics. The political consequences of terrorism are especially devastating for the Islamic community - but also for non-Muslims*, www.muslim-lawyers.net/news.
- ⁵ Yahya Sadowski, *The Myth of Global Chaos*, Brookings Institute Press, Washington, D.C, 1998.
- ⁶ Munib Younan, *It is time to lead and heal with faith and courage*, February 9, 2006, www.alhewar.com.
- ⁷ Bernard, *op.cit.*
- ⁸ Graham E Fuller: *Islamic Fundamentalism in Afghanistan : Its Character and Prospects*, RAND Corporation, Santa Monica, 1991, www.rand.org.
- ⁹ Michael J. Mazarr, *The Psychological Sources of Islamic Terrorism*, June 2004, www.policyreview.org.
- ¹⁰ Angel M. Rabasa, *Moderate and Radical Islam*, RAND Corporation, Santa Monica, 2005, www.rand.org.
- ¹¹ Jason Burke, „Osama bin Laden’s death: What now for Al Qaida?”, *The Guardian*, 02.05.2011.
- ¹² Ray Takeyh, *What’s Next for Al Qaida*, 02.05.2011, www.cfr.org.
- ¹³ Eugenio Dacrema, „I mutamenti nel mondo arabo e le nuove strategie comunicative: intervista al Prof. Valeriani”, *Equilibri*, 27.06.2011.
- ¹⁴ *** „Terrorismus nach Bin Laden, BND-Chef warnt vor fanatischen Einzeltätern”, *Der Spiegel*, 06.05.2011.
- ¹⁵ Christian Tretbar: „Osama ist tot, die Ideologie von Al Qaida lebt weiter”, *Tagesspiegel*, 03.05.2011.
- ¹⁶ Alain Rodier, „Sale Temps Pour Al Qaida”, *Centre Français de Recherche sur le Renseignement*, 15.06.2011.
- ¹⁷ Monica Ioniță, „Robert Gates: Al Qaida a fost slăbită și s-ar putea scinda în grupări regionale”, *România Liberă*, 19.06.2011.
- ¹⁸ *** „Terrorismus nach Bin Laden, BND-Chef warnt vor fanatischen Einzeltätern”, *op.cit.*

INFOSFERA

INFOSFERA - Anul III nr. 4/2011

ISSN: 2065 - 3395